T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KOSOVA CUMHURİYETİ'NİN BAĞIMSIZLIK SÜRECİNDE NATO MÜDAHALESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

MERVE İZEL EROL

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ SERAP YOLCU YAVUZ

EDİRNE 2021

Tezin Adı: Kosova Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık Sürecinde NATO Müdahalesinin Değerlendirilmesi

Hazırlayan: Merve İzel EROL

ÖZET

Uzun bir geçmişe dayanan Kosova sorunu, hem uluslararası sistemde yaratmış olduğu etkiyle hem de NATO'nun müdahalesiyle uluslararası ilişkiler disiplininde yerini almıştır. Kökeni I. Kosova Savaşı'na dayanan ve Kosova'nın bağımsızlığına değin süren bu sorun, Yugoslavya'nın dağılmasıyla Kosovalı Arnavutlar ve Sırpları etnik açıdan büyük bir gerginliğin ortasında bırakmıştır. SSCB'nin dağılışıyla Soğuk Savaş sona ermiş, ABD öncülüğündeki NATO ise kendine yeni güvenlik rotaları aramaya başlamıştır. Bu hususta karşımıza çıkan NATO'nun Kosova müdahalesi ise uluslararası ilişkilerde tartışmalı bir durum yaratmıştır. Bölgede yaşanan insan hakları ihlalleri gerekçesiyle NATO'nun yapmış olduğu bu müdahale herhangi bir hukuk prensibine dayandırılamamıştır. Bu çalışma, tarihsel süreçte Kosova sorununun politik, ekonomik ve sosyal açıdan gelişimini ve Kosova'nın bağımsızlık sürecinde NATO müdahalesini ele alacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kosova, NATO, Yugoslavya, Müdahale

Thesis Title: Evaluation of NATO Intervention in the Independence Process of the Republic of Kosovo

Prepared by: Merve İzel EROL

ABSTRACT

The Kosovo problem which has a long history has taken its place in the international relations discipline both with its effects on the international system and the intervention of NATO. This problem which was based on the First Kosovo War and continued until Kosovo's declaration of independence, confronted the Kosovo Albanians and Serbs with an ethnic crisis when Yugoslavia disintegrated. With the disintegration of the USSR, the Cold War was over. Therefore, NATO under the US leadership began to seek new security routes for itself. On the other hand, NATO's intervention in Kosovo, which we encounter in this regard, has created a controversial situation in international relations. This intervention by NATO on the grounds of human rights violations in the region could not be based on any legal principle. In this study, political, economic and social development of the Kosovo problem and NATO intervention will be discussed.

Keywords: Kosovo, NATO, Yugoslavia, Intervention

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının tamamlanmasında bana destek olan herkese en içten teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Öncelikle bu tezi hazırlamamda bana yardımcı olan, akademik disiplini ve bilgisiyle yol gösteren tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Serap YOLCU YAVUZ 'a teşekkür etmek istiyorum. Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Sibel TURAN'a ve Dr. Öğr. Üyesi Armağan ÖRKİ'ye tezime sunmuş oldukları katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, bu çalışmamı hazırlama sürecinde bana destek veren ve her zaman yanımda olan aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET i

ABSTRACT ii

ÖNSÖZ iii

İÇİNDEKİLER iv

HARİTALAR LİSTESİ v

KISALTMALAR vi

GİRİŞ 1

1. KOSOVA'NIN TARİHSEL SÜRECİ 4

1.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi 5

1.2. Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı Dönemi 16

1.3. Tito Yönetimi Dönemi 20

1.4. Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin Dağılma Dönemi 25

2. NATO'NUN KOSOVA MÜDAHALESİ 37

2.1. Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Güvenlik Anlayışı 37

2.2. NATO'nun Kosova Müdahalesi 47

2.3. NATO'nun Kosova Müdahalesinin Değerlendirilmesi 50

3. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE KOSOVA'NIN BAĞIMSIZLIK SÜRECİ 64

3.1. BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu(UNMIK) ve Müdahale Sonrası Kosova'nın Durumu 64

3.2. Martti Ahtisaari Planı ve Kosova Cumhuriyeti'nin Bağımsızlığı 74

SONUÇ 82

KAYNAKÇA 86

EKLER 95

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Balkan Yarımadası ve Kosova Haritası..... 96
Harita 2: Yugoslavya Haritası (1919-1992) 97

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

BİO: Barış İçin Ortaklık

BM: Birleşmiş Milletler

BMGK: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

EULEX: European Union Rule of Law Mission in Kosovo (Avrupa Birliği Kosova Hukukun Üstünlüğü Misyonu)

FRY: Federal Republic of Yugoslavia (Yugoslavya Federal Cumhuriyeti)

ICISS: International Commission on Intervention and State Sovereignty (Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyon)

IFOR: Implementation Force (Barış Uygulama Gücü)

IMF: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

KAİK: Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi

KFOR: Kosovo Force (Kosova Barış Gücü)

KLA: Kosovo Liberation Army (Kosova Kurtuluş Ordusu)

NATO: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

UNDP: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)

UNMIK: United Nations Mission in Kosovo (Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu)

UNPROFOR: United Nations Protection Force (Birleşmiş Milletler Koruma Gücü)

WEU: Western European Union (Batı Avrupa Birliği)

WHO: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

YFC: Yugoslavya Federal Cumhuriyeti

YSFC: Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti

GİRİŞ

Balkanlar coğrafyası uzun yıllar süren kanlı mücadelelerin yaşandığı bir yer olarak bugün uluslararası ilişkiler disiplininde yaygın bir araştırma alanına sahiptir. Bu hususta karşımıza çıkan Kosova sorunu da buna iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Kosova Cumhuriyeti, Güneydoğu Avrupa topraklarında bulunan, denize kıyısı olmayan, sınırlı tanınırlığa sahip bir ülkedir. Başkenti Priştine olan Kosova'nın komşuları; Sırbistan, Karadağ, Arnavutluk ve Kuzey Makedonya'dır.

Kosova-Metohija bölgesi yüzyıllardır süregelen tarihi bir etnik çekişmenin merkezini oluşturmaktadır. Ana aktörlerden Kosovalı Arnavutlar ve Sırplar arasında gerçekleşen bu tarihi çekişme, özellikle Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Kosova'nın bağımsızlık talebiyle büyük bir krizin başlamasına neden olmuştur. Diğer taraftan Soğuk Savaş sonrası Amerika Birleşik Devletleri (ABD) önderliğindeki Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün de (NATO) farklı güvenlik rotaları takip ettiği görülmektedir.

Bölgedeki gerilimin artması sonucu NATO Kosova'da askeri müdahale gerçekleştirmiş ve NATO'nun gerçekleştirmiş olduğu Kosova müdahalesi uluslararası ilişkilerde büyük yankı uyandırmıştır. Çünkü gerek uluslararası antlaşmalar çerçevesinde gerekse uluslararası hukuk açısından meşruluğu tartışılan bu durumun, ABD tarafından pek çok kez çeşitli argümanlar ile gerekli olduğu konusunda desteklenmeye çalışıldığı görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlayarak, bugünkü adıyla Kosova Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ilanına kadar olan süreçte

Kosova sorununu ele alarak bağımsızlık mücadelesinin daha iyi analiz edilebilmesini sağlamaktır. Ayrıca NATO'nun farklılaşan uluslararası sistem etkisinde gerçekleştirdiği değişimin, Kosova müdahalesinin meşruluğu açısından uluslararası ilişkilerde nasıl yorumlandığını ortaya koymaktır. Çalışmanın bir diğer amacı ise Kosova bölgesinde yaşanan krizin aktörlerinden olan Arnavutların ve Sırpların bölgede iddia ettikleri tarihsel hak söyleminin, bölgenin tarihsel süreci incelenerek anlaşılır olmasını sağlamaktır.

Çalışmanın uluslararası ilişkiler açısından önemi, NATO'nun gerçekleştirmiş olduğu müdahalenin ana sebeplerinden birinin ABD'nin Soğuk Savaş sonrası güvenlik algılarındaki değişim olduğu görülmektedir. Uluslararası antlaşmaların sınırlandırmalarının dışına çıkan ve uluslararası hukuk açısından eleştirel bir tavırla yaklaşılan NATO müdahalesi, birçok siyaset bilimci tarafından da farklı yorumlamalara maruz kalmaktadır. Bunda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) onayı alınmadan müdahalede bulunulmasının etkisi büyüktür.

Ayrıca, Kosova'da yıllardır süren çatışmaların bölge halklarına vermiş olduğu zararın objektif açıdan değerlendirilmesi de önem arz etmektedir. Bölgenin tarihsel geçmişinin taraflar açısından önemi, bu topraklar üzerindeki çatışmanın nedenlerini açıklar niteliktedir. Bu çalışma, uluslararasındaki antlaşmalar çerçevesinde, insani müdahale olarak adlandırılan bu durumun incelenmesi ve tarafların ortaya attığı argümanların değerlendirilmesi açısından önemlidir.

Kosova'nın bağımsızlık ilanının ardından gelen farklı yorumların ve uluslararası ilişkiler disiplininde bu bağımsızlığın nasıl değerlendirildiğinin anlaşılması açısından da bu çalışma önem arz etmektedir.

Çalışmanın temel varsayımı, Kosova'nın bağımsızlık sürecinde gerçekleşen NATO müdahalesinin herhangi bir hukuk prensibine dayandırılamadığıdır.

Çalışmada, Osmanlı İmparatorluğu döneminden Kosova'nın bağımsızlığına kadar olan süreçte yaşananlar kronolojik olarak incelenmiştir. Çalışmada, birçok

kaynaktan yararlanılmıştır. Konu hakkında birincil ve ikincil kaynaklar kullanılarak araştırma konusuna katkıda bulunulmuştur. Konu hakkındaki araştırmada, Türkçe ve İngilizce makaleler, kitaplar, dergiler, gazeteler ve çevrimiçi kaynaklar kullanılmıştır.

1. BÖLÜM

KOSOVA'NIN TARİHSEL SÜRECİ

Çalışmanın bu kısmında Kosova'nın tarihsel süreci, dönemin olayları çerçevesinde ele alınacak, bağımsızlık mücadelesine neden olan etkenler incelenerek analiz edilecektir.

Balkan halklarının 1880'lerden önce belli bir tanımı bulunmamaktadır. Günümüzde Slav ve Rum kimliğiyle tanımlanan bölge halkları milliyetçilik yüzyılı öncesi Ortodoks olarak tanımlanmaktadır. Bununla paralel olarak da siyasi bölünmeler ve halkların etnik olarak ayrımı yapılmamaktadır.[1] 18. ve 19. yüzyıl başlarında ise "Balkanlar" kelimesi yerine "Türklerin Avrupa toprakları" denmektedir.[2] Misha Glenny'e göre Balkanlar, Batı uygarlığının Doğu kaosundan ayrıldığı, sınırları karışık bir bölge olarak tanımlanmaktadır.[3]

Bölgede yaşayan Arnavutların kökenlerinin, İlirya (Illyria) ya da Trakya'dan (Thrakia) geldiği düşünülmektedir.[4] İlirya teorisine göre Arnavutlar, Roma öncesi dönemi İlirya kabilesinin soyundan geldiğini ileri sürmektedir. Sırplar ise M.S. 7. yüzyıla kadar burada bulunmayan "Slav işgalcileri" olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca Arnavutlar ve Kosovalı Arnavutlar kökenlerini Dardania Krallığı'na da dayandırmaktadırlar.[5] En eski tarihi kayıtlar ise 1043 yılına aittir.[6] Coğrafyacı olan Danimarka asıllı Malthe Conrad Brun, yayınına 1810 yılında

---

[1] Mark Mazower, *Bizans'ın Çöküşünden Günümüze Balkanlar*, (çev.) Ayşe Ozil, Alfa Basım Yayım, İstanbul 2010, s. 27
[2] Mazower, *a.g.e.*, s. 28
[3] Misha Glenny, *Balkanlar 1804-1999; Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler*, (çev.) Mehmet Harmancı, Sabah Kitapları, İstanbul 2000, s. 17
[4] Noel Malcolm, *Kosova, Balkanları Anlamak İçin*, (çev.) Özden Arıkan, Sabah Kitapları, İstanbul 1999, s. 52
[5] Dušan T. Bataković, "Balcanica XXXIX: Kosovo and Metohija: Serbia's Troublesome Province", *Institute for Balkan Studies Serbian Academy of Sciences and Arts*, Belgrade 2009, s. 244-245
[6] Malcolm, *a.g.e.*, s. 53

başlanan *Geographie Universelle* isimli eserinde, Arnavutçanın Yunanca, Keltçe gibi Avrupa'nın en eski dillerine benzediğini belirtmektedir. Malthe-Brun, Arnavutçayı eski devirlere uzanan Illyrialıların (eski Arnavutlar) diline benzetmekte ve bu eski ulusun Traklara yakın olduğunu vurgulamaktadır.[7] Ortaçağ döneminde bu bölgede yer alan Kosova-Metohija adıyla bilinen bölge genellikle Sırp egemenliğinden çok Bulgar hanları ve çarlarının 850'lerden 11. yüzyıl başlarına kadar süren hâkimiyetinde kalmıştır. Ayrıca 12. yüzyılın sonlarına kadar da Bizans hâkimiyeti altındadır.[8]

1.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

14. yüzyılda Balkanlar'da, 1331'de taç giyen Stefan Dusan liderliğinde varlığını sürdüren Sırp İmparatorluğu, 1355'te Dusan'ın ölümüne dek ihtişamlı bir imparatorluk dönemi geçirmiştir. Dusan, Bizans İmparatorluğu'nun iç savaşından faydalanarak Arnavutluk'un güney bölgesi ve Kuzey Yunanistan'ın çoğunu ele geçirmiştir. Dusan'ın Kuzey Yunanistan'ın fethinde kullandığı ordunun büyük bir kısmı Bizanslıların topraklarına saldırdığı Arnavutlardan oluşmaktadır.[9] Ortaçağ döneminde Kosova'da yaşayan Arnavutların ciddi bir asimilasyona uğradığı yönünde bulgular mevcuttur. Nitekim Sırpçanın ve Sırp Ortodoksluğunun bu bölgedeki varlığı düşünülünce bunun doğru olduğu kabul edilmektedir. Bu dönemde bölgede Arnavutların olduğu bilinmekle birlikte, bunların daha çok azınlık oluşturduğu varsayılmaktadır.[10] 1370'lerin sonlarında, Sırp idaresindeki bölgeler birçok prensliğe ayrılmış durumdadır. Bunlardan biri de Lazar Hrebeljanovic'in idaresindeki prensliktir. Kosova topraklarının çoğu ise Vuk Brankovic himayesindedir. 14. yüzyıla gelindiğinde I. Murad hükümdarlığında, bölgede varlık gösteren Osmanlı askeri gücüne olan ihtiyaç dikkat çekmektedir. Örneğin, kızını bir Osmanlı

[7] Nathalie Clayer, *Arnavut Milliyetçiliğinin Kökenleri; Avrupa'da Çoğunluğu Müslüman Bir Ulusun Doğuşu*, (çev.) Ali Berktay, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013, s. 125-126
[8] Malcolm, *a.g.e.*, s. 68
[9] Malcolm, *a.g.e.*, s. 75-76
[10] Malcolm, *a.g.e.*, s. 85

hükümdarıyla evlendiren İmparator İoannes Kantakuzenos tahtını geri almak için Osmanlı kuvvetlerine ihtiyaç duymaktadır.[11]

1388'de Osmanlılar, Bosna'nın güney bölgelerine saldırmışlar fakat yenilgiye uğramışlardır. Bölgede yaşanan bu olay sonucunda 1389 yılında Murad Kosova'ya sefer düzenlemiştir. Bunun üzerine Prens Lazar birlikleriyle beraber Kosova Gölovası'na (Kosova Polje) doğru ilerlemiş ve 15 Haziran 1389'da Priştine'nin kuzeybatısında karşılaşmışlardır. Bu savaş sonucunda Lazar ve Murad hayatlarını kaybetmiştir. Kosova Savaşı sonucu bölge Osmanlıların elinde kalmıştır.[12] Sırplar için ise Kosova toprakları her zaman ortaçağın ekonomik ve kültürel gelişiminin yükselişte olduğu bir dönemde Osmanlı tarafından fethedilen Sırp "kutsal toprakları" olarak anılmıştır.[13] Kısa bir süre sonra yaşanan Macar saldırıları neticesinde tahta çıkan Prens Stefan Lazarevic Osmanlı Devleti'ne bağlılık yemininde bulunmuştur. Ayrıca Stefan'ın kız kardeşini Osmanlı hükümdarı Bayezid'le evlendirmesi iki hükümdar arasındaki ilişkilerin iyi yönde ilerlediğinin göstergesi olmuştur.[14] Burada devlet ilişkilerinin geliştirilmesi açısından yapılan evliliklerin önem arz ettiği görülmektedir. Nitekim bu yolla kurulan ilişki diplomatik evlilikler yoluyla ilişkilerin geliştirilmesinin güzel bir örneğini vermektedir.

Stefan Lazarevic'in 1427'deki ölümünden sonra yerine Djuradj Brankovic geçmiştir. Böylece Kosova kuzeyde geniş sınırlara sahip Sırp toprağına bağlı birleşik bir yönetim bölgesi olmuştur. Stefan Lazarevic döneminde önemli maden merkezlerinden biri de Kosova topraklarındaki Novo Brdo'dur. Priştine de Novo Brdo'ya olan yakınlığı sebebiyle hızla ticaret merkezi konumuna gelmiştir.[15]

Djuradj Brankovic, Macarlarla iyi ilişkileri nedeniyle Osmanlılar ile sıkıntılı bir ilişki yürütmüştür.[16] Bu ilişkiler neticesinde, 17 Ekim 1448 tarihinde, Macar orduları ile II. Murad, Kosova'da karşılaşmış ve Janos Hunyadi komutasındaki

[11] Malcolm, *a.g.e.*, s. 87-88
[12] Malcolm, *a.g.e.*, s. 89-90
[13] Bataković, *a.g.m.*, s. 243
[14] Malcolm, *a.g.e.*, s. 112-113
[15] Malcolm, *a.g.e.*, s. 116-118
[16] Malcolm, *a.g.e.*, s. 118

Macar ordusu geri çekilmeye başlamıştır. II. Kosova Savaşı olarak adlandırılan bu savaş, tarihi kayıtlara göre üç gün sürmüştür.[17] 1451'de tahta çıkan II. Mehmed (Fatih Sultan Mehmed) Konstantinopolis fethiyle tek merkezden yönetilen bir yönetim anlayışını benimseyerek Bizans İmparatorluğu'nun tamamen tarih sahnesinden silinmesinden sonra 1454'te Brankovic'in üzerine kendi kuvvetlerini göndermiştir. Bu savaş neticesinde Kosova topraklarının tamamı Osmanlı İmparatorluğu'nun eline geçmiştir. 1459 yılında ise ortaçağ Sırp devleti tamamen sona ermiştir.[18] Bu durum, Kosova sorununun tarihsel temelinin anlaşılması açısından önemlidir. Sırplar yüzlerce yıldır kendilerine ait olduğunu savundukları bu toprakları artık Osmanlı İmparatorluğu'nun eline bırakmıştır. Bu durum 19. yüzyılda Balkan ulusları kendi ulusal devletlerini inşa ederken kurguladıkları tarihsellikle birlikte değerlendirildiğinde, Kosovalı Arnavutlar ve Sırplar arasındaki çatışmanın temelini bu tarihsel gerçeklik belirlemektedir.

Din hususunda ise, Konstantinopolis fethedilmeden önce Hristiyanların Müslümanlığa geçtikleri bilinmektedir. Osmanlı siyasal elitlerinin çoğunluğu da kökeni Balkanlarda bulunan Hristiyan ailelerin soylu bireylerinden meydana gelmektedir. Aynı zamanda devşirme usulüyle de süreç devam ettirilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nda idarecilerin alt sınıflardan gelmesi de olası bir durumdur.[19] Devşirme usulüyle Hristiyan köylerden toplanan Arnavut gençlerden, çoğu Kosovalı olmakla birlikte, 42'ye yakını Osmanlı İmparatorluğu'na sadrazamlık yapmıştır. Bu kişilere Gedik Ahmed Paşa ve Davud Paşa örnek olarak gösterilebilir.[20] Bu örneklerde de görüldüğü gibi Müslümanlığı kabul ederek devlet kademelerinde ilerlemek mümkündür. Zagreb piskoposu 1536 yılında Hristiyanlıktan 40 binden fazla kişinin çıktığını dile getirmektedir. İmparatorluğun son dönemlerinde dahi bu durum gözlenmektedir. Arnavutların 18. yüzyılda Müslüman olması buna örnek verilebilir. Şunu da belirtmek gerekir ki Osmanlı İmparatorluğu Balkanları bir İslam devletine çevirme gayretinde olmamıştır. Balkanlar'ın %80'i gibi büyük bir kısmı Hristiyan olarak kalmıştır. Aynı zamanda Türkçe de yaygın bir dil

[17] Malcolm, *a.g.e.*, s. 121-122
[18] Malcolm, *a.g.e.*, s. 123-124
[19] Mazower, *a.g.e.*, s. 89-90
[20] Malcolm, *a.g.e.*, s. 128

olmamıştır.[21] Fransız konsolosu Leon Krajewski'ye göre ise Müslüman kimliği daha üstün görülürken Hristiyan dininin köle dini olarak algılandığını ifade etmektedir.[22] Ancak burada uygulanan istimalet politikasının etkili olduğunu belirtmek gerekmektedir. Osmanlı İmparatorluğu istimalet ya da hoş tutma politikası ile Balkanlarda yayılırken bölgede yaşayan halkları inanç sistemlerinde serbest bırakarak buradaki varlığını güvenceye almıştır. Bu politikanın sürdürüldüğü süre boyunca da imparatorluk, Balkanlarda ciddi bir toplumsal tepkiyle karşılaşmadan yayılmasını gerçekleştirebilmiştir.

Ulusçuluk kavramının yeni bir olgu olmasından dolayı, 14. yüzyılda Balkanlar'da ayrı ayrı uluslardan bahsetmek oldukça güç bir durumdur. Osmanlı Devleti, başta bir "Türk" devleti olarak karşımıza çıkmışsa da bu durum Balkanlar'ın fethinden sonra değişmiştir. Yönetsel kurumlar ve toplumsal örgütlenme bu yeni değişim rüzgârında Balkan topraklarının ekonomik ve toplumsal gerçeklerine adapte olabilmesi açısından bir sürece girmiştir.[23] Balkan coğrafyasındaki bu değişim hem bölge nüfusu hem de Osmanlı İmparatorluğu açısından yenilikler doğurmuştur.

Osmanlılar ilhak ettikleri topraklardaki hanedanları ortadan kaldırmışlardır. Fakat ilhak edilmeyen topraklar için durum biraz daha farklıdır. Çünkü bu topraklarda bulunanlar Osmanlı sultanına hizmet ettikleri sürece ve bölgelerinin güvenliğini sağlamaları koşuluyla yönetimlerini sürdürmekteydiler. Balkanların etnik toplulukları milli kimliklerini kaybetmeden, siyasi ve toplumsal hiyerarşiye maruz kalmadan Osmanlı himayesi altına girmişlerdir.[24] Etnik kültür, kendine özgün özellikleriyle bir milletin kendine ait bir kültür geliştirmesine ve kendini diğer milletlerden farklı kılmasına olanak sağlamaktadır. Osmanlı'da da bu durum Balkan milletlerinin Osmanlı yönetiminde kendilerine ait halk kültürü oluşturmasıyla sonuçlanmıştır.[25] Millet sistemiyle, 400 yıl boyunca bölgedeki Ortodoks

[21] Mazower, *a.g.e.*, s. 91-93
[22] Clayer, *a.g.e.*, s. 57
[23] Kemal H. Karpat, *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*, (çev.) Recep Boztemur, 4. Basım, Timaş Yayınları, İstanbul 2019, s. 60
[24] Karpat, *a.g.e.*, s. 62
[25] Karpat, *a.g.e.*, s. 63

Hristiyanlarının kendi dinsel kimliklerine bağlılıkları devam etmiştir.[26] 17. yüzyılda Kosova'daki Katolik Kilisesi'nin durumu iyiye gitmemektedir. Bu yüzden Prizren bölgesi başta olmak üzere binlerce kişiye varan Katolik nüfus Müslümanlığa geçmektedir. Kosova'daki Sırbistan Ortodoks Kilisesi, Katolik Kilisesine kıyasla daha zengin ve ayrıcalıklı durumdadır.[27] Görüldüğü üzere Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde, Balkanlar'da din hususunda ağır bir baskı olmadığı görülmektedir.

Kemal H. Karpat, Anadolu ve Balkanlar'da yaşanan ayaklanmaların milli değil toplumsal olduğuna değinmektedir. Anadolu'da Türk etnik kökenli sorunların, Balkanlar'daki milli kurtuluş mücadelesi adı altındaki ayaklanmalardan sayı açısından daha fazla olduğuna değinmektedir.[28]

Kosova vilayetinde Slavlar, Arnavutlar, Türkler, Boşnaklar, Çerkezler, Yahudiler, Ulahlar, Romanlar yaşamaktadır. Eğitim konusunda ise Kosova vilayetinde dinsel eğitim ayrıcalıklı bir yer edinmiştir. Rüştiye mekteplerinin sayısı Osmanlı döneminde medreselerin sayısından oldukça fazladır. 1909-1910 tarihlerinde başkentin modern okullarında 121 Arnavut öğrenci okumaktayken bunun altı tanesinin Kosova vilayetinden olduğu bilinmektedir. 19. yüzyıl sonlarında Selanik'te açılan eğitim kurumlarıyla entelektüel katman görünmeye başlanmıştır. 1910 yılında Selanik'te hukuk, ziraat gibi mekteplerde eğitim gören gençlerden on biri Kosova vilayetindendir.[29]

17. yüzyılda gelişip, zenginleşen Kosova açık hamamları, 300'ü aşkın dükkânları, çeşmeleri, su kaynakları, camileri ile birçok seyyahın eserlerinde yer almayı başarmıştır. Örneğin, 1660'larda Evliya Çelebi, Priştine 'ye geldiğinde bu kentin bağlarından ve bahçelerinden çok etkilenmiştir. Müslüman nüfus ise sürekli

[26] Karpat, *a.g.e.*, s. 21
[27] Malcolm, *a.g.e.*, s. 162-163
[28] Karpat, *a.g.e.*, s. 64-65
[29] Clayer, *a.g.e.*, s. 63-64

artış göstermektedir. 1624'teki kayıtlara göre, Prizren kentinde 600 Ortodoks, 200 Katolik ve çoğunun Arnavut olduğu bilinen 12.000 Müslüman yaşamaktadır.[30]

1683'te Viyana'ya gelen Osmanlı İmparatorluğu, Habsburg Hanedanı'yla arasında savaş başlatmıştır. Ancak Kahlenberg yenilgisiyle Osmanlı ordusu geri çekilmek zorunda kalmıştır. 1689'da ise Habsburg orduları Kosova'ya gelmiştir. Daha sonra burada başarısız olmuşlardır.[31] Yaşanan olaylar sonucunda Macaristan'a başlayan Büyük Sırp Göçü neticesinde 40 binden fazla kişinin göç ettiği, Patrik Arsenije'nin mektuplarında yer almaktadır. Bu göç dalgası Belgrad, Kosova, Morava Vadisi, Nis bölgesi gibi yerlerden gelmektedir. Bir başka ifadeye göre, bu göç dalgasıyla boşalan yerlere Arnavutların yerleştiği söylenmektedir.[32]

18. yüzyıla gelindiğinde Sırplar ilk kez Osmanlı'ya karşı ayaklanmış ve kısmi özerklik elde etmişlerdir.[33] Böylece 18. yüzyılın yatay hanedanları ve kozmopolit üst sınıflarının yerine farklı ulusları barındıran dikey birimler belirginleşmeye başlamıştır.[34] Bu süreç 19. yüzyılda Fransız devriminin etkisiyle artarak devam etmiştir.

Viyana Kongresi'nin Avrupa'da yarattığı denge sistemi 19. yüzyıl ortalarında milliyetçiliğin yükselişi, 1848 devrimleri ve Kırım Savaşı'yla sarsılmıştır. Yüzlerce yıldır aynı topraklarda beraber yaşayan uluslar, Napolyon fetihlerinin etkisiyle kendilerini yönetenlere "yabancı" gözüyle bakmaya başlamışlardır. Jacques Barzun, Napolyon ordularının Avrupa'nın zihinsel haritasını yeniden şekillendirdiğini belirtmiştir. Napolyon'un Balkanlar'a getirmiş olduğu bu milliyetçi ve liberal düşünceler, milliyetçi ve ayrılıkçı hareketlerin bu bölgede desteklenmesine

[30] Malcolm, *a.g.e.*, 173-174
[31] Bruce Mitchell, Saša Kicošev, "A Brief Population History of the Vojvodina 1683-1718", *Geographica Pannonica*, No 1, 1997, s. 18
[32] Malcolm, *a.g.e.*, s. 202-203
[33] İrfan Kaya Ülger, *Yugoslavya Neden Parçalandı?*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003, s. 30
[34] Henry Kissinger, *Dünya Düzeni*, (çev.) Sinem Sultan Gül, 5. Baskı, Boyner Yayınları, İstanbul 2016, s. 81

sebep olmuştur. Rusya'nın yürüttüğü "Pan-Slavist" siyaset de bu durumu güçlendirmiştir.[35]

Prusya Başbakanı Otto von Bismarck'ın 1862-70 yılları arası Alman ulusal devleti yaratma çabası Avrupa'da büyük bir etki yaratmıştır. Almanya artık yeni bir düzen sisteminin merkezinde yer almaya başlamıştır.[36] 19. yüzyıl boyunca eski çok uluslu imparatorluklar (Osmanlı, Rus, Avusturya-Macaristan Hanedanlıkları) milliyetçilerin ve reformistlerin temsili hükümet ve bağımsızlık talepleriyle ilgili büyük zorluklarla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Osmanlı'daki reform çalışmaları, gayrimüslimlerin eşitlik ve hak arayışlarıyla istenmeyen sonuçlara sahip olmuştur.[37] Kendini Osmanlı himayesindeki Slav ve Ortodoks Hristiyanların koruyucusu olarak gören Rusya ile girilen 1877-78 savaşı ardından imzalanan Ayastefanos Antlaşması'yla Osmanlı İmparatorluğu bölgedeki gücünü neredeyse tamamen yitirmiştir. Ancak büyük güçlerin soruna dâhil olmasıyla antlaşma, Berlin Barış Antlaşması (1878) olarak revize edilmiştir. Yine de Osmanlı İmparatorluğu çoğu Avrupa (Rumeli) toprağını kaybetmiştir. Sırbistan ve Romanya gibi ulus devletler tam bağımsızlığını elde ederken, Bulgaristan Prensliği ise kâğıt üstünde yönetime bağlı olmuş ve idari açıdan özerk Doğu Rumeli vilayeti oluşmuştur.[38] Böylece imparatorluğun Avrupa topraklarındaki gücü azalmıştır. Diğer yandan günümüzün çatışan Balkan ulusçulukları açısından Ayastefanos Antlaşması'nın halen manevi bir önemi olduğunu belirtmekte yarar vardır. Balkan devletlerinin "büyük" devlet idealleri meşrulaştırılırken atıf yapılan tarihsel metnin her zaman Ayastefanos Antlaşması ile örtüştüğü görülmektedir.

Fransız Devrimi'nin yarattığı milliyetçilik, hümanizm ve liberalizm düşünce akımlarının etkisiyle mezhep ve din gözetmeksizin oluşturulan Osmanlı Tanzimat

---

[35] Caner Sancaktar, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası", *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 2011, s. 32 ; Kissinger, *a.g.e.*, s. 81

[36] Kissinger, *a.g.e.*, s. 90

[37] Anna M. Mirkova, "Population Politics" at the End of Empire: Migration and Sovereignty in Ottoman Eastern Rumelia, 1877-1886", *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 55, No. 4, 2013, s. 955

[38] Mirkova, *a.g.m.*, s. 956

reformlarının[39] Müslümanlar ve Müslüman olmayanlar arasındaki eşitlik ve adaletin geliştirilmesi açısından yetersiz kaldığı görülmektedir.[40] Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları Osmanlı millet sisteminin işleyişini zedeleyerek, dini milliyeti ön plana çıkararak inanç grupları arasındaki dinsel uçurumu arttırmıştır.[41] 10 Haziran 1878'de Prizren'de toplanan Arnavut topraklarının temsilcileri "Birlik" adı verilen (Prizren Birliği) yabancı işgaline karşı bir askeri savunma örgütü kurmuştur. Diğer taraftan, Osmanlı hükümdarına bağlı olduğunu da belirtmiştir. Berlin Kongresi'nin Kosova Vilayeti'nin bir bölümünü Karadağ'a vermesi sonucu bölgeye kongre kararlarını kabul ettirmeye gelen Mehmed Ali Paşa, büyük protestolarla karşılaşmıştır.[42] Ayrıca Kongre sonucu Arnavut toprakları Yanya, Üsküp, Manastır ve İşkodra olmak üzere dört vilayete ayrılmıştır.[43]

Arnavut kimliğinin inşasında Şemseddin Sami Frasheri'nin 1899 yılında Bükreş'te yayınlanan "Arnavutluk, ne idi, nedir ve ne olacak" (*shqiperia, ç'ka qene ç'esht e ç'do te behete*) adındaki bildirgesi, Arnavut ulusal kimliği açısından önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Bildirgede Arnavutların 19. yüzyılda imparatorluktaki diğer halklardan daha aşağı konumda görüldükleri fikri yer almaktadır. Başta "dost" olarak görülen Türklerin, Arnavutları Müslüman ve Hristiyan diye ayıran zihniyetinden dolayı "düşman" olarak adlandırdıkları görülmektedir. Bu büyük düşmanların arasında Yunanlılar, Sırplar ve Bulgarlar da yer almaktadır. Şemseddin Sami aynı zamanda Yunanlılara karşı çıkan Ulah dostlarını da Arnavutlardan kendilerini üstün gördükleri için suçlamaktadır.[44] Arnavut kimliğinin inşasında Helenizm'e katılımın güçlendiği dönemler olmuştur. Bazı ifadelere göre, Arnavutlar ve Yunanlar aynı *Pelasgos* ırkından gelmekteydi. Bu sebepten dolayı aynı vatana ait oldukları ifade edilmiştir. Ancak 1870'li yılların sonuna doğru yaşanan siyasi ve askeri olaylar neticesinde Helenizm belli sayıda Ortodoks Arnavut tarafından inkâr

[39] Seçil Akgün, "The Emergence of Tanzimat in the Ottoman Empire", 1991, s. 1-14, https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/64008/10541.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (03.11.2020)
[40] Mirkova, *a.g.m.*, s. 959
[41] Karpat, *a.g.e.*, s. 169
[42] Malcolm, *a.g.e.*, s. 276-278
[43] Stavro Skendi, "Beginnings of Albanian Nationalist and Autonomous Trends: The Albanian League, 1878- 1881", *The American Slavic and East European Review*, Vol. 12, No.2, 1953, s. 226
[44] Clayer, *a.g.e.*, s. 350-351

noktasına gelmiştir.[45] Faik Konica'nın *Albania*'sı Arnavutların Türklerden beş yüz yıl boyunca dilbilimsel, entelektüel ve ahlaki açıdan ayrılan çizgilere sahip olduğunu vurgulamaktadır.[46]

Osmanlı vilayeti olan Kosova, bugün "Kosovo" olarak bilinen bölgeden oluşmamaktadır. Bu vilayet, Novi Pazar'ı, bugün Karadağ içerisinde yer alan Gusinje ve Plav bölgesini, Sırbistan'da yer alan Preşevo bölgesini, Arnavutluk'un kuzeydoğusunda bulunan dağlık bölgeleri, Makedonya'nın kuzey kısmında bulunan Kumanovo, Üsküp, Ştip, Kratovo, Kalkandelen, Veles, Gostivar bölgelerini içermektedir.[47]

Berlin Kongresi'nin ardından Kosova'daki idare tamamen işlevsiz bir duruma gelmiştir. Karadağ, Sırbistan ve Bulgaristan'a verilen topraklardaki Müslümanlar sürgüne zorlanmışlardır. Etnik bakımdan temiz bir toprak isteyen Sırbistan, 70 bin civarı Arnavut mülteciyi Kosova Vilayeti'ne sürmüştür. Üsküp ve Novi Pazar sancakları da dâhil olmak üzere 50 bin civarı Müslüman mültecinin (muhacir) Kosova'ya geldiği söylenmektedir.[48] Böylece Kosova bölgesindeki nüfus şekillenmeye başlamıştır.

Reform yanlısı genç Osmanlı subaylarının ya da başka ifadeyle Jön Türkler'in 1908 yılında Babıâli'ye, devletin zayıflığı ve Batı'nın iç işlerine yaptığı müdahaleden dolayı isyanda bulunmasının ardından, II. Abdülhamid 1876 Anayasasını tekrar yürürlüğe koymuştur. II. Meşrutiyet'in ilanıyla oluşan özgürlük ortamında hem "özgürlük" hem de "meşrutiyet" ifadeleri sorgulanmaya başlanmıştır. Bu süreçte ortaya çıkan iktidar boşluğunu fırsata çeviren Avusturya-Macaristan İmparatorluğu 1878 Berlin Antlaşması ile fiilen işgal ettiği Bosna Vilayeti'ni 1908'de resmen işgal etmiştir.[49] Avrupalı devletlerin de bu işgale destek verdiği görülmektedir. Avusturya işgaline karşı başlayan Bosna Hersek direnişine

[45] Clayer, *a.g.e.*, s. 223
[46] Clayer, *a.g.e.*, s. 354
[47] Clayer, *a.g.e.*, s. 54
[48] Malcolm, *a.g.e.*, s. 284-285
[49] Mazower, *a.g.e.*, s. 147-148

Müslümanlar, Ortodoks Hristiyanlar, küçük ölçekte Museviler ve Katolikler de destek vermiştir. Müslümanlar, Sırbistan ve Bulgaristan'da yaşanan kıyım ve kötü muamelenin Avusturya tarafından da devam ettirileceği endişesi taşımıştır. Diğer taraftan Osmanlı'daki özel statülerinin de ellerinden alınacağı endişesi taşımışlardır. İsyancılar arasında ortaya çıkan Bosna milli bilinci, Müslümanlar arasında Osmanlıcılığın, Ortodoks Hristiyanlar arasında Pan-Slavizm'in önemini azaltmıştır. Osmanlı yönetimi açıkça direnişe destek vermemiştir ancak isyancılara cephane yardımı yaptığı bilinmektedir.[50] Jön Türkler izledikleri milliyetçilik politikalarıyla dinsel ve milli kimlikler arasında çatışma yaratmıştır. Özellikle Arnavutlar ve Araplar gibi Türk olmayan Müslümanlar üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Arnavutlar bu milliyetçi politikaların yol açtığı olumsuz durumlara ve Sırbistan, Bulgaristan gibi ülkelerin toprak emellerine tepki olarak ayaklanmışlardır. Nicolae Batzaria, bu Jön Türk milliyetçiliği nedeniyle Balkanlar'daki Hristiyan topluluklarının yalnız kaldığını belirtmektedir. Bunun neticesinde buradaki Hristiyan topluluklar birbirileriyle çekişmelerine rağmen 1912'de bütün Hristiyanlar Jön Türklere karşı birleşmişlerdir. Arnavutlar da 1912-13 yıllarında Osmanlı'dan koparak milli bağımsızlık ve devlet kurma yolunu tercih etmişlerdir.[51] Böylece yüzlerce yıldır Osmanlı topraklarında yaşayan Arnavutlar dönemin şartları ve milliyetçilik akımının da etkisiyle imparatorluktan kopmuştur. Bu kopuş sonrası Balkanlarda ardı ardına diğer ulus hareketlerinde de canlılık yaşanmaya başlanmıştır.

Öncelikle Macaristan'ın Güney Slav halkları üzerindeki baskısı Balkanları etkilemektedir. Sırplar ise Güney Slav halklarının koruyucusu rolünü üstlenmiştir. Arnavut isyanlarının da başlaması nedeniyle Balkanlar'daki güç dengesi giderek değişmiştir. Arnavutların bağımsızlık talepleri en başta Sırpları ve Yunanlıları rahatsız etmektedir. Neticede Sırplar ve Yunanlılar bu bölgeye hâkim olmak istemektedir. Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın da bu bölgede egemenlik alanı kurma isteği bölgede gerilimin artmasına neden olmuştur.[52] 1912'de Sırbistan, Bulgaristan, Yunanistan ve Karadağ, Büyük Güçler'in Osmanlı topraklarını işgal

[50] Karpat, *a.g.e.*, s. 162-165
[51] Karpat, *a.g.e.*, s. 230-232
[52] Mazower, *a.g.e.*, s. 148-151

etmelerinin önüne geçmek için aralarında anlaşmışlardır. Fransız bir diplomat bu olayı "Doğu Sorunu'nda küçük devletler Büyük Güçler'den bağımsız hareket ediyor" diyerek değerlendirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu I. Balkan Savaşı'nda (1912) İmparatorluğun Avrupa topraklarını kaybetmiştir. En kazançlı taraf ise Sırplar ve Yunanlılar olmuştur. Arnavutluk bağımsızlık kazanarak, Büyük Güçler tarafından koruma altına alınmıştır. Yayılmacı politika izleyen Bulgarların yeterince kazançlı çıkamaması neticesinde ise II. Balkan Savaşı (1913) patlak vermiştir. I. Balkan Savaşı'ndan sonra Sırbistan, Kosova ve Orta-Kuzey Makedonya topraklarını ele geçirmiştir. Yayılmacı bir politika izleyen Sırbistan, Kosova ve çevresini ele geçirerek bölgeyi Karadağ ile paylaşması dengeleri değiştirmiştir.[53] Bölgede katliamlar yapan Sırplar, Kosova'da 25 bine yakın Arnavutu öldürmüştür. Sırpların eline geçen Priştine'de 5.000 Arnavut katledilmiştir. Sistemli bir şekilde bölgedeki Arnavutların etnik karakteri değiştirilmek istenmiş ve din değiştirmeye zorlanmıştır. Sırbistan ve Karadağ'ın bölgedeki amacı halkı Ortodoks yapmak olduğundan, Pec şehrindeki 2.000 Müslüman ailenin din değiştirmeye zorlanması gibi birçok örnek karşımıza çıkmaktadır.[54]

Balkan Savaşları Balkan Slavlığının kopuk parçalarının tekrar bir araya gelmesi, ekonomik ve politik gelişimleri için temel yaratma arzusu olarak da nitelendirilmektedir.[55] Rusya'nın Balkan İttifakı'nın oluşumunu desteklemesinin asıl amacı Avusturya'ya karşı bir set oluşturmaktır. Arnavutluk'un Avusturya ve İtalya'ya tabi bulunan bölgeleri olması, Sırbistan'ın Adriyatik'ten koparılması demektir.[56] Mücadelelerin görüldüğü bu coğrafyada dengeleri değiştiren gelişmeler de yaşanmıştır. Bu durumun Avrupa'nın kapitalist devletleri üzerindeki etkisi de büyüktür. Üçlü İttifak (Avusturya-Macaristan, Almanya, İtalya) ve Üçlü İtilaf (Rusya, İngiltere, Fransa) olarak iki kutuplu bir yapı oluşturmuştur.[57] En nihayetinde

[53] Mazower, *a.g.e.*, s. 151-152 ; Sancaktar, *a.g.m.*, s. 33-34
[54] Malcolm, *a.g.e.*, s. 311-313
[55] Lev Troçki, *Balkan Savaşları*, (çev.) Tansel Güney, 4. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2019, s. 213-214
[56] Troçki, *a.g.e.*, s. 322-324
[57] Troçki, *a.g.e.*, s. 454

Bükreş Antlaşması'yla Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki egemenliği sona ermiştir.[58]

Bu süreç, ileride, içerisinde Kosova'nın da bulunacağı Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın oluşumuna yol açmış ve Osmanlı dönemi sonrası bu topraklarda farklı yapılanmalar görülmeye başlanmıştır.

1.2. Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı Dönemi

28 Haziran 1914 tarihinde Avusturya Arşidükü Franz Ferdinand'ın Saraybosna'da suikasta uğramasının ardından, Avusturya ve Sırbistan savaşa girmiştir. Ardından, bu savaş Avrupa'nın geri kalanına yayılmıştır.[59] Balkanlarda yaşanan olay neticesinde patlak veren I. Dünya Savaşı dünyada benzeri görülmemiş bir yıkıma yol açması yanında bölgede ulus devletlerin kurulması noktasında önemli bir kırılmaya denk düşmektedir. I. Dünya Savaşı sonunda Versay Antlaşması'yla Güney Slav toprakları, tarihsel misyonunu dolduran imparatorluklardan kopmuştur. Yugoslav milliyetçileri aralarındaki tarihsel, dinsel farklılıkları görmezden gelerek birlik oluşturma fikrine sahip olmuşlardır.

I. Dünya Savaşı'nın sonunda yani 1918'e kadar Yugoslav ulusu ortak bir devlet altında yaşamamıştır. Alfabesi ve kullanılan lehçeleri bakımından farklı özellikler gösteren yapıda olmuştur. "Birinci Yugoslavya" olarak bilinen bu dönem, Sırbistan kraliyet hanedanı yönetimi çatısında kurulmasından bu yana sorunlu bir yapıda olacak ve geniş nüfusa sahip Sırbistan ve Hırvatistan meselelerin ana aktörleri olacaktır. Müslüman Bosnalılar, Makedonlar ve Slovenler ise bu iki baskın grup arasındaki manevraları ve ittifakları değiştiremeyecek kadar politik açıdan zayıf kalmışlardır.[60]

Aralık 1914'te Sırbistan Başbakanı Nikola Pasiç, parlamento tarafından onaylanan bildirgede, Sırp, Sloven, Hırvat ulusunun özgürlüğü ve bu ulusların

---

[58] Ülger, *a.g.e.*, s. 32
[59] Samuel R. Williamson, "The Origins of World War I", *The Journal of Interdisciplinary History*, 1988, Vol. 18, No.4, s. 795
[60] Dusko Doder, "Yugoslavia: New War, Old Hatreds", *Foreign Policy*,1993, No. 91, s. 7-9

birleşiminin savaş amaçları olduğunu ilan etmiştir. Bu hareket Sırbistan ordusunun Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na karşı elde edilen zaferine büyük etki sağlamıştır.[61] Korfu Deklarasyonu'yla yeni devlet için Sırp kökenli Karayorgiyeviç hanedanı idaresinde bir anayasal monarşi öngörülmüş ve Aralık 1918'de Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı kurulmuştur.[62] Fakat 1921 Anayasası ile üniter sistemi öngören[63] Sırp baskın tutumu nedeniyle Hırvat Köylü Partisi lideri Stepan Radiç, Belgrad'a giden Hırvat vekiller için "sisteki sarhoş kazlar" benzetmesini yapmaktadır.[64] Burada Hırvatistan'ın Sırp baskın tutumunu eleştirdiği görülmektedir. Ayrıca bu durum ileride etnik gruplar arasında yaşanacak olan gerilimi de etkilemektedir.

Avusturya işgali sırasında yüreklendirilen Arnavut milliyetçiliği, Sırpların tekrar buraya dönmesiyle daha saldırgan bir hal almıştır. Sırpların bu bölgedeki saldırılarına yenileri eklenmiş ve Kasım 1918'de Yakova (Djakovica)'da 800'e yakın Arnavutun katledildiği rapor edilmiştir. Bu tür olaylar neticesinde Arnavutlar arasında "kaçak" adı verilen liderliğini Azem Bejta (Azem Galica)'nın yürüttüğü, Drenica merkezli anti-Sırp isyancılar varlık göstermeye başlamıştır.[65]

1918'den itibaren Kosova Arnavutları, Yugoslavya vatandaşı olarak görülmüştür. Türkiye de Kosova Arnavutlarını Yugoslavya'nın bir parçası olarak kabul etmiştir. Kosova'daki Arnavut nüfusu diğer Yugoslav nüfusuna oranla çoğu haktan yararlanamamaktadır. 1919 Azınlıkların Korunması Hakkında Yasa'da dil hususunda, Sırp-Hırvat dilinden ayrı olarak dikkate değer oranda farklı bir dili konuşan bölgelerde Yugoslavya, ilköğretim düzeyinde yerel dilde eğitimi sağlamakla yükümlü olmaktadır. Ancak 1930 yılına gelindiğinde Kosova'da eğitim dili Arnavutça olan okul kalmamıştır. Çoğu okul Sırpça eğitim veren kurumlara

[61] Alex N. Dragnich, *The First Yugoslavia: Search for a Viable Political System,* Hoover Press, 1983, s. 5-6
[62] Dragnich, *a.g.e.*, s. 14 ; Ülger, *a.g.e.*, s. 37
[63] Dragnich, *a.g.e.*, s. 86
[64] Doder, *a.g.m.*, s. 9
[65] Tim Judah, *The Serbs; History, Myth and the Destruction of Yugoslavia*, 3rd Edition, Yale University Press, 2009, s. 107

dönüştürülmüştür.[66] Burada Arnavutların eğitim konusunda baskı altında kaldığı görülmektedir.

Arnavutların dil ve varlıkları konusunda maruz kaldığı bu baskıların yanı sıra bölgede uygulanan iskân politikasıyla Arnavut köylünün elinden toprakları alınarak bu bölgelere Sırplar yerleştirilmiş ve Arnavutlar, Türkiye ya da Arnavutluk'a göç etmeye zorlanmıştır. Ayrıca, Yugoslavya'nın tutumu da devletin güney bölgelerinde herhangi bir azınlığın bulunmadığı yönünde olmuştur. Diğer yandan Yugoslavya'daki 1921 sayımında Arnavutça konuşan nüfus 439.657 olarak kayda geçirilmiştir. Ancak Antonio Baldacci Arnavut nüfusunun 1920'lerde 700.000'e yakın olduğunu belirtmektedir.[67] Buradan anlaşıldığı üzere bölgenin etnik yapısı, Arnavutların aleyhine olacak biçimde değiştirilmek istenmiştir. Ayrıca ileride Sırp nüfusunun Arnavut nüfusunu geçmesi açısından bir takım uygulamalar yapılmaya başlandığı görülmektedir.

1928'de Radiç ve iki Hırvat vekilin Sırp suikastına uğraması ve altı sene sonra Kral Alexander'in, Fransa ziyareti sırasında Hırvat milliyetçilerinin organize ettiği suikastla öldürülmesi ülkede gerilimi daha da arttırmıştır.[68] Kral Alexander'in idaresinde adı "Yugoslavya" olan devlette 1930'larda Yugoslav Komünist Partisi yükselmiş ve 1937'de genel sekreterliğe Josip Broz Tito getirilmiştir.[69] 1941 yılında İtalya, Yugoslavya ve Almanya arasında Üçlü Pakt imzalanmıştır. İlerleyen süreçte Prens Paul tahttan darbeyle indirilmiş ve 1941'de Almanya'nın Yugoslavya saldırısı başlamıştır. Hitler himayesinde bağımsız bir Hırvat Devleti (Nezavisna drzava Hrvatske-NDH) kurulmuş ve bu devletin başına İtalyan desteğiyle, Hırvat faşistler olarak bilinen "Ustaşa'nın lideri Ante Paveliç getirilmiştir. Daha sonra Hırvatlar, Bosna Hersek'te Sırp, Roman ve Yahudilere karşı soykırım uygulaması başlatmışlardır.[70]

---

[66] Malcolm, *a.g.e.*, s. 324-325
[67] Malcolm, *a.g.e.*, 326-327
[68] Doder, *a.g.m.*, s. 10
[69] Ülger, *a.g.e.*, s. 42-43 ; Glenny, *a.g.e.*, s. 351
[70] Doder, *a.g.m.*, s. 10 ; Glenny, *a.g.e.*, s. 393

Yugoslavya ve Arnavutluk savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin etkisinde kalmadan bağımsızlıklarını elde etmek adına mücadele etmişlerdir. Bundaki en önemli sebeplerden biri II. Dünya Savaşı sırasında iki devletin de halk desteğini alan liderleri olması ve Nazi işgalinden kendi ordularıyla kurtulmalarıdır. Ulusal kurtuluş cephelerine sahip bu ülkelerin liderleri, Sovyet desteğine ihtiyaç duymadan iktidarlarını sürdürmüşlerdir.[71] Nazi işgaline ilk direnen ve eski rejimi geri isteyen Sırp milliyetçileri "Çetnikler" ile Tito yönetimindeki, tüm ulusların temsil edileceği bir yönetim anlayışını savunan "Partizan" hareketi, Alman işgaline karşı, ideolojik farklılıkları olmasına rağmen mücadele etmiş; fakat aynı zamanda da aralarında iktidar mücadelesi vermiştir.[72] 1941'de Arnavutları kullanarak Kosova'nın bir kısmı İtalyanlarca işgal edilmiştir.[73] Savaş sırasında Ustaşa hareketi, Bağımsız Hırvatistan Devleti'nin içerisinde yer alan Bosna-Hersek'te, Sırplara karşı katliamlar gerçekleştirmişler, bunun misillemesi olarak da Bosna'daki Sırplar özellikle Müslüman halka karşı katliam hareketi uygulamışlardır.[74]

İşgalden sonra Kosova üç bölgeye ayrılmıştır. Bunlar; Pec, Priştine ve Prizren yönetimleridir. İtalyanlarla Almanlar arasında yapılan anlaşmayla Kosova'daki yoğun Arnavut nüfus düşünülerek, Kosova'nın büyük kısmı Arnavutluk'a katılmıştır. Kosova'da bulunan herkes Arnavutluk vatandaşı ilan edilirken, eğitim alanında da Kosova ve Makedonya'nın Batı kesiminde okullar açılmıştır. Fakat Kosova'daki küçük bir bölüm Alman işgalinde olmasına karşın Sırp etkisinde görülmektedir.[75]

Kosova'daki Arnavutlar yirmi yıl boyunca Slavlaştırma politikalarına maruz kalmışlardır. Bunun neticesinde Yugoslavya'nın çöküşünde işgalci birliklerle aralarındaki işbirliği bir bakıma Arnavutların topraklarındaki güçlerini arttırmaları konusundaki arzusundan kaynaklanmaktadır. İtalya'nın teslim olmasından sonraki dönemde Arnavutluk içinde etnik birleşme faaliyetleri gözlenmektedir. Kosova'nın

[71] Oral Sander, *Siyasi Tarih; 1918-1994*, 24. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2014, s. 238-239
[72] Ülger, *a.g.e.*, s. 46-47
[73] Glenny, *a.g.e.*, s. 393
[74] Glenny, *a.g.e.*, s. 400-401
[75] Malcolm, *a.g.e.*, s. 349-351

Arnavutluk'un içinde kalması sağlanmak istenmiştir. Yugoslavya Komünist Partisi'nin Sırbistan burjuvazisini eleştiren söylemleri, Arnavutları cezbetme niyetinde olmuştur. İlerleyen süreçte, Alman kuvvetleri Kosova üzerinden çekilmeye başlamış ve Sovyet askerleri Belgrad'a girmiştir. Batı Kosova kentleri Partizanlar tarafından kurtarılırken, doğusu Sovyet ve Bulgar ordularının eline geçmiştir.[76] Yine bu dönem AVNOJ olarak bilinen Yugoslavya Anti Faşist Milli Kurtuluş Konseyi oluşturulmuş ve her halkın kendi kaderini tayin etme hakkı düşüncesi temelinde şekillenmiştir.[77] Sonuç olarak, Alman işgali sona ermiş ve Kosova için yeni bir dönem başlamıştır. Ancak çakışan milliyetçilikler sorunu çözülmeden girilen süreçte doğal olarak çatışmalar yoğunlaşarak varlığını korumuştur.

1.3. Tito Yönetimi Dönemi

Çalışmanın bu kısmında Alman işgali sonrası bölgede yaşananlar ele alınacaktır. Kosova bölgesinin bu dönem içerisinde karşılaştığı olaylar incelenecektir.

Tito, Almanlara karşı yürüttüğü gerilla hareketiyle II. Dünya Savaşı sonunda zaferle ayrılmış ve Güney Slavların "kardeşliğini ve birliğini" ilan etmiştir.[78] Böylece "İkinci Yugoslavya" dönemi başlamıştır. Tito'nun danışmanlarından Edward Kardelj Yugoslav ulusçuluğunun kapitalist sistemin yarattığı eşitsizliğe maruz kalmasından dolayı sosyalizme geçilerek bunun giderilmesi gerektiğini vurgulamıştır.[79]

1946 yılı anayasasıyla oluşturulan federasyonda altı cumhuriyet[80] ve Sırbistan'a bağlı özerk iki bölge görülmektedir. 1946 Anayasası'nın 1936 Sovyet Anayasası'na olan benzerliği ise dikkat çekicidir.[81] Sırbistan içerisindeki özerk

[76] Malcolm, *a.g.e.*, s. 355-371
[77] Judah, *a.g.e.*, s. 139
[78] Doder, *a.g.m.*, s. 11
[79] İlhan Uzgel, "Sosyalizmden Ulusçuluğa: Yugoslavya'da Ulusçuluğun Yeniden Canlanışı", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 47, No.1, 1992, s. 222
[80] Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Makedonya, Karadağ
[81] Uzgel, *a.g.m.*, s. 224

bölgeleri Arnavutların bulunduğu Kosova ve Macarların bulunduğu Voyvodina oluşturmaktadır.[82] Bölgedeki karmaşık sınır yapısının varlığından dolayı Sırpların büyük çoğunluğu Hırvatistan ve Makedonya'nın topraklarında kalmıştır. Bosna-Hersek topraklarında önemli bir oranda Sırp, Hırvat ve Boşnak yaşamaktadır. Yukarıda değinildiği gibi Voyvodina bölgesinde Sırp nüfusunun yanı sıra geniş bir Macar nüfusu da varlık göstermektedir. Kosova'da ise nüfusun büyük çoğunluğu Arnavut olmasına karşın önemli bir oranda Sırp azınlık bulunmaktadır.[83]

Diğer taraftan 1945 yılında San Francisco'da Birleşmiş Milletler Antlaşması imzalanmış ve savaş sonrası dönemde ulus devletlerin eşitliği temel alınmıştır. BM ile kolektif güvenlik; İngiltere, Fransa, ABD, Çin ve SSCB'nin daimi üye statüsünde bulunacağı, Güvenlik Konseyi aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. 1945'te Potsdam'da Almanya'nın işgal bölgelerinin kararlaştırılması sonrası Sovyetler Birliği ve Batılı müttefiklerin aralarında anlaşamamaları nedeniyle, kendini Vestfalya sisteminin bir parçası olarak görmeyen Sovyetler, Doğu Avrupa'da Marksist-Leninist sistemiyle bölgeye nüfuz etmeye başlamıştır.[84] 1946'nın başlarında, ABD'de, Kongre ve kamuoyu tarafından artan eleştirilerle Sovyet genişlemesine karşılık taviz verilmemesi gerektiği ve direnme kararı alınması öngörülmüştür. Bu sebeple bir yıl sonra, Türkiye ve Yunanistan'a yardımı öngören Truman Doktrini'nin ilanı gerçekleşmiştir. 1947'de İngilizlerin ülkeleri ayakta tutmak için yapmış olduğu yardımların kesilmesi bu krizin başlangıcı olmuş ve Amerikan güvenliğinin Avrupa güç dengesine bağlı olduğu anlaşılmıştır.[85] Tarihsel olarak Soğuk Savaş olarak tanımlanan bu dönemde ABD, SSCB'yi dizginlerken Balkanlar'ı dikkate alarak politika yürütmek durumundadır. Dolayısıyla bu süreçte Kosova'nın statüsü incelenirken Soğuk Savaş süreci akılda tutulmalıdır.

Soğuk Savaş sürecinde ABD'nin Truman Doktrini'nin ardından SSCB lideri Stalin, komünist yönetime muhalefet olmamaları hususunda halk

[82] Doder, *a.g.m.*, s. 11
[83] Steven L. Burg, *Conflict and Cohesion in Socialist Yugoslavia; Political Decision Making Since 1966*, Princeton University Press, New Jersey 2014, s. 25
[84] Kissinger, *a.g.e.*, s. 306-307
[85] John Lewis Gaddis, "Was the Truman Doctrine a Real Turning Point?", *Foreign Affairs*, Vol. 52, No. 2, Ocak 1995, s. 388-389

demokrasilerine uyarıda bulunmuştur. Yugoslavya da bu hususta Stalin'in muhalefetini ortadan kaldırmak için kullandığı bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat Sovyetler ile Yugoslavya arasında rekabet 1947'de kurulan Kominform'da patlak vermiş ve ilerleyen süreçte Yugoslavya'nın Kominform'dan ihracı ile son bulmuştur.[86]

Yugoslavya'da Kosova'nın durumu ise başlarda tam olarak belli olmamıştır. Tito'nun Mart 1944'te yaptığı açıklama, Voyvodina gibi bölgelerin özerkliklerinin genişletileceği ve hangi federal birimde yer alacakları, bölge halklarının kararı ile belli olacağı yönünde olmuştur. Bölgelerin temsilcileri vasıtasıyla karar verilecek bu süreçte, komünist parti üyeleri arasında uzlaşılan kararda Kosova'nın Sırbistan'a bağlı bir özerk bölge olması öngörülmüştür. Kardelj ise gerçekte Kosova'nın Arnavutluk ile birleşmesi gerektiğini ancak iç ve dış etkenlerin bundan yana olmadığını belirterek Sırbistan'ın içinde kendi yapısını koruyan bir il olarak kalması gerektiğini söylemiştir. Böylece Sırbistan'ın çıkardığı yasayla 3 Eylül 1945'te "Kosova-Metohija Özerk İli" ilan edilmiştir. Tüm bunların sonucunda Kosova, Sırbistan topraklarının bir parçasını oluşturan bölgelerden biri olmuştur.[87] Ancak bu durum Kosovalı Arnavutlara verilen sözün tutulmadığını göstermektedir.

İyi ilişkiler içerisinde olan Arnavutluk ve Kosova, 1948'deki Tito-Stalin anlaşmazlığına kadar açık sınırlara sahip olmuştur. Bir yandan da Sırplar özellikle Voyvodina bölgesini Sırplaştırma projeleri yürütmekteydiler. Bu doğrultuda Kosova'daki okul sayısı 392'ye çıkarılarak kısmi de olsa Arnavutça ders verilmeye başlanmıştır. Ancak bu noktada belirtilmelidir ki bu dönem halen bölgede Slav dili baskındır. Çünkü önemli görevlerde bulunan kişilerin çoğunu Slavlar oluşturmaktadır. Ve bu dönem herhangi bir konuda uzman bir Arnavut bulmak nadir görülen bir olaydır.[88] Nitekim bu durum ileride bölgede yaşayan Kosovalı

[86] Glenny, *a.g.e.*, s. 430-431
[87] Malcolm, *a.g.e.*, s. 374-375
[88] Malcolm, *a.g.e.*, s. 377

Arnavutların kendilerine gösterilen eşitsiz duruma karşı tepki vermesine yol açacaktır.

Yugoslav gizli polis örgütü "Udba'nın aldığı istihbarat neticesinde, dönemin Arnavutluk lideri Enver Hoca'nın buraya ajan yerleştirdiği bilgisi elde edilmiştir. Kosova'daki Arnavutların da giderek silahlanması şüpheleri iyice arttırmaktadır. Kosova'daki erkekler sorgulanırken silahlarını teslim etmeyenler şiddete maruz kalmaktadır. Böylece bölgedeki etnik kutuplaşma giderek derinleşmektedir. Prizren Davası olarak bilinen olayda birçok suçsuz Arnavut hapse mahkûm edilmiş daha sonra çıkarılmış fakat dava dosyalarının imha edilmesi yüzünden olay hakkındaki gerçekler tam aydınlatılamamıştır.[89]

Tito dönemi boyunca Kosova'da gelir düzeyindeki gelişme Yugoslavya'nın diğer bölgelerine oranla geride kalmıştır. Bölgesel gelişmişlik farklılıklarından dolayı Kosova halkı giderek yoksullaşmıştır. 1963'teki Yugoslav Anayasası'yla Kosova'nın özerk statüsü en alt seviyeye çekilmiştir. Kosova'nın anayasal statüsü federal düzeyde ortadan kaldırılmıştır.[90] Kosova Arnavutlarının millet statüsü reddedilmiş ve "azınlık" statüsü verilmiştir. Kosova Arnavutlarının azınlık statüsünde kalmaları yıllardır süren gerginliğin ana nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Ayrıca 1963 Anayasa değişikliği ile ülkenin adı "Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti" (YSFC) olarak değiştirilmiştir.[91]

Ayrıca bu dönem, Yugoslavya'daki ekonomik sıkıntılar neticesiyle 1965'te ekonominin liberalleşmesini sağlamak amacıyla "pazar sosyalizmi" adında reform hareketi gerçekleştirilmiştir.[92] 1966'da ise ülkenin önemli isimlerinden İçişleri Bakanı Alexander Rankoviç'in tasfiyesi dönüm noktası yaratmıştır. Bu isim genellikle Arnavutlara karşı sert güvenlik politikalarıyla tanınmaktadır. Asıl önemli durum ise 1966'dan sonraki süreçte Arnavutların birçok olumlu sonuç elde etmesidir.

---

[89] Malcolm, *a.g.e.*, s. 379-380
[90] Malcolm, *a.g.e.*, s. 382
[91] Fatma Taşdemir- Pınar Yürür, "Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1999, s. 140-141
[92] Uzgel, *a.g.m.*, s. 226

Tito'nun da bu bölgeyi ziyaret etmesiyle Kosova'daki birçok rahatsız edici duruma çözüm üretilmiştir. Federal düzeyde hukuki varlık kazanan Kosova için artık cumhuriyet bir hayal değildir. 1968 yılına gelindiğinde ise artık sokaklarda Kosova ve cumhuriyet kelimeleri yan yana yükselmektedir.[93]

1974 Anayasası'nda yapılan değişiklikler sonucunda Kosova ve Voyvodina "özerk bölge" statüsü kazanmıştır. Kosova ve Voyvodina için kendi eğitim ve yargı sistemlerini oluşturma ve kendi savunma güçlerini kurma hakkı tanınmıştır. YSFC'deki diğer cumhuriyetler gibi bağımsız oy hakkına sahip olmuştur. Tito, YSFC'de kendi de dâhil olmak üzere kimsenin birbiri üzerinde üstünlük kuramayacakları bir denge ve fren sistemi oluşturmuştur. Böylece Kosova ve Voyvodina, Sırbistan sınırları içerisinde yer alan özerk cumhuriyetler olarak görülmeye başlanmıştır.[94] Kosovalı Arnavutların asıl isteği ise diğer cumhuriyetlerle eşit statüde olmaktır. Dolayısıyla Sosyalist Özerk Kosova Vilayeti için istedikleri şey özerklik değil, cumhuriyettir. Misha Glenny, Kosova Arnavutları arasında görülen bu hareketi "geç uyanmış bir milliyetçilik" olarak tanımlamaktadır.[95]

Belgrad'daki komünist liderlik, özerk bölgelerin cumhuriyet statüsü kazanması fikrini korkuyla karşılamışlar hem Belgrad hem de Kosova'da yaşayan Sırplar buna karşı çıkmışlardır. Sırplar bu durumu Hırvat ve Sloven kökenlere sahip Josip Broz Tito'nun kendilerini cezalandırma yöntemi olarak algılamışlardır.[96]

Kosova ve Voyvodina özerk bölgelerinin 1974'te ekonomik, kültürel, siyasi ve sosyal ilişkilerinde Sırbistan Anayasası'ndan bağımsız olarak kendi anayasaları onaylanmıştır. Fakat bu bölgeler hala resmi olarak Sırbistan'a bağlı bulunmaktadır. Bu olaylar neticesinde Kosovalılar giderek Sırp federal yasal sistemine entegre olamamaya başlamış ve 1981'de görülen Kosovalı üniversite öğrencilerinin geniş çaplı protestolarıyla Sırp milliyetçiliği ateşlenmeye başlamıştır. Böylece Kosovalı

[93] Malcolm, *a.g.e.*, s. 382-383
[94] Emel G. Oktay- Jonilda Rrapaj, "Sosyal İnşacılık Açısından Kosova'nın Kimliği: Bağımsızlık Sonrasında Ortak bir "Kosovalı" Kimliği Oluşturmak Mümkün mü?", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 13, Sayı 49, 2016, s. 47
[95] Glenny, *a.g.e.*, s. 496
[96] Malcolm, *a.g.e.*, s. 387

Arnavutlar bölgede tam kontrol sağlamışlardır. Diğer taraftan Kosova milliyetçiliğinde önemli olarak değerlendirilebilecek kurumlardan Priştine Üniversitesi 1969'da açılmıştır. Yine bunu takip eden tarihlerde Kosova Bilim ve Sanat Akademisi'nin de 1978'de açıldığı görülmektedir. Dejan Guzina, 1970'lerde görülen yüksek işsizlik oranı, enflasyon ve artan fakirliğin Kosova'da sosyal ve ekonomik durumu kötüye götürmesinden dolayı bölgede üniversitelerin gelişiminin büyük önem arz ettiğini belirtmektedir.[97]

Sonuç olarak, Nazi işgali sırasında Kosovalı Arnavutlara verilen sözler tutulmamıştır. İkinci Yugoslavya'nın içerisinde de birçok haksızlığa uğradıkları bir dönem geçirmişlerdir.[98] Tito, 4 Mayıs 1980'de Ljubljana'da hayatını kaybetmiştir. Cenazesine dönemin ABD Başkanı Reagan da dâhil olmak üzere 122 devlet başkanı katılmıştır.[99] Tito yönetimi sonrası, Kosova'nın durumu ise değişen yönetim ile daha kötüye gitmiştir.

1.4. Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin Dağılma Dönemi

Bu bölümde, Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Kosova'nın durumu dönemin olayları ile birlikte ele alınacaktır.

Kosova'daki 1981 yılı üniversite olayları, ciddi politik bir kriz haline gelmiştir. Bölgeye polis takviyesi yapılarak, sokağa çıkma yasağı ve olağanüstü hal ilan edilmiş ve birçok tutuklama gerçekleşmiştir. Priştine ve Belgrad Komünist Parti

[97] Dejan Guzina, "Kosovo or Kosova-Could It Be Both? The Case of Interlocking Serbian and Albanian Nationalisms", *Understanding the War in Kosovo*, (der.)Florian Bieber ve Zhidas Daskalovski, Frank Cass, Londra 2003, s. 33-34
[98] Oktay-Rrapaj, *a.g.m.*, s. 46
[99] Glenny, *a.g.e.*, s. 495

ileri gelenleri tarafından da bu olay olumsuz yorumlanmıştır. Kosova, Yugoslavya içerisinde işsizlik oranının en yüksek olduğu yerdir.[100]

1981 yılı nüfus sayımında, Kosova'da Arnavutlar nüfusun yüzde 77,5'ini, Sırplar yüzde 13,2'sini, Müslüman, Hırvat, Roman ve Türkler ise nüfusun yüzde 9,3'ünü oluşturmaktadır. Daha önceleri Arnavutlar için bu oran düşük, Sırplar içinse yüksektir. Bu durum Kosovalı Arnavutların Avrupa'daki en yüksek doğum oranına sahip olması ve Kosovalı Sırpların Belgrad'a göçüyle açıklanabilmektedir.[101] Ayrıca 1980'lerde borç krizi olarak adlandırılan bir ekonomik kriz de Yugoslavya'da görülen bir diğer olaydır. 22 milyar dolar civarı bir dış borçla daha da kötüye giden bir tablo bu dönemde karşımıza çıkmaktadır.[102]

Bu dönem karşımıza çıkacak en önemli isim kuşkusuz Slobodan Miloseviç olacaktır. Doğduğu Pasarofça'dan ayrılarak, 1963 yılında Belgrad Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olan Miloseviç[103] Kosova sorunundaki en önemli isimlerden biri olarak görülmektedir. Tito'nun, 1980 yılında ölümünün ardından ülkeye bıraktığı miras pek iç açıcı olmamıştır. Ülkenin o dönemki en büyük sorunlarından biri de ekonomik durumdur. 1985'te ülkede işsizlik oranı neredeyse %13'ü bulmuştur. 1979 ve 1985 yılları arasında ise gerçek gelirlerde %25 civarı azalma yaşanmıştır.[104]

1981'de Yugoslavya'daki araştırmada halkın sadece %11'inin kendini "Yugoslav" olarak tanımladığı görülmektedir. Bu da bize Yugoslavya'daki nüfusun sadece çok az bir kısmının kendini herhangi bir etnik gruba ait görmeden tanımladığını göstermektedir. Sırbistan'da 1970'lerin başında lise öğrencileri arasında yapılan anketlerde kendini Sırp olarak tanımlayan öğrenci oranı % 64'tür. Bu da bize genel olarak yaratılmaya çalışılan Yugoslav kimliğinin pek de başarılı

[100] Malcolm, *a.g.e.*, s. 393-395
[101] Guzina, *a.g.e.*, s. 35
[102] Vesna Bojicic, "The Disintegration of Yugoslavia: Causes and Consequenses of Dynamic Inefficiency in Semi-command Economies", *Yugoslavia and After: A Study in Fragmentation, Despair and Rebirth,* (der.)David A. Dyker ve Ivan Vejvoda, Routledge, Londra 2014, s. 34
[103] Louis Sell, *Slobodan Milosevic and the Destruction of Yugoslavia*, Duke University Press, Durham 2002, s. 19
[104] Sell, *a.g.e.*, s. 27-28

olmadığını göstermektedir.[105] Milliyetçilik yüzyılı olarak tanımlanan 19. yüzyıldan sonra her ulus kendi kimliği üzerinden ulus inşasını gerçekleştirirken 20. yüzyılda "Yugoslav" ortak kimliği ile kurgulanan çatı milliyetçilik tarihsel süreçle tezatlık içermektedir. Neticede bölgede gecikmiş olarak değerlendirilebilecek milliyetçilik süreci bu dönemde son derece çatışmalı yaşanacaktır.

Miloseviç, 1987 yılında Kosova'ya geldiğinde Sırplar arasındaki güçlü tutkuyu nasıl kullanarak ortaya çıkaracağını öğrenmiştir. Ve Kosova Polje 'de (Kosova Ovası) yaşanan tarihi an Miloseviç'in bu kalabalık üzerindeki etkisini fark etmesi açısından önemlidir.[106] Kosova'daki Sırplar bölgeyi kendi uluslarının beşiği olarak görmüşler ve bölgedeki Arnavut nüfusu tarafından da kötü muameleye maruz kaldıklarını dile getirmişlerdir. Bunun üzerine bölgeye giden Miloseviç, *"Kimsenin halkı dövmeye hakkı yok"* diyerek Sırp milliyetçiliğini harekete geçirmiştir.[107]

Eylül 1981'de Ivan Stamboliç güçlü bir Yugoslavya için güçlü ve birleşik bir Sırbistan'ın gerekli olduğu vurgusunu yapmıştır. Stamboliç, Kosovo ve Voyvodina özerk bölgelerinin özerkliklerinin genişletilmesinin, Sırbistan birliğinin gerçekleşmesi açısından parçalayıcı bir etken olarak nitelendirildiğini belirtmiştir. 1984'te Sırbistan aktif bir şekilde özerk bölgelerinin yetkilerinin azaltılması konusunda baskı uygulamaya başlamıştır. Stamboliç, 1984'te başlayarak, Sırbistan Komünist Partisi'nin liderliğini sürdürmüştür. Miloseviç de bu partide yer almaktadır. Bu dönem Miloseviç, etnik gruplar arasındaki gergin tansiyonu kendi çıkarına kullanarak bu durumu kışkırtmaktadır.[108]

Sabrina P. Ramet, Miloseviç'in, Sırp Çetnik lider Draza Mihailoviç'den bu yana en çok sevilen Sırp lider olduğunu dile getirmiştir. Bunda özerk bölgeler için izlediği politikalar da etkili olmuştur. Ancak Hırvatistan ve Slovenya'nın Miloseviç'in bu politikalarından hoşnut olmadığı görülmektedir. Bu milliyetçi ve

---

[105] Sell, *a.g.e*., s. 34-35
[106] Sell, *a.g.e*., s. 39
[107] James L. Graff, "The Butcher of the Balkans", *The TIME*, Haziran 24, 2001, http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,159835,00.html (24.11.2020)
[108] Sabrina P. Ramet, *Balkan Babel: The Disintegration Of Yugoslavia From The Death Of Tito To The Fall of Milosevic*, Routledge, New York 2018, s. 35

gelenekçi söylemler, Yugoslavya içerisinde Miloseviç'e karşı korku ve nefret yaratmaktadır. Miloseviç, Sırplar arasında birleştirici, Yugoslavya için ise bölücü bir güç özelliği taşımaktadır.[109]

Sırplar bu dönem Karadağlıların Sırp olduğunu iddia etmişler, Dalmaçyalı Hırvatların dini kökeninin ise Ortodoksluğa dayalı olduğunu savunmuşlardır. Aynı zamanda Tito'nun ülke mirasına karşı harekete geçmişlerdir. Miloseviç'in totaliter devrim gerçekleştirme amacı ve Büyük Sırbistan hegemonyasını dayatma girişimleri sadece Hırvatistan ve Slovenya'yı değil, Yugoslavya içerisindeki diğer cumhuriyetleri de tehdit etmektedir. Ve bunu yaparken milliyetçilik en önemli stratejilerinden biridir.[110]

1984'te Sırbistan gazetesi Borba, Zagreb Üniversitesi profesörü Jovan Miriç'in 1974 Anayasası'nın Yugoslavya'nın tüm sorunlarının kaynağı olduğunu ve abartılı âdemi merkeziyetin birleşik pazarı yok ettiğini iddia eden bir dizi makalesini yayınlamıştır.[111]

Ayrıca bu dönem Soğuk Savaş olarak adlandırılan, SSCB ve ABD'nin iki düşman bloğu oluşturduğu ölümcül rekabet ortamına sahne olmuştur. Bu rekabetin bazı durumlarda gezegeni büyük tehlikeye atacak boyutta ilerlediği görülmektedir.[112] 1985'te göreve gelen Mihail Gorbaçov, Sovyetler Birliği'nde köklü değişimlerin başrolünde yer almıştır. Siyasal terör, kapalılık gibi özellikleri bulunan Sovyet siyasal yaşamında Nikita Kruşçev ile başlayan değişim rüzgârı Gorbaçov'la devam etmiştir.[113] Gorbaçov'un ekonomik alanda "yeniden yapılandırma (perestroika)" ve siyasi arenada daha fazla çoğulcu görüş ve açıklık içeren "açıklık (glasnost)" politikaları, SSCB'nin 1991'de dağılmasını engelleyememiştir.[114] Gorbaçov'un

[109] Ramet, *a.g.e.*, s. 36
[110] Ramet, *a.g.e.*, s. 36-37
[111] Ramet, *a.g.e.*, s. 16
[112] Arthur Schlesinger, "Origins of the Cold War", *Foreign Affairs*, Vol. 46, No. 1, 1967, s. 22
[113] Sander, *a.g.e.*, s. 492
[114] David S. Mason, "Glasnost, Perestroika and Eastern Europe", *International Affairs*, Vol. 64, No. 3, 1988, s. 431; Sander, *a.g.e.*, 498

1988'de Yugoslavya'ya yapmış olduğu ziyaret, Doğu Avrupa'daki reform sürecinin yenilenmesine işaret edebileceği şeklinde yorumlanmıştır.[115]

Sırp lider partisinin bir üyesi olan Jurji Bajec, Miloseviç'in konuşmasından sonra *" O günden itibaren denge değişti"* ifadesini kullanmıştır. Miloseviç'in Sırplar arasındaki duyguları harekete geçirerek, büyük bir kalabalığın onu dinlemeye geleceğini bildiği ifade edilmektedir. Slavoljup Djukiç, Miloseviç için *" Bir yıldan kısa bir sürede ikinci sınıf bir politikacıdan çıkıp neredeyse Tanrı'ya dönüştü"* ifadelerine yer vermektedir. Miloseviç tüm muhalefet partilerini tasfiye etmiş ve medyayı kişisel çıkarları için kullanmıştır. Ve en önemlisi de Kosova ve Voyvodina'nın özerkliğini kaldırmıştır.[116]

Miloseviç'in bu tutumu Hırvatistan ve Slovenya'nın ayrılığını hızlandırmıştır. Miloseviç, ülkedeki Sırpların kurtarıcısı olarak mücadeleye girmiştir. "Soykırım" konuşmalarıyla Sırpları kışkırtmaya başlamıştır. Amacının Büyük Sırbistan'ı yaratmak değil, sadece Yugoslavya'yı korumak olduğunda ısrar etmiştir. Miloseviç, Almanya ve Hırvatistan'ın yakın bağlarına atıfta bulunarak: *"Yugoslavya'daki bazılarının aksine, herhangi bir yabancı gücün kukla rejimi olmak istemiyoruz."* demekte ve eklemektedir: *"İnsanlarımız bağımsız ve özgür olmak istiyor, başka bir şey değil."* Fakat batılı bir diplomat, Miloseviç'in köşeye sıkıştığında yalan söylediğinin defalarca kanıtlandığını vurgulamaktadır.[117] Miloseviç'in söylemlerinin yarattığı yıkıcı sonuçlar ise ilerleyen süreçte ortaya çıkacaktır.

Komünizmin 1989'daki çöküşü ile Avrupa'da başlayan yeni düzende, Sırp Devlet Başkanı Miloseviç, Sırp milliyetçisi olarak tanınmaktadır. 1991-1992 yıllarında yükselişe geçen Yugoslav krizinde ana aktörler Sırp, Hırvat ve Slovenler olarak görülmüş ve diğer ülkelerin hareketleri göz ardı edilmiştir.[118] Ancak Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlık ilanları kaçınılmaz olmuştur. Bosna-

[115] Mason, *a.g.m.*, s. 435
[116] Graff, "The Butcher of the Balkans"
[117] Graff, "The Butcher of the Balkans"
[118] Glenny, *a.g.e.*, s. 504-505

Hersek'in bağımsızlık ilanı ise uluslararası bir boyuta taşınmıştır. Nisan 1992'de Bosna-Hersek'in bağımsızlığını ilan etmesinden sonra ülke kanlı çatışmaların merkezi haline gelmiştir. Bosnalı Sırplar bağımsızlığı kabul etmemiş ve Müslüman halka karşı saldırılara başlamıştır.[119] Miloseviç'in 1992'de Bosna'ya açtığı savaşla birlikte Kosova Arnavutları için bu durum olumsuz sonuçlanmıştır. Sırp milliyetçiliğinin artık yeni hedefi "İslam" olarak ortaya çıkmaktadır.[120] Amerikalı bir analist yaptığı bir yorumda Miloseviç'i hedef göstererek; *"Biz barışla ilgileniyoruz, o kazanmakla."* ifadesini kullanmıştır.[121]

1993 tarihli The New York Times gazetesi haberine göre, Bosna'da yaşanan olaylar neticesinde savaşan taraflarla müzakereleri başlatmak amacıyla bir Balkanlar barış planı sunulmuştur. Bunun sonucunda özel uluslararası elçiler Cyrus R. Vance ve Lord Owen'ın planı ortaya çıkmıştır. Dönemin ABD Başkanı Bill Clinton, Türkiye ziyaretinde Cumhurbaşkanı Turgut Özal ile olan görüşmesinde, Özal'ın bu plana destek vermediğini açıklamıştır. Özal, Clinton'ı, Bosna'yı 10 özerk eyalete bölecek olan Vance-Owen planını benimserse, Sırbistan'ın bölgedeki "etnik temizliğini" onaylayacağı konusunda uyarmıştır. Sonuçta plan birçok etken neticesinde uygulanamamıştır.[122] Bosna Savaşı'nda 100.000'den fazla insan hayatını kaybetmiş ve yaklaşık 2 milyon kişi yerinden edilmiştir. Savaş sonrası 1995'te imzalanan Dayton Antlaşması uyarınca bölge kısmen uluslararası gözetim altında kalmıştır. Antlaşma, Bosna'da dönüşümlü cumhurbaşkanlığı ve federal sistem içeren iki ayrı cumhuriyet kurmuştur: Boşnak-Hırvat Federasyonu ve Bosnalı Sırp Cumhuriyeti.[123] NATO da 1996'da burada koruma güçleriyle faaliyet göstermiştir.[124]

---

[119] Glenny, *a.g.e.*, s. 507
[120] Malcolm, *a.g.e.*, s. 407
[121] Graff, "The Butcher of the Balkans"
[122] Elaine Sciolino, "Aides Give Clinton Bosnia Peace Plan", *The New York Times*, Şubat 9, 1993, https://www.nytimes.com/1993/02/09/world/aides-give-clinton-bosnia-peace-plan.html?searchResultPosition=2 (30.12.2020)
[123] BBC News, "Bosnia-Herzegovina Country Profile", 8 October, 2018, https://www.bbc.com/news/world-europe-17211415 (30.12.2020)
[124] Aaron Rhodes, "The Dayton Pact Endorses Outlawed Ethnic Abuse in Bosnia", *The New York Times*, Şubat 14, 1996, https://www.nytimes.com/1996/02/14/opinion/IHT-the-dayton-pact-endorses-outlawed-ethnic-abuse-in-bosnia.html?searchResultPosition=1 (30.12.2020)

Mayıs 1992'de Kosova Demokratik Ligi üyesi İbrahim Rugova Kosova'nın tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiş ve ilk devlet başkanı olarak seçilmiştir.[125] Rugova'nın barışı korumak adına sürdürdüğü şiddet içermeyen direnişi Miloseviç'in toleransına sahip olmuştur. Çünkü bu Miloseviç'e göre Arnavutları sessiz tutmaktadır.[126]

Yaşanan olaylarla Kosova için durum daha da zorlaşmıştır. Özellikle Miloseviç yönetimi altında durumun vahimliği göze çarpmaktadır: On binlerce Arnavut, devlet firmalarındaki işlerinden çıkarılırken üniversite öğrencilerinin üniversitelere girmesi yasaklanmıştır. Yeni müfredatlara Sırp dili ve tarihi eklenmiştir. Bölgede yaşanan olaylar neticesinde insan haklarının ihlal edildiği görülmektedir. Şiddetten uzak duran Rugova ise Kosova'nın bağımsızlığı için uluslararası camianın desteğini elde etme gayretinde olmuştur.[127]

Bosna Savaşı'nın ardından imzalanan 1995 Dayton Antlaşması, Kosovalı Arnavutların geleceği konusunda bir farklılık yaratmamıştır. 1996 yılında nüfusunun % 97'sini Arnavutların oluşturduğu Gjakova'da Arnavutça olan tüm sokak isimleri değiştirilerek yerine Sırp azizlerinin ismi verilmiştir. Prizren Birliği Müzesi'ndeki eserlere el konularak bina Hırvatistan'dan gelen Sırp mültecilere açılmıştır.[128]

Kosovalı Arnavutlar kendi içlerinde tüm bu yaşananlara bir cevap olarak eyleme geçmeye başlamışlardır. Zaten Sırp medyasının yıllardır yapmış olduğu bir "Arnavut terörü" algısı bulunmaktadır. Priştine Üniversitesi'nin Sırp rektörüne yapılan saldırı, Mitrovica'da iki polisin vurulması gibi birçok eylem karşımıza çıkmaktadır.[129] Burada belirtmek gerekir ki, Kosova'da, her iki taraf da eylemlerde bulunmuş ve her iki taraftan da birçok insan hayatını kaybetmiştir.

---

[125] Oktay- Rrapaj, *a.g.m.*, s. 48
[126] Richard Caplan, "International Diplomacy and The Crisis in Kosovo", *International Affairs*, Vol.74, No. 4, 1998, s. 751
[127] Gös. yer.
[128] Malcolm, *a.g.e.*, s. 408-409
[129] Malcolm, *a.g.e.*, s. 410-411

Richard Caplan'a göre, Kosova Arnavutlarının liderlikten yana ümitleri tükenirken, bir yandan kendilerini askeri mücadelenin çekimine karşı bırakmışlardır. 1996'da ortaya çıkan "Kosova Kurtuluş Ordusu (Kosovo Liberation Army-KLA, Ushtria Çlirimtare e Kosovës-UÇK)" adlı örgüt Kosova Arnavutları arasında giderek desteğini arttırmıştır. Kosova'nın Nelson Mandela'sı olarak anılan Adem Demaçi, *"Kosova Kurtuluş Ordusu'nun taktiklerini kınamayacağım çünkü şiddetsizlik yolu bizi hiçbir yere götürmedi… Kosova Kurtuluş Ordusu özgürlüğümüz için savaşmaktadır."* sözlerine yer vermiştir.[130]

Chris Hedges, 4 Mart 1998 tarihli The New York Times yazısında, Sırp polisinin ve paramiliter yapılarının Kosova Kurtuluş Ordusu (KLA) üyelerine karşı o hafta boyunca en acımasız saldırılar yaparak 24 kişiyi öldürdüğünü ve bunların bazılarının Bosna Savaşı'ndaki Sırp güçlerinin yapmış olduğu işkencelerden izler taşıdığını bildirmiştir. İşkence sonucu hayatta kalmayı başaranların ifadelerine göre, isyancıların aktif olduğu bölgelerde yaşayan etnik Arnavutlara karşı Sırp polisi tarafından, pusuda hayatını kaybeden polisler gerekçe gösterilerek, öfkeyle cezalandırılmalar yapılmaktadır.[131]

Yine aynı yazıda, eyaletin bağımsızlığı için mücadele eden KLA'nın son aylarda 50 kişinin hayatını kaybettiği birçok saldırıyı düzenlendiği kayda geçirilmiştir. Ayrıca isyancılara Sırbistan'ın içinde bulunan ve çoğunluğunu Arnavutların oluşturduğu bir bölgeden de destek gelmektedir. Diğer yandan, Priştine'nin 40 km batısında yaşayan, Sırp polisi tarafından yaralanan Sefer Nebiu verdiği ifadede şunları belirtmiştir:

> *" Bir helikopter köye ateş açtığında oturma odasında kendimizi korumayı deniyorduk. Zırhlı personel araçları ateş açmaya başladı ve*

[130] Caplan, *a.g.m.*, s. 752

[131] Chris Hedges, "Albanians Bury 24 Villagers Slain by the Serbs", *The New York Times*, Mart 4, 1998, https://www.nytimes.com/1998/03/04/world/albanians-bury-24-villagers-slain-by-the-serbs.html?searchResultPosition=1 (28.12.2020)

polis ağır silahlarla buraya vardı. Polis camı kırdı. Silahsız olduğumuzu, kapının açık olduğunu bağırdım. Silahları bize doğrultup ateş açtılar.''[132]

Hedges, hayatta kalanların ifadeleriyle devam ederek, Sırp güçlerinin burada birçok genç kadına da saldırdığını belirtmektedir.[133]

Yeni adı "Yugoslavya Federal Cumhuriyeti- FRY" (Federal Republic of Yugoslavia) olan ülkedeki Federal Ordu ve Sırp güçleri, tüm Kosova'da, Kosovalı Arnavutların sahip olduğu mülklerin sistematik imhası üzerine yoğunlaşmışlardır. Kasabaların ve köylerin yaygın bombardımanı sonucu bunun başarıya ulaştığı söylenebilmektedir. Çiftliklerin, işyerlerinin, evlerin yakılması, mülklerin yok edilmesi gibi birçok olayla karşılaşılmaktadır. Bunun sonucu olarak da, Kosovalı Arnavutlar için, bu eylemler sonucunda bölge yaşanmaz hale gelmiştir. Kosova genelinde, FRY ve Sırp güçleri sistematik olarak Kosovalı Arnavutların kişisel kimliklerini ve sürücü ehliyetlerini alarak yok etmişlerdir. Yapılan eylemler, sınır dışı edilen Kosovalı Arnavutların, Kosova'daki varlıklarının kayıtlardan silinmesini amaçlamaktadır ve evlerine dönmek istediklerinde hak iddia etmelerini önlemektedir.[134]

Chris Bird, Mart 1999'da The Guardian'da yapmış olduğu haberde, Sırp güçlerinin baskısı nedeniyle, 5.000 mültecinin kaçtığı Srbica'ya gitmeye çalıştıkları esnada araçlarının farklı bir noktadan tam beş kez geri çevrildiğini ifade etmektedir. Yakınlardaki köylerden gelen dumanı gördüklerini belirtirken, Sırp güçlerinin gizli saldırısının görülmeye başladığına değinmektedir. Sırp güçleri Prekaz köyüne ışık

[132] Gös. yer.
[133] Gös. yer.
[134] Independent, "War in The Balkans: Milosevic: Crimes Against Humanity", Mayıs 27, 1999, https://www.independent.co.uk/news/war-in-the-balkans-milosevic-crimes-against-humanity-1096371.html (28.12.2020)

tuttuktan sonra gökyüzü dumanla kaplanmıştır. Prekaz, Kosova Kurtuluş Ordusu'ndaki ayrılıkçı etnik Arnavut gerillalarının bulunduğu bir yerdir.[135]

Yugoslavya'nın Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund-IMF) ve Dünya Bankası (World Bank) gibi uluslararası kuruluşlara olan üyeliği yasaklanmıştır. Ancak, Miloseviç uygulanan önlemlere karşı telafi yöntemleri geliştirmiştir. 1997'de, Telecom Serbia'nın % 49'unu Italia Telecom ve OTE Greece'e satmıştır. Bu az da olsa Belgrad'ın gerilimli maliyesini rahatlatmıştır. Uluslararası camia tarafından Miloseviç yapmış olduğu saldırılar nedeniyle uyarılmış, dönemin ABD Başkanı George H. W. Bush, Sırbistan'ı, Kosova'ya karşı saldırıları durdurmadığı takdirde askeri müdahale ile karşılık vereceği konusunda tehdit etmiştir. Fakat diğer taraftan, ABD'li diplomat Robert S. Gelbard ise 23 Şubat 1998'de Miloseviç'i Dayton sürecindeki yapıcı tutumundan dolayı takdir etmiş ve KLA için "terör örgütü" tanımını yaparak ABD'nin Kosova'daki terör eylemlerini kınadıklarına değinmiştir. [136]

Steven Erlanger, Haziran 1998 tarihli The New York Times yazısında, dönemin Yugoslavya Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç'in, etnik Kosovalı Arnavutlara karşı son iki hafta içerisinde saldırı emri verdiğini ifade etmiştir. Batılı hükümetlerin Kosova'nın bağımsızlığını etnik ve dini kazanın kapağını yeniden açacağı konusundaki endişeleri nedeniyle desteklemediklerini vurgulamıştır. Dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı Robin Cook, tahminen 10.000 mültecinin Arnavutluk'a kaçtığını, 50.000 kişinin evlerinden edildiğini belirtmiştir. Yapılan anlaşmaların Miloseviç'i durdurmadığına dikkat çekilerek, Kosova'nın Arnavutluk sınırında bulunan köylere düzenlediği saldırılarla, buradan silah yardımı gelmesini engellediği ifade edilmektedir. Üst düzey bir Amerikalı yetkilinin bölgede yaşanan olağan üstü vahim olaylar neticesinde, *"İster amaç ister taktik olsun, etnik temizlik hala bir suçtur."* sözlerine yer vererek, bunun görmezden gelinemeyeceğini ifade

[135]Chris Bird, "Serbs put Kosovo to the Torch", *The Guardian*, Mart 24, 1999, https://www.theguardian.com/theguardian/1999/mar/24/guardianweekly.guardianweekly12 (19.10.2020)
[136] Caplan, *a.g.m.*, s. 753

etmiştir.[137] Burada Batılı siyasetçilerin Kosova yanlısı ifadelerde bulunduğu anlaşılmaktadır.

Temas Grubu'nun[138] Kosova krizinde Sırbistan'a karşı etkili bir tavır alamaması neticesinde Miloseviç, Kosovalı Arnavutlar üzerinde uyguladığı etnik temizliğe devam etmiştir. Bunun sonucu olarak da kendilerine Sırp hükümeti tarafından baskı uygulanan Kosova Arnavutları, bağımsızlık için taleplerini güçlendirmişlerdir. The New York Times'ta yer alan habere göre "Kosovalı Arnavutlar Batı tarafından kandırılmış ya da Kosovalı Arnavutlar Batı'nın barışçıl bağımsızlık arayışlarına destek olacağı konusunda kendilerini kandırmışlardır." Temas Grubu'nun son toplantısından sonra Kosova Arnavutlarının savaşmaktan başka çarelerinin olmadığı anlaşılmıştır.[139]

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi-BMGK 31 Mart 1998'de 1160 sayılı kararını yayınlayarak, Kosova krizine müdahale girişiminde bulunmuştur. Yayınladığı kararda, tüm devletlerin barışı teşvik etmek ve Kosova'daki istikrarı sağlamak için Kosova'da dâhil olmak üzere Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne askeri malzeme satış ve tedarikini durdurmaları yönünde uyarıda bulunulmuştur. Ayrıca, kararda sorunu siyasi bir çözüme kavuşturmak için derhal diyalog yoluyla girişimlere başlanması gerektiği gibi ifadelere de yer verilmiştir.[140]

BMGK'nın 23 Eylül 1998 yılındaki 1199 sayılı Kosova'nın durumuna ilişkin kararda, Genel Sekreterin tahminlerine göre Sırp güçleri ve Yugoslav Ordusu'nun aşırı ve ayrım gözetmeyen saldırıları sonucu, 230.000 kişinin evinden edildiği rapor edilmiştir. BM Antlaşması'nın 7. bölümünden hareketle, Yugoslavya

---

[137] Steven Erlanger, "Milosevic Agrees to Let Diplomatic Observers Into Kosovo", *The New York Times*, Haziran 8, 1998, https://www.nytimes.com/1998/06/08/world/milosevic-agrees-to-let-diplomatic-observers-into-kosovo.html?searchResultPosition=2 (29.12.2020)

[138] ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, Rusya, İtalya

[139] The New York Times, "On Kosovo: Letters to The Editor", Nisan 3, 1998, https://www.nytimes.com/1998/04/03/opinion/IHT-on-kosovo-letters-to-the-editor.html?searchResultPosition=1 (29.12.2020)

[140] Security Council Resolutions-UNSCR, "Resolution 1160", Mart 31, 1998, http://unscr.com/en/resolutions/1160 (29.12.2020)

Federal Cumhuriyeti ve Kosovalı Arnavutların uluslararası katılım ile diyaloğa girmesi ve Kosova krizinde uzlaşıya varılması çağrısı yapılmıştır.[141]

Her iki benzer kararın da krizin çözümünde pek etkili olmadığı ve giderek uluslararası bir müdahaleye doğru ilerlendiği görülmektedir. Kosova bölgesinde yıllardır süren krizin sona ermesi açısından BMGK'nın almış olduğu kararların bölgenin geleceğine ilişkin belirleyici bir rol üstlenmesi beklenmiştir. Ancak bu kararlara tarafların yeterince uymaması uluslararası sistemde sorunun çözümüne ilişkin başka alternatiflerin de olacağı yönünde tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Tüm bunların neticesinde NATO, değişen bakış açısıyla, bölgede varlığını göstermeye başlamıştır.

[141] Security Council Resolution-UNSCR, "Resolution 1199", Eylül 23, 1998, http://unscr.com/en/resolutions/1199 (29.12.2020)

2. BÖLÜM

NATO'NUN KOSOVA MÜDAHALESİ

2.1. Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Güvenlik Anlayışı

Çalışmanın bu kısmında NATO'nun Soğuk Savaş sonrası güvenlik anlayışının Kosova krizine nasıl etki ettiği incelenecektir. Böylece NATO'nun müdahalesinin uluslararası aktörler tarafından nasıl meşrulaştırıldığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Immanuel Wallerstein 1945'ten sonra dünyada çok önemli olayların olduğuna vurgu yaparak meydana gelen üç şeyden söz etmektedir. Bunlardan birincisi, ABD'nin hegemonik bir güç olarak dünya siyasetine girmesidir. Bunun sonucu olarak da ABD üniversite sistemleri tartışmasız en iyi sistemler olarak görülmeye başlanmıştır. İkincisi, uluslararası ilişkilerde "üçüncü dünya" olarak adlandırılan ülkelerin, politik kargaşaların görüldüğü merkezler olarak karşımıza çıkmasıdır. Üçüncüsü ise, gelişen dünya ekonomisi ve demokratikleştirme çabaları ile birlikte dünya üniversite sistemlerinin yayılmasıdır. Bu bize 1945'ten sonra "gelişme" kavramını gözler önüne sermektedir. Böylece daha az gelişen ülkelerin gelişmiş ülkeleri model alarak daha iyi bir yaşam standardı sunması, ülkeleri taklit etmesine neden olmaktadır. "En gelişkin" devlet böylece uluslararası ilişkiler sisteminde kendini rol model olarak göstermektedir. Wallerstein'a göre bu ABD için önemli bir entelektüel araçtır.[142]

Gottfried Leibniz, 1705'te devleti tanımlarken "nesnesi ortak güvenlik olan büyük bir toplumu" ifade etmektedir.[143] Güvenlik, "korku ve tehlikeden uzak olma durumu veya hissi" olarak tanımlanmaktadır. Burada karşımıza güvenliğin fiziksel

[142] Immanuel Wallerstein, *Dünya Sistemleri Analizi*, (çev.) Ender Abadoğlu-Nuri Ersoy, Bgst Yayınları, 3. Basım, İstanbul 2018, s. 28-30
[143] Emma Rothschild, "What Is Security?" , *Daedalus*, Vol. 124, No. 3, 1995, s. 61

ve psikolojik boyutları çıkmaktadır. Fiziksel boyutları, ulusal sınırlarına dışarıdan gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı korumak olarak açıklanabilmektedir. Psikolojik boyutunda ise herhangi somut bir tehlike olması gerekmemektedir. Bir devletin ve halkının "güven duygusu" içerisinde olması psikolojik güvenlik olarak ifade edilmektedir.[144] Güvenlik kavramı, uluslararası ilişkilerde yer alan aktörler için anlayış bakımından farklılık gösterebilmektedir. Mevcut şartların aynı olduğu uluslararası ortamda bile aktörlerin tehdit algılayışları farklılık gösterebilmektedir. Bundaki etmenler aktörlerin uluslararası sistemde kendilerine yükledikleri roller, aktörlerin uluslararası sistemdeki ağırlıkları, kapasite ve güç büyüklükleri, içsel dinamikleri olarak sıralanabilir.[145]

Uluslararası sistemdeki aktörlerin, benzer bakış açılarıyla sistemi ele aldıklarında ise benzer türdeki tehditlere karşı direnç göstermek amacıyla bu aktörler işbirliği kurmaktadırlar. Bu işbirliği karşımıza, sadece bir araya gelen aktörlerin güvenliğini korumak olarak çıkarken diğer taraftan bu işbirliği, sistemin tamamının güvenliğinin sağlanması olarak da çıkabilmektedir. Uluslararası aktörlerin benzer tehditlere karşı direnç gösterme yöntemlerine, tehdidi ortadan kaldırabilecek en güçlü aktörün denetimi altında hareket etmek de gösterilebilmektedir.[146]

Soğuk Savaş olarak tanımladığımız II. Dünya Savaşı'nın bitimi ve 1990'lı yılların başları arası olan dönemde, ABD ve SSCB'nin nükleer silahlanmaya hız verdiği görülmektedir. Ancak sahip olunan nükleer silahlar "caydırıcılık" etkisi yaratması beklenirken ABD, Çin ve SSCB gibi ülkelerin sınır ötesi askeri harekât yapmalarına engel olamamıştır.[147]

Soğuk Savaş yıllarında, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Dean G. Acheson, komünist tehdidin "domino etkisi" yaratarak yayılmasının engellenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Türkiye ve Yunanistan'ın da bu hususta önem taşıdığı bilinmektedir.

---

[144] Çağrı Erhan, "ABD'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2001, s. 78-79
[145] Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Derin Yayınları, İstanbul 2003, s. 12
[146] Dedeoğlu, *a.g.e.*, s. 13-14
[147] Erhan, *a.g.m.*, s. 80

Bu hususta 1947 yılında Truman Doktrini ile Türkiye ve Yunanistan'a yapılan yardımlarla bu komünist tehdidin önüne geçilmeye çalışılmıştır.[148] 1947'de Ulusal Güvenlik Yasası'nın Kongre'den geçmesiyle Ordu ve Donanma Bakanlığı ile Hava Kuvvetleri tek bir bakanlık altında (Savunma Bakanlığı) birleştirilmiş ve 1949 yılındaki değişiklikle güvenlik ve dış politika alanlarında Başkan'a danışmanlık etmek üzere Ulusal Güvenlik Konseyi (National Security Council) kurulmuştur. Bu konseyin başına getirilen isimler ise zaman zaman karar alıcı rolünü üstlenmişlerdir. Buna Başkan Carter döneminde danışmanlık yapan Zbigniew Brzezinski ve Başkan Nixon'un danışmanı Henry Kissinger örnek olarak verilebilir.[149]

SSCB'nin hareketlerinden rahatsız olan ABD Başkanı Harry S. Truman, ABD'nin Avrupa'nın özgür devletlerini koruma amacında olduğunu belirtmiştir. 1948 yılında ise Brüksel'de Batı Avrupa Birliği (WEU) adında ortak savunma örgütü oluşturulmuştur. İngiltere, Fransa, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda dışişleri bakanlarının imzaladığı Brüksel Antlaşması sonrası SSCB tehdidine karşı ABD'nin desteği olmadan etkin bir mücadele elde edilemeyeceği görüşünün yaygınlaşması 1949'da ortaya yeni bir askeri oluşum çıkarmıştır. Sonuçta Nisan 1949'da Kanada, ABD, Fransa, İngiltere, Danimarka, Portekiz, İzlanda, Lüksemburg, Belçika, Hollanda, İtalya ve Norveç'in katılımıyla Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) kurulmuştur.[150]

Soğuk Savaş süresince NATO'nun izlediği politika iki boyutlu olarak ortaya çıkmaktadır. Harmel Raporu'yla (1967)[151] bu iki boyutlu politikanın resmiyet kazandığı görülmektedir. İlerleyen süreçte NATO'nun iki blok arasında nükleer silahların kontrolü ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) kurulması gibi durumlara yardımcı olmuştur. NATO, Avrupa ve ABD arasında kurmuş olduğu bağlantıyla ABD'nin Avrupa'daki askeri ve siyasi varlığının devamlılığını

[148] Füsun Türkmen, *Kırılgan İttifaktan "Model Ortaklığa": Türkiye- ABD İlişkileri*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s. 65-66
[149] Türkmen, *a.g.e.*, s. 69-70
[150] Türkmen, *a.g.e.*, s. 71
[151] Pierre Harmel'in NATO Genel Sekreterliği'ne sunmuş olduğu rapor 1967'de onaylanmıştır. Raporun içerisinde yer alan Harmel Doktrini, Varşova Paktı üyeleri ile iyi diplomatik ilişkilerin kurulmasını içermektedir.

sağlamıştır. NATO'nun üye ülkeler arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde yardımcı olmak ve üye ülkeler arasında nükleer silahlanmanın yayılmasını engellemek gibi işlevlerinin olduğu söylenebilir. ABD, Fransa ve İngiltere gibi ülkeler nükleer güce sahiptir ancak geri kalan üye ülkeler NATO'nun üstlendiği bu öncülüğü yeterli görmektedirler.[152]

NATO'yu kuran Kuzey Atlantik Antlaşması'nın (Washington Antlaşması) 5. maddesi üye devletler arasında ortak savunmayı amaçlamaktadır.[153] 4 Nisan 1949 yılında imzalanan antlaşmanın 5. maddesi uyarınca, "taraflardan herhangi birine yöneltilen silahlı saldırının diğer üye ülkelere de saldırı olarak tanımlanacağından Kuzey Atlantik bölgesinin güvenliğini sağlamak için taraf devletler saldırıya uğrayan tarafa ya da taraflara yardımcı olacaklardır." Ayrıca 4. maddesi tehlike durumunda tüm üye ülkelerin danışmada bulunmasını öngörmektedir.[154]

ABD, 1990'lı yıllardan sonra uluslararası sistemdeki aktörlerle olan ilişkilerini tanımlarken "Yeni Dünya Düzeni" kavramını ortaya atmıştır. Soğuk Savaş sonrası zaferle ayrılan ABD kendisini, demokrasi ve yasallığın egemen olduğu yeni bir sistemin yürütücü gücü olarak görmeye başlamıştır. Dönemin ABD Başkanı George H. W. Bush 1991 yılında Kongre'ye seslenişinde şu sözlere yer vermiştir:

> *"Şimdi yeni bir dünyanın ortaya çıkışını görüyoruz. Yeni bir dünya düzeninin son derece gerçek bir beklentisinin olduğu bir dünya… Soğuk savaş çemberinden sıyrılmış bir BM'nin temellerini atanların tarihi emellerini gerçekleştireceği bir dünya. Tüm milletler arasında özgürlüğün ve insan haklarına saygının kendilerine yer buldukları bir dünya."*[155]

---

[152] Ali L. Karaosmanoğlu, "NATO'nun Dönüşümü", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 40, 2014, s. 7

[153] Karaosmanoğlu, *a.g.m.*, s. 8

[154] North Atlantic Treaty Organization, "The North Atlantic Treaty", 4 April, 1949 (10 Nisan 2019'da yenilenmiştir), https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm (14.01.2021)

[155] Zbigniew Brzezinski, *Tercih: Küresel Hâkimiyet mi? Küresel Liderlik mi?* , (çev.) Cem Küçük, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2005, s. 170

Joseph S. Nye, dünya düzeni kavramının dünya siyaseti tartışmalarında iki farklı şekilde kullanıldığını ifade etmektedir. Realistler, bu yeni dünya düzeninin 1989'da Sovyet gücünün Doğu Avrupa'da etkisini kaybetmesiyle başladığını belirtmektedirler. Richard Nixon ve Henry Kissinger geleneğinin içinde realistler, birbirilerinin gücünü dengeleyen devletlerin uluslararası siyaseti oluşturduklarını ifade etmektedirler. Dünya düzeninin büyük devletlerin güç dağılımına göre şekillendiği ifade edilmektedir. Liberaller ise, Jimmy Carter ve Woodrow Wilson geleneğinde, devletlerarası ilişkilerin yanı sıra insanlar arasındaki ilişkilere de bakmaktadırlar. Uluslararası düzen; insan hakları, demokrasi gibi değerlerin yanı sıra uluslararası hukuk ve Birleşmiş Milletler gibi kurumlardan meydana gelmektedir.[156] Ancak, ABD'nin tek süper güç olarak ortaya çıktığı bu dönemde uluslararası sistemde yeni güç merkezleri ortaya çıkmıştır. Özellikle bölgeselleşme faaliyetlerinin hız kazanmasıyla, Japonya'nın Asya Pasifik bölgesinde etkin olduğu görülmektedir. Ayrıca sosyo-kültürel farklılıkların bölgesel çatışmalara sebebiyet vermesi, "mikro milliyetçilik" adı altında dünya istikrarına gölge düşürmektedir. Uluslararası örgütlerin güçlü devletlerden bağımsız olarak hareket edememesinin sonucu olarak ise bu bölgelerde barış ve istikrar sağlanamamaktadır.[157]

1990'lı yılların başında, Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra uluslararası sistemin dönüşümü ele alındığında, Soğuk Savaş sırasında ortaya çıkan Varşova Paktı varlığını yitirmiş, Berlin Duvarı yıkılmış ve SSCB dağılmıştır. Soğuk Savaş sırasında oluşan iki bloklu yapının ortadan kalkmasıyla "küreselleşme" olgusu ortaya çıkmıştır. Uluslararası sistemde ekonomik, siyasi ve sosyal hareketler dünyanın diğer ucundaki insanları etkileyebilir duruma gelmiştir. Bir ülkede karşımıza çıkan ekonomik krizin etkileri diğer ülkeleri de etkilemektedir. Ayrıca küreselleşme, insan hakları, demokratikleşme, hukukun üstünlüğü gibi değerlere evrensel bir nitelik

[156] Joseph S. Nye, "What New World Order?", *Foreign Affairs*, Vol. 71, No. 2, 1992, s. 84
[157] Yusuf Sarınay, "Atatürk'ten Günümüze Türk Dış Politikası Hakkında Genel Bir Değerlendirme", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 16, Sayı 48, 2000, s. 875

kazandırmaya çalışmaktadır. Bir ülkede yaşanan iç savaş geniş çaplı göçlere sebep olmakta ve bu durum küresel bir soruna dönüşebilmektedir.[158]

ABD Başkanı Bill Clinton döneminde (1993-2001), küreselleşme üzerinde en fazla konuşulan kavramlardan biri haline gelmiştir. Karşılıklı ekonomik ilişkilere daha çok yer verilen ve siyasi gücün aza indirgendiği bir dünya için ekonomik-teknolojik devrimin önemi ortaya çıkarılmıştır. Fakat yeni dünya düzeni ve evrensel işbirliği 11 Eylül 2001'de uluslararası sistemdeki dengelerin alt üst olmasıyla silinip gitmiştir.[159]

11 Eylül'den sonra radikal unsurların kendisine yer bulduğu üçüncü dünya devletleri üzerine yeniden düşünülmeye başlanılmıştır. Üçüncü dünya kavramı, Soğuk Savaş'ın yaratmış olduğu iki kutuplu düzende, bu iki blok dışında kalan ülkeleri ifade etmektedir. Bu ülkeler sömürgeciliğe ve manda yönetimlerine karşı mücadele vermiştir.

Üçüncü dünya ülkelerinin kurumsallaşması 1955 Bandung Konferansı'yla başlatılmaktadır. Kısa sürede "Bağlantısızlık Hareketi" adıyla tanınan bu yapı uluslararası sistemde yerini almıştır.[160] Bağlantısızlık Hareketi 1961'de kurulmuştur ve ilk konferansı olan Belgrad Konferansı'na öncülük edenler arasında Yugoslavya'dan Josip Broz Tito da vardır. Ayrıca bu yapı içindeki ülkeler NATO içerisinde yer almamaktadır.[161] Wallerstein, üçüncü dünya ülkelerindeki bağımlılık kuramına değinerek, merkez-çevre ilişkisini ele almaktadır. Uluslararası ticaretin gelişmiş ülkeler arası değil, çevre (az gelişmiş) ülkelerden merkez (gelişmiş) ülkelere artı-değerin akışı şeklinde geliştiği görülmektedir.[162] Ancak ekonomik eşitsizliği derinleştiren bu durum üçüncü dünya devletleri içerisinde çatışmalı durumu giderek daha da arttırmaktadır. Bu noktada Yugoslavya'nın dağılma süreci

[158] Karaosmanoğlu, *a.g.m.*, s. 12
[159] Brzezinski, *a.g.e.*, s. 170-171
[160] Gizem Bilgin Aytaç, *Üçüncü Dünya Güvenliği ve İnsani Müdahale*, Dezanj Yayınları, İstanbul 2014, s. 119-120
[161] Britannica, "Non-Aligned Movement", https://www.britannica.com/topic/Non-Aligned-Movement (17.01.2021)
[162] Wallerstein, *a.g.e.*, s. 32

bağlantısızlık teorisi açısından değerlendirildiğinde bütünü oluşturan parçalarda ortaya çıkan çatışmanın nedenlerinden birinin de bu olduğu anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda eski Yugoslavya'daki kriz sebebiyle BM'nin kendisine bu sorun için bir müttefik arayışına NATO cevap vermiştir. Zaten Soğuk Savaş sonrası NATO'nun gerekliliği tartışılırken varlığını meşrulaştırmak adına kendine yeni bir yol çizmektedir. Böylece NATO, Bosna Hersek ve Hırvatistan hava sahasını Sırp güçlerine kapatmış ve BM Barış Operasyonuna (UNPROFOR) destek olmuştur.[163] Böylece hem NATO bir süreliğine Soğuk Savaş sonrası varlığının gerekliliği düşüncesinin altını doldurmuş hem de Bosna krizinin uluslararası bir sorun haline gelmesi sağlanmıştır.

Celeste Wallender, NATO'nun asıl dönüşümünü 1990 yılındaki Londra Bildirisi ile başladığını belirtmektedir. Bu bildiri, SSCB ve Varşova Paktı'yla diplomatik temas kurma girişimlerinin arttırılmak istenmesini içermektedir. Ayrıca bu tarihte AGİT'in tüm üyeleri tarafından Yeni Avrupa için Paris Şartı imzalanmıştır. Wallender, ittifakın 1991 yılındaki stratejisini yeniden gözden geçirdiğine değinmiştir. Bunun neticesinde Kasım 1991'de Roma'da yapılan zirve toplantısında NATO "Yeni Stratejik Konseptini" yayınlamıştır.[164]

7 Kasım 1991 yılında yayınlanan Stratejik Konsept, Orta ve Doğu Avrupa'daki politik değişimlerin Kuzey Atlantik İttifakı'nın aradığı güvenlik ortamını sunduğunu belirtmektedir. Yine 1991 yılındaki Stratejik Konsept müttefiklere gelen saldırı hangi yönde olursa olsun Washington Antlaşması'nın 5. ve 6. maddelerini kapsadığını belirtmektedir.[165]

NATO'nun 24 Nisan 1999'da Washington'da kabul edilen Stratejik Konsepti, Avrupa-Atlantik bölgesinde ve çevresindeki bazı ülkelerin ekonomik,

---

[163] Karaosmanoğlu, *a.g.m.*, s.14

[164] Celeste A. Wallander, "Institutional Assets and Adaptability: NATO after the Cold War", *International Organization*, Vol. 54, No. 4, Autumn 2000, s. 717

[165] NATO, "The Alliance's New Strategic Concept, agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council", 7-8 November, 1991 (26 Ağustos 2010'da yenilenmiştir), part I, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm (18.01.2021)

siyasi, sosyal zorluklarla yüzleştiğini, etnik çatışmaların, bölgesel anlaşmazlıkların, başarısız reform çabalarının, insan hakları ihlallerinin Avrupa Atlantik bölgesinin istikrarını etkileyebileceğini belirtmektedir. Ayrıca 1999 Stratejik Konsept risk olarak ittifak dışındaki ülkelerin, nükleer kuvvete sahip olmalarını da dikkate almaktadır. Bunun yanı sıra Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Avrupa Birliği (AB) ve Batı Avrupa Birliği (WEU) Avrupa-Atlantik bölgesinin istikrarına katkı sağlayan oluşumlar olarak tanımlanmaktadır.[166]

2010 yılında Lizbon'da kabul edilen Stratejik Konsept ise ortaya siber güvenlik tehdidini çıkarmaktadır. NATO sınırları dışında görülen istikrarsızlık, terörizmi ve yasa dışı faaliyetleri ortaya çıkararak örgütün güvenliğini tehlikeye atmaktadır. Terörizm hem uluslararası sistemin hem de NATO ülkelerinin güvenliğini tehdit eden ciddi bir unsurdur. Ayrıca iklim değişikliği, enerji kaynaklarının kullanımı, su kaynaklarının kıtlığı ve çevresel problemler Soğuk Savaş sonrası gündeme alınarak güvenlik alanlarını çeşitlendirmektedir.[167]

Soğuk Savaş sonrası Batı'nın istikrarsızlık ve çatışma sorunlarıyla başa çıkabilmesi için kendini yeniden organize etmesi gerekmiştir. Bu hususta da büyük bir stratejiye ihtiyaç duymuş ve bunun her şeyden önce ekonomik ve politik olması gerektiği belirtilmiştir. Bu dönemde Batı'nın da istikrarsız bölgeler için bir güvenlik çerçevesi oluşturması gerektiğine vurgu yapılmıştır. NATO bu kapsamda yeni strateji için en iyi araç olarak değerlendirilmektedir. Çünkü Avrupa Topluluğu, Basra Körfezi Savaşı ve Yugoslavya krizinde bu görevi yerine getirememiştir.[168] Fransa da bu hususta Avrupa bölgesi için en çok istediği şey olan birleşik Avrupa'yı ABD

---

[166] NATO, "The Alliance's Strategic Concept Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C." , 24 April, 1999(25 Haziran 2009'da yenilenmiştir), part II, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm (18.01.2021)

[167] NATO, "Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü Üyelerinin Savunması ve Güvenliği için Stratejik Kavram", 19 Kasım, Lizbon 2010 (3 Şubat 2012'de yenilenmiştir), s. 12-14, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120207_strategic-concept-2010-tur.pdf (18.01.2021)

[168] Ronald D. Asmus, Richard L. Kugler ve F. Stephen Larrabee, "Building a New NATO", *Foreign Affairs*, Vol. 72, No. 4, September-October 1993, s. 31

yardımıyla elde edebilecektir. Fransız desteği NATO'nun dönüşümü için önem arz etmektedir.[169]

Yine Soğuk Savaş sonrası dönemde, Orta ve Doğu Avrupa'nın Batı'ya entegrasyonunu sağlamak amacıyla Visegrad ülkelerinin (Polonya, Macaristan, Çekya ve Slovakya) NATO'ya dâhil edilmesi söz konusu olmuştur. Bu genişleme stratejisiyle Avrupa Topluluğu, Doğu Avrupa'ya açılmıştır. Bu ülkelerin NATO'ya dâhil olmaları ittifakın Atlantikçi yönelimini güçlendireceği ve kilit güvenlik konularında ABD'ye iç destek sağlayacağı düşünülmüştür.[170] Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk başkanı olan Bill Clinton, savaşın kazanımlarını korumak için istikrar ve demokrasiyi güvence altına alabileceği bir Avrupa-ABD ortaklığı kurmak istemiştir.[171]

Ancak ABD'li diplomat Richard N. Haass genişleme stratejisine farklı bir açıdan bakmaktadır. Haass, Bush yönetiminin "yeni dünya düzeni" kavramının asla hayata geçirilemediğine değinerek Başkan George Bush'un çoğunlukla büyük güçler arasındaki ilişkilere, açık ticareti teşvike ve ABD çıkarlarını korumaya yoğunlaştığını belirtmektedir. Haass, NATO'nun bu stratejik genişlemesine ise "ölümcül oyalanma" demektedir.[172] Daha büyük bir ittifakın istikrar sağlayacağı fikriyle geliştirilen bu strateji Haass için gereksiz bir girişimdir. Haass, genişletilmiş bir NATO'nun askeri olmaktan ziyade daha çok siyasi olacağını vurgulamaktadır.[173]

Bill Clinton yönetiminde Rusya Federasyonu'yla farklı ilişkiler kurulmak istenmiştir. Bu hususta 1991 yılından sonra Kuzey Atlantik İş Birliği Konseyi (KAİK) ve 1994'te Brüksel Zirvesi'nde karşımıza çıkan Barış İçin Ortaklık (BİO) programları eski Doğu Bloğu ülkelerinin güvenliği için hayata geçirilmiştir. Daha sonra KAİK'in yerini 1997 tarihinde Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK)

---

[169] Asmus-Kugler-Larrabee, *a.g.m.*, s. 33
[170] Asmus-Kugler-Larrabee, *a.g.m.*, s. 35
[171] Asmus-Kugler-Larrabee, *a.g.m.*, s. 40
[172] Richard N. Haass, "Fatal Distraction: Bill Clinton's Foreign Policy", *Foreign Policy*, No. 108, Autumn 1997, s. 112
[173] Haass, *a.g.m.*, s. 119

almıştır.[174] Bir diğer açıdan 1994 yılında NATO'nun kapılarını yeni üyelere açma girişimlerinde Rusya'nın düşüncesi ise olumsuz yönde olmaktadır. Eski Doğu Bloğu ülkelerinin BİO'ya ortak olmaları bunu kanıtlar niteliktedir.[175]

NATO'nun dönüşümünün anlaşılması açısından daha önce değinilen Bosna krizi iyi bir örnek teşkil etmektedir. BM'nin "güvenli bölge" olarak tanımladığı yerlere karşı Bosnalı Sırplar tarafından gerçekleştirilen saldırıların devam etmesi üzerine Srebrenica ve Zepa'da insanlık dışı olaylar yaşanmıştır. Bu tarihlerde NATO'nun hava saldırıları da oldukça sınırlı bir etkiye sahip olmaktadır. Bosnalı ve Hırvat güçlerinin Sırp güçlerinden bazı bölgeleri geri almasının olanaklı hale gelmesiyle NATO harekete geçmiştir. Ağustos 1995'te Kararlı Güç Harekâtı'nın (Operation Deliberate Force) iki hafta içinde Sırplara karşı yapmış olduğu müdahale Sırbistan'ı uzlaşı için masaya oturtmaya yetmiştir. Andrew Cottey'e göre, Kasım 1955'te, içinde BİO ülkeleri, Birleşik Devletler, Kararlı Güç Harekâtı ve IFOR güçlerinin bulunduğu NATO önderliğindeki Uygulama Gücü(Implementation Force-IFOR) NATO'nun güvenilirliğini restore etmiştir. Bu NATO'nun kendi alanı dışında operasyon düzenleyebileceğini, eski düşmanlarıyla işbirliği yürütebileceğini ve Avrupa güvenliği için başrol oluşturabileceğini kanıtlamıştır.[176]

NATO tarafından gerçekleştirilen müdahaleler, temelde insani ve demokratik değerlere dayalı olarak görünse de gerçekte böyle olmamıştır. NATO'nun Bosna krizinde sayısız sivili öldürdüğü gerçeğinin yanı sıra bu ölümler uluslararası hukukun gözünde yasal olarak nitelendirilmiştir. Ancak, Robert C. Owen, insani müdahalenin, insani kısıtlamalar altında yürütülmesi gerektiğini vurgulamaktadır.[177]

---

[174] Arif Bağbaşlıoğlu, *NATO'nun Dönüşümü'nün Balkanlar'a Yansımaları: Müdahale, Genişleme, Ortaklıklar*, Nobel Yayıncılık, 2018, s. 87

[175] Andrew Cottey, "NATO Transformed: The Atlantic Alliance in a New Era", *Rethinking Security in Post-Cold War Europe,* (der.)William Park- G. Wyn Rees, Routledge, New York 1998, s. 47

[176] Cottey, *a.g.e*., s. 45-46

[177] Robert C. Owen, *Operation Deliberate Force: A Case Study on Humanitarian Constraints in Aerospace Warfare*, MA: Harvard Kennedy School of Government, Cambridge 2001, s. 69-70

BM Antlaşması'nın "*Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression*" başlıklı 7. bölümünde yer alan 41. ve 42. maddelerini ele almak faydalı olacaktır. BMGK'nın barışa yönelik tehdidi algılaması veya saldırının varlığını belirlemesi durumunda barışı yeniden tesis etmek için 41. ve 42. maddelerde öngörülen hangi tavsiyeleri alacağı ve hangi önlemleri uygulayacağı belirtilmektedir. 41. madde Güvenlik Konseyi'nin başta herhangi bir askeri müdahaleye başvurmadan diplomatik, ekonomik ilişkilerin kesilerek veya her türlü iletişim yolunun engellenerek tedbir alma yoluna gidebileceğini belirtmektedir. 42. maddede, bir önceki maddede yer alan tedbirlerin herhangi bir sonuç vermemesi durumunda, Güvenlik Konseyi'nin kara, deniz, hava kuvvetleri tarafından barışı korumak ve sürdürmek adına müdahalede bulunulacağı ifade edilmektedir.[178] Bu maddeler, BMGK'nın Kosova krizindeki yerinin anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

2.2. NATO'nun Kosova Müdahalesi

1998 yılının Şubat ayında, Londra'da, İngiltere, Fransa, Almanya, ABD, İtalya bir araya gelmişler ve Sırbistan'ın saldırılarını derhal durdurmasını talep etmişlerdir. NATO Daimi Konseyi, Güvenlik Konseyi'nin Arnavut sivillere yönelik saldırıların durdurulmasını içeren 1199 sayılı kararını uygulamaması durumunda hava harekâtı gerçekleştireceğini açıklamıştır. Bunun üzerine Belgrad yönetimi karara uyacağını belirtmiştir.[179]

15 Ocak 1999 yılında Kosova'nın Racak köyündeki kırk beş Kosovalı Arnavut'un katliamı, Kosova krizini daha da derinden etkileyen bir duruma sokmuştur. Bu olay neticesinde 6 Şubat tarihinde Paris yakınlarındaki Rambouillet'de bulunan Fransız şatosunda Temas Grubu'nun çağrısıyla, Yugoslavya

[178] UN, "Chapter VII: Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression", https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vii/index.html (28.01.2021)
[179] Caner Sancaktar, "Kosova'da Uluslararası Himaye Yönetimi", *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 4, 2018, s. 65

Federal Cumhuriyeti ve Kosovalı Arnavutlar krizin çözüme kavuşturulması açısından bir araya getirilmiştir.[180] Noam Chomsky, Rambouillet sürecini, "Kosova'daki etnik temizliğin hızlandırılmasına yardımcı olacak kadar ölümcül derecede kusurluydu." şeklinde değerlendirmiştir.[181] Rambouillet'deki konferansta KLA lideri Haşim Taçi'nin Arnavut delegasyonu içerisinde çağırılması KLA'nın siyasi sahneye çıkışını temsil etmektedir. Temas Grubu'nun hazırlamış olduğu tasarı, Kosova'nın geçici bir süre için NATO denetiminde kalmasını, üç yıl sonra statüsü ile ilgili karara bağlanmasını içermektedir.[182]

Masha Gessen'in The New Yorker yazısında belirttiği üzere, Rambouillet'den kısa bir süre önce ABD Başkanı Bill Clinton, Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin'i arayarak Kosova krizi üzerinde görüşme yapmıştır. 15 Haziran 1998 yılında gerçekleştirilen görüşmede Clinton, Yugoslav Başkan Miloseviç'in durdurulması açısından NATO'nun askeri müdahaleyi gözden geçirdiğini belirtmesi üzerine Yeltsin'in tereddüt içinde cevap verdiği belirtilmektedir. Sırbistan'ın Rusya'nın geleneksel müttefiki olduğu düşünülürse bu durumun Moskova'nın süper güç statüsüne darbe vuracağı nitelendirilmektedir.[183] 1998 yılının Ekim ayında Yugoslavya Federal Cumhuriyeti, NATO keşif uçaklarının Kosova üzerinde uçmasına izin vermiştir. Bunda Kuzey Atlantik Konseyi'nin hava saldırısı için harekât emri vermiş olması etkili olmuştur. Ayrıca YFC 16 Ekim'de AGİT'in silahsız gözlemci kuvvetlerinin Kosova'da bulunmasını öngören antlaşmayı da imzalamıştır. Son olarak BMGK ise 1203 sayılı kararını 24 Ekim 1998'de almıştır.[184]

Samuel P. Huntington medeniyetler arası fay kırıklarının Demir Perde'nin ortadan kalkmasıyla yeniden ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu hususta Batı ve İslam medeniyetleri arasındaki fay kırıklarına değinirken, "akraba-ülke" sendromunda ise

---

[180] Alex J. Bellamy, "Reconsidering Rambouillet", *Contemporary Security Policy*, 2001, s. 32
[181] Bellamy, *a.g.m.*, s. 34
[182] Bağbaşlıoğlu, *a.g.e.*, s. 156-157
[183] Masha Gessen, "The Undoing Bill Clinton and Boris Yeltsin's Friendship, and How It Changed Both of Their Countries", *The New Yorker*, 5 Eylül, 2018, https://www.newyorker.com/news/our-columnists/the-undoing-of-bill-clinton-and-boris-yeltsin-friendship-and-how-it-changed-both-countries (22.10.2020)
[184] Bağbaşlıoğlu, *a.g.e.*, s. 154

ilgili bir örneğe vurgu yapmaktadır.[185] Huntington, Bosna Savaşı'nda Ortodoks Sırplara yakınlık duyan Boris Yeltsin hükümetinin Sırpları destekliği ancak Batı ile ilişkilerini zedelemeyecek bir yol izlediklerini vurgulamaktadır. Diğer taraftan İslam ülkelerinin de Bosna'ya destek verdiği belirtilmektedir.[186] Kosova krizi varlık gösterdiği süre boyunca Huntington'un "akraba-ülke" sendromunun da devam ettiği pek çok örnekte izlenebilmektedir.

Rambouillet görüşmeleri, Şubat 1999'da başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ardından 15-18 Mart tarihlerinde Paris'te yürütülen barış görüşmeleri NATO askerlerinin konuşlandırılmasını içeren antlaşmanın reddedilmesinin ardından çökmüştür. Bu olaydan iki gün sonra Sırp ordusunun Kosova'ya yeni saldırılar düzenlemesinin neticesinde 24 Mart 1999'da NATO'nun hava saldırıları başlamış ve toplam yetmiş sekiz gün sürmüştür.[187] Bu hava harekâtı, Müttefik Kuvvet Operasyonu (Operation Allied Force) adıyla bilinmektedir.[188]

Hava saldırılarına ABD, Hollanda, Almanya, İspanya, Fransa, İtalya, İngiltere ve Kanada katılmıştır. Otuz gün sonra ise Belçika, Danimarka, Türkiye, Norveç ve Portekiz katılmıştır. Bu hava harekâtı sırasında Karadağ da bombalanmıştır.[189]

Hava bombardımanından iki gün sonra 26 Mart 1999'da BM Güvenlik Konseyi'ne Rusya, Hindistan ve Beyaz Rusya tarafından desteklenen, müdahalenin derhal durdurulması için bir karar tasarısı sunulmuştur. Ancak tasarı sadece Rusya, Çin ve Namibya'nın üç oyuna karşılık on iki ret oyla kabul edilmemiştir.[190]

NATO, hava harekâtı sırasında, 10.000'den fazla uçuş gerçekleştirmiştir. Ayrıca 28.000'den fazla bomba atmıştır. Yapılan araştırmalarda, NATO'nun harekâtı

---

[185] Samuel P. Huntington, "Medeniyetler Çatışması mı?" , *Medeniyetler Çatışması ve Samuel Huntington* ,(der.)Murat Yılmaz, Vadi Yayınları, 13. Basım, İstanbul 2018, s. 30-31
[186] Huntington, *a.g.e.*, s. 39
[187] HISTORY, "NATO Bombs Yugoslavia", 21 Temmuz, 2010, https://www.history.com/this-day-in-history/nato-bombs-yugoslavia (19.10.2020)
[188] Bağbaşlıoğlu, *a.g.e.*, s. 157
[189] Bağbaşlıoğlu, *a.g.e.*, s. 158
[190] Adam Roberts, "NATO's 'Humanitarian War' over Kosovo", *Survival*, Vol. 41, No.3, 1999, s. 105

sırasında 900 hedefin saldırıya uğradığı belirtilmiştir. Bu hedefler arasında bulunan 431 sabit hedef içerisinde, 149'u yıkılmış, 83'ü ağır hasar almış, 84'ü orta hasar almış ve 51'i hafif hasar almıştır. Müttefik Kuvvet Operasyonu'nun maliyeti, üç milyar dolardan fazladır. NATO harekâtı sırasında iki uçak kaybedilmesine rağmen hiçbir pilot hayatını kaybetmemiştir.[191]

ABD'nin müdahaleye verdiği destek ele alınacak olursa, ABD'de bulunan Arnavut diasporası ve Amerikan Hükümeti'nin işbirliği içerisinde olduğu görülmektedir. Örneğin Senatör Joe Lieberman, KLA'ya verdiği destek ile bilinmektedir. Lieberman yapmış olduğu basın açıklamalarında, KLA için savaşmanın, insan hakları ve Amerikan değerleri için savaşmak olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca birçok Amerikalı kuruluşun da müdahaleyi desteklediği görülmektedir. George Soros'un kurduğu Soros Vakfı, Carnegie Vakfı, James Hooper, Frank Carluuci, Jean Kirkpatrick, Paul Wolfowitz, Zbigniew Brzezinski tarafından kurulan Balkan Eylem Konseyi bunlardan bazılarıdır.[192]

Kosova müdahalesinde, NATO üyelerinin verdiği desteğe rağmen BM Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin fikir birliğine gidememeleri neticesinde, karar alma süreci olumsuz yönde etkilenmiştir. Giderek artan şiddet olaylarının da etkisiyle NATO müdahalesi gerçekleşmiştir. Ancak müdahale beraberinde birçok farklı yorumu da getirmiştir.

2.3. NATO'nun Kosova Müdahalesinin Değerlendirilmesi

Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright (1997-2001), Miloseviç'in Hırvatistan, Bosna ve Slovenya'ya karşı başlatmış olduğu savaşlardan başarısızlıkla ayrıldığını ve bunun neticesinde yönünü Sırbistan yetki alanında

[191] Thorsten Gromes, "A Humanitarian Milestone? NATO's 1999 Intervention in Kosovo and Trends in Military Responses to Mass Violence" , *Peace Research Institute Frankfurt*, 2019, s. 6-7
[192] Sancaktar, "Kosova'da Uluslararası…", s. 64-65

bulunan Kosovalı Arnavutlara yönelttiğini vurgulamaktadır. Albright, *"Bir yıl boyunca her iki tarafın haklarına saygı gösterecek bir diplomatik anlaşmanın mümkün olan bütün yollarını araştırdım."* ifadesinde bulunmuştur.[193] Albright, ele almış olduğu *Tanrı ve Güçlü Amerika, Tanrı ve Dünya İlişkileri Üzerine Düşünceler* adlı eserinde şu sözlere yer vermektedir:

> *"Bölge Sırbistan'a ait olduğu için, Miloseviç'in suçu uluslararası bir çatışma olarak nitelendirilemezdi. Hiçbir NATO üyesi ateş altında değildi, bu yüzden birlik meşru müdafaa hakkı iddiasında bulunamazdı. Sırbistan başka bir ülkeye saldırma tehdidinde bulunmamıştı, bu durumu önleyici bir harekât için mantıklı bir neden yoktu elimizde. Fakat bizim 'korunmasız olan diğerini savunmak' gibi bir görevimiz vardı. BM Güvenlik Konseyi, yağmacı Sırp ordularının geri çekilmesini talep eden önergeyi onayladı, ama Rus diplomatlar tarih boyunca sempati duydukları Slav dostlarına, onları durdurmaya çalışacak gücü yetkilendiren her türlü önlemi veto edeceklerine dair söz vermişlerdi."*[194]

Albright, NATO ve Clinton yönetiminin zor bir karar süreci geçirdiğine değinerek, BM'nin izni olmadan güç kullanımını desteklediğini ifade etmiştir. Albright'a göre Avrupa'da tam anlamıyla barışı sağlamak Balkanlar'daki dengeyi sağlamaktan geçmektedir. Ayrıca, Avrupa'da bulunan NATO varlığının etnik soykırıma bir çözüm olduğunu da dile getirmiştir.[195]

Clinton yönetimi, NATO desteğini garanti altına aldıktan sonra, Dışişleri Bakanı Albright, BM Genel Sekteri Kofi Annan ile yapmış olduğu görüşmede Sırpların hareketlerinin ahlaki açıdan olumsuz olduğu konusunda birbirileriyle hemfikir olmuşlardır. Ayrıca Albright'ın belirttiğine göre hedeflerin siviller için taşıdığı risk detaylıca incelenmiştir. Albright'ın anlatılarına devam edilirse, savaş

---

[193] Madeleine Albright-Bill Woodward, *Tanrı ve Güçlü Amerika, Tanrı ve Dünya İlişkileri Üzerine Düşünceler*, (çev.) Sevda Kubilay, Truva Yayınları, 2007, s. 71
[194] Gös. yer.
[195] Gös. yer.

sırasında üç sivil hedefin yanlışlıkla vurulduğunu belirtmektedir. Bunlar, Çin Büyükelçiliği, mülteci konvoyu ve bir yolcu trenidir. Bu bombalamalar sırasında ise 500 ile 2000 arasında sivilin öldüğü bilinmektedir.[196] ABD yapılan müdahalenin meşru olduğunu vurgulamaya çalışmakta ve bunu tek çare olarak göstermektedir.

New York'taki Dış İlişkiler Konseyi araştırmacılarından Michael Mandelbaum, 7 Mayıs 1999'da NATO'nun hava saldırılarının 45. gününde Belgrad şehir merkezindeki Çin Büyükelçiliği'nin vurulmasında gazeteci oldukları düşünülen üç Çinlinin öldüğünü vurgulamaktadır. Mandelbaum, bunun bir sapma hareketi olmadığına değinerek, askeri başarı ve siyasi başarısızlıkla işaretlenmiş NATO'nun Yugoslav savaşını sembolize ettiğini belirtmektedir. Ayrıca ittifakın Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde güç kullanımını düzenleyen yeni bir ilke yaratmak için de savaştığını belirtmiştir.[197]

NATO harekâtının başlangıcında 230.000 Kosovalı Arnavut'un evlerini terk ettiği tahmin edilmektedir. Bombalama sonrasında ise 1,4 milyon kişinin yerlerinden edildiği ve bunların 860.000'inin Arnavutluk ve Makedonya'da bulunan kamplarda yaşadığı belirtilmektedir. Yine müdahaleden önce Sırplar ve KLA arasında yaşanan Kosova iç savaşında 2.500 kişinin öldüğü, harekât sonrasında ise 10.000 kişinin öldüğü ve bunların çoğunun Sırplar tarafından öldürülen Kosovalı Arnavutlar olduğu belirtilmiştir. Clinton yönetiminin bu konuda yapmış olduğu açıklamada, Balkan halkına zarar verilmesinin kaçınılmaz olduğunu ve bunun Sırbistan'ın hatası olduğu vurgulanmıştır.[198]

Pulitzer ödüllü gazeteci David Rohde, 2000 yılında yayınlanan makalesinde NATO bombardımanı sırasında birçok Kosovalı Arnavut'un öldüğünü ifade etmektedir. Ayrıca bu rakamın 7.000 olarak tahmin edildiğini vurgulamaktadır. Sırplar ise kendilerinden tahminen 1.000 kişinin öldüğünü veya kaybolduğunu ifade

[196] Albright-Woodward, *a.g.e.*, s. 72
[197] Michael Mandelbaum, "A Perfect Failure: NATO's War Against Yugoslavia", *Foreign Affairs*, Vol.78, No.5, 1999, s. 2
[198] Mandelbaum, *a.g.m.*, s. 3

etmektedir. NATO bombardımanı sırasında birçok Kosovalı Arnavut ve Sırp birbirilerine göstermiş oldukları intikam misillemeleri karşısında ölmüştür.[199]

Bölgede bulunan AGİT Denetim Misyonu, Kosova'daki saldırıların şiddetlenmesi nedeniyle bölgeden çekilmiştir. 6 Mayıs 1999'da G-8 dışişleri bakanlarının hazırlamış olduğu barış planı, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (YFC) ve Sırbistan tarafından 3 Haziran 1999'da onaylanmıştır.[200] Kosova'da devam eden etnik temizlik sırasında birçok sivilin ölümünün kayda geçirilmesinin yanı sıra yaşanan kriz sırasında NATO bombaları nedeniyle de birçok sivilin evi tahrip olmuştur. Bölgedeki müdahale sonucunda NATO bombardımanı 9 Haziran 1999'da Askeri Teknik Antlaşması'nın imzalanmasıyla sona ermiştir.[201] Ancak süreç, bölgede pek çok insan hakları ihlaline yol açmıştır. Oysa kavramsal olarak insan hakları hem devletlere hem de insanlara sorumluluklar yüklemektedir. Bu boyutuyla insani müdahalelerde kullanılan yöntemlerin uygunluğu tartışmalı konulardandır. Uygulanan yöntemler tehdit altındaki nüfus için durumu daha da kötüleştirmeden yerine getirilmelidir. Ve yürütülen bu görev tüm sivillerin siyasi, sosyal, ekonomik, medeni haklarına saygı çerçevesinde olmalıdır.

1999 yılında The New York Times, Dünya Sağlık Örgütü'nün (World Health Organization-WHO) raporlarında 13 Haziran-12 Temmuz tarihleri arası 130 ila 170 kişinin mayın kazaları ve bomba nedeniyle yaralandığını ya da hayatını kaybettiğini bildirmektedir. Bu mayınlar NATO müdahalesinden önce Arnavut gerillalar ve Yugoslav Ordusu tarafından yerleştirilmiştir. Bombardıman esnasında kullanılan İngiliz ve Amerikan yapımı misket bombaları bölgede büyük tehlike yaratmıştır. NATO bombardımanından dört hafta sonra yardım ajansları, müttefik subaylarının Sırp tanklarında tükenmiş uranyum mermi kovanlarının kullanıldığını

---

[199] David Rohde, "Kosovo Seething", *Foreign Affairs*, Vol. 79, No. 3, 2000, s. 70-71

[200] Uğur Samancı, "Uluslararası Adalet Divanının Kosova'nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşü", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2, 2009, s. 132-133

[201] Christine M. Chinkin, "Kosovo: A "Good" or "Bad" War?" , *American Journal of International Law*, Vol. 93, No. 4, 1999, s. 841-842

ifade etmelerinin ardından bölgedeki mayın temizleyicilerini tanklara yaklaşmamaları konusunda uyarmıştır.[202]

Kosova krizinde yaşanan müdahalenin meşruiyeti ve medyanın rolü üzerine yapılan çalışmalarda, NATO'nun Kosova'da yaşanan insan hakları ihlallerini önlemek amacıyla yapmış olduğu müdahalenin ulusal egemenliği hiçe sayabileceği konusundaki argümanı reddedilmektedir. NATO'nun ve ABD ordusunun, ABD kamuoyunu Kosova müdahalesi hakkında yeterince bilgilendirmediğine değinilmektedir. Richard C. Vincent, "A Narrative Analysis of US Press Coverage of Slobodan Milosevic and the Serbs in Kosovo" adlı çalışmasında, medyada Sırpların terörist olarak adlandırıldığını, Miloseviç'ten diktatör olarak bahsedildiğini, Kosovalıların ise korku dolu kurbanlar olarak adlandırıldığını belirtmektedir. Medyanın tarafsız bir tavır sergilememesi ise eleştirilere sebep olmaktadır.[203]

1999 Şubat ve Temmuz ayları arasında, The Washington Post ve The Washington Times'da yayınlanan makalelerin incelenmesi üzerine yapılan araştırmalarda, Sırp televizyon istasyonunun bombalanması hususunda yeterince bilgi verilmediği belirtilmektedir. Ayrıca NATO harekâtı sırasında sivil hedeflere misket bombalarının kullanılması konusunda da yetersiz bilgi verildiğine değinilmektedir.[204] ABD medyasının müdahalenin meşru ve gerekli olduğu konusunda büyük çaba gösterdiği görülmektedir.

Güney Afrikalı hukukçu Richard Goldstone'un başkanlık ettiği, Kosova Savaşı'ndaki Uluslararası Bağımsız Yaralanma Komisyonu, 1999 yılında NATO'nun

---

[202] Carlotta Gall, "Mines and NATO Bombs Still Killing in Kosovo", *The New York Times*, 6 Ağustos, 1999, https://www.nytimes.com/1999/08/06/world/mines-and-nato-bombs-still-killing-in-kosovo.html?searchResultPosition=1 (05.02.2021)

[203] Jing Ke, "Did the US Media Reflect the Reality of the Kosovo War in an Objective Manner? A Case Study of The Washington Post and The Washington Times", *Intercultural Communication Studies*, Vol. 17, No. 1, 2008, s. 160

[204] Ke, *a.g.m.*, s. 165-166

Sırbistan'ı bombalamasını "yasadışı ancak meşru" şeklinde değerlendirmiştir.[205] Yapılan açıklama şu şekildedir:

> *"Yasadışıydı çünkü BM Güvenlik Konseyi'nden onay almadı, fakat yasaldı çünkü tüm diplomatik yollar tükenmişti ve Kosova'daki cinayet ve zulmü durdurmanın başka yolu yoktu."*[206]

Ayrıca Goldstone, komisyon raporu ışığında BM Şartı'nın revize edilmesi gerekebileceğini önermiştir. Goldstone, "insan hakları ihlallerinin objektif analizine" gerek duyulduğuna da vurgu yapmaktadır.[207]

Noam Chomsky, NATO ülkeleri dışında, Sırbistan'ın bombalanmasının şiddetle kınandığını vurgulamaktadır. Chomsky, kendilerini "aydınlanmış devletler" olarak tanımlayanların, dünya nüfusunun çoğunun onayını almadan, BM Şartı ve Nürnberg ilkelerinden kendilerini muaf tutarak karar aldıklarına değinmektedir. Chomsky, Clinton yönetiminin de bombardıman sırasında gerçekleşecek olan suçları tahmin ettiğini belirtmektedir. NATO komutanı Wesley Clark'ın bunları açıkça öngördüğünü belirtmiştir.[208] Yargıç Goldstone müdahalenin sonuçlarını değerlendirirken, savaşı destekleyenlerin kendilerini Kosova'daki Arnavutlara yönelik gerçekleştirilen etnik temizlik operasyonu olarak bilinen At Nalı Operasyonu'nun (Operation Horseshoe), NATO bombardımanından önce başlatıldığı düşüncesiyle avutabileceklerini ifade etmiştir.[209] Boston Globe, Sırbistan bombardımanının, insanlık için askeri gücün uygulanabilmesinden ötürü tarihe geçtiğini belirtmiştir. Chomsky ise, "tarihin, iktidarın elinde şekillendiğinde, kanıt ve akılcılığın konu dışı kaldığını" belirtmektedir.[210] ABD, bölgedeki çıkarları doğrultusunda, müdahalenin gerekli olduğu konusunu kendi görüşleri çerçevesinde şekillendirmektedir.

---

[205] Noam Chomsky, *Failed States: The Abuse of Power and The Assault on Democracy*, Hamish Hamilton, England 2006, s. 95
[206] Gös. yer.
[207] Gös. yer.
[208] Chomsky, *a.g.e.*, s. 95-96
[209] Chomsky, *a.g.e.*, s. 98
[210] Chomsky, *a.g.e.*, s. 100

Olayın insani müdahale açısından ele alınması da faydalı olacaktır. İnsani müdahale, bir devletin ya da devletler grubunun, kendi vatandaşları dışındaki bireylerin insan haklarını korumak ve ihlallerin önlenmesi amacıyla, bu ihlallerin yapıldığı devletin izni olmaksızın güç kullanmasıdır. Bu müdahalenin askeri güç kullanımını barındırmayan ekonomik ve diplomatik tehditler ve benzer yaptırımların uygulandığı diğer bir yolu da vardır.[211]

Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyon (ICISS) tarafından, geniş çapta etnik temizlik ve can kaybı durumlarında, ciddi zararlar doğması ya da doğacak olması askeri müdahale için haklı bir gerekçe olarak kabul edilmektedir. Bu haklı gerekçenin meşru olması açısından ise ICISS birtakım kriterler belirlemiştir. Bunlar; doğru amaç, son çare, oranlılık, haklı neden varlığı, doğru yetkilendirme ve olumlu gelişme beklentisidir. Burada asıl amacın insani acıların önüne geçmek olduğu görülmektedir. Örneğin ABD'nin Irak işgalinde gerekçe olarak kitle imha silahlarını elinde bulundurması ve ülkeye demokrasi getirme amacı öne sürülse de asıl amacının emperyalist güçler arasındaki konumunu güçlendirmek ve Ortadoğu petrolleri olduğu söylenebilmektedir. Somali müdahalesinde, ABD'nin beş büyük şirketinin, petrol ve doğal gaz arama yetkisine sahip olması dikkat çekici bir bilgi olarak karşımıza çıkmaktadır. NATO'nun Kosova müdahalesinin ise Yugoslavya'daki rekabetçi sosyalist ekonomik sistemi ortadan kaldırmak, mineral kaynaklarını kontrol etmek ve geleceğin enerji dağılımını yönetme amacıyla yapıldığı iddia edilmektedir. NATO'nun Libya müdahalesinin gerekçesi olan insani suçlar ise yeterince ispatlanamamıştır.[212]

ICISS tarafından kabul edilen koruma sorumluluğu, insani müdahaleden ayrı tutulmamaktadır. Chomsky, koruma sorumluluğunu "insani müdahalenin kuzeni" şeklinde tanımlamaktadır. Koruma sorumluluğunun tanımında insan hakları

---

[211] J. L. Holzgrefe, "The Humanitarian Intervention Debate", *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, (der.) J. L. Holzgrefe- Robert O. Keohane, Cambridge University Press, 2003, s. 18

[212] Ümmühan Elçin Ertuğrul, "Koruma Sorumluluğu: İnsani Müdahaleyi Makyajlamak", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2, 2016, s. 453

ihlalleri, insani müdahaledeki geniş çaplı insan hakları ihlallerinin aksine, soykırım, etnik temizlik, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ile sınırlandırılmıştır.[213]

Çağdaş uluslararası hukuk, insan hakları ihlallerini ve devletlerin kendi vatandaşlarına karşı suç işlemelerini yasaklamaktadır. Devletler ve sivil toplum örgütleri bu ihlallere karşı bireysel veya toplu olarak tepki vermekle yükümlüdürler. Kosova krizinde ise bu durumun gözlenmesi açısından AGİT'in Kosova Doğrulama Misyonu'nun bölgeye gözlem yapmak amacıyla gönderildiği de bilinmektedir.[214] J. I. Charney, BM Şartı'nın güç kullanımına ilişkin yasaklarına, insani müdahalenin bir istisna olmadığına vurgu yapmaktadır. Şart'ta insani müdahale hakkında atıfta bulunulmamıştır ve "insani müdahale" doktrini iyi tanımlanmamıştır.[215] NATO yapmış olduğu müdahaleyi belirli bir hukuk prensibine dayandıramamıştır. Ayrıca NATO, kampanyası boyunca, yapmış olduğu eylemler için yasal bir gerekçe sunmamıştır.[216] Ancak NATO, korunmasız olanı korumak ilkesiyle yola çıkarak yapılan müdahaleyi meşru göstermektedir.

Özellikle 1991 sonrası, BM'nin de "Barış ve Güvenliğin Korunması" hususunda başarı göstermesi beklenirken bu durum tam tersi olmuştur. Bu başarısızlığa neden olan etkenler ise BM'nin dışındaki sosyolojik gelişmelere veya örgütün yeni duruma uyum gösterememesine bağlanabilmektedir. Örgütün, "savaş galiplerinden" oluştuğu BM Güvenlik Konseyi'nde açık bir şekilde görülmektedir.[217]

Bu müdahale ile ABD sadece hava bombardımanıyla bir savaş kazanabileceği gerçeğini tüm dünyaya göstermiştir. Böylece Soğuk Savaş sonrası tek hegemon güç olduğunu kanıtlamaktadır. ABD'nin liderliğinde gerçekleştirilen bu hava operasyonu sadece Kosova topraklarındaki soruna yönelik değil, tüm Yugoslavya'ya yöneliktir. Yugoslavya'daki tüm altyapının çökertilip, belirlenen

---

[213] Ertuğrul, *a.g.m.*, s. 443,446
[214] Jonathan I. Charney, "Anticipatory Humanitarian Intervention in Kosovo", *American Journal of International Law*, Vol. 93, No. 4, 1999, s. 835
[215] Charney, *a.g.m.*, s. 836
[216] Gös. yer.
[217] Faruk Sönmezoğlu, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, Der Yayınları, İstanbul 2006, s. 473

hedeflerin, köprülerin, doğalgaz istasyonlarının, fabrikaların hedef alınması bunu kanıtlar niteliktedir.[218]

24 Mart 1999'da başlayan operasyonun ülkede bulunan sivillere verdiği zarar ise daha vahim bir durumu ortaya koymaktadır. NATO, yapmış olduğu hava operasyonuyla sadece BM Antlaşması'nı değil, Kuzey Atlantik Antlaşması'nı da ihlal etmektedir. BM Antlaşması'nın 2. maddesinin 4. fıkrasına göre; devletlerin başka bir devletin siyasi bağımsızlığına ya da toprak bütünlüğüne saldırması veya tehdidinde bulunması yasaktır. Bunun istisna durumu ise BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan, devletlerin sadece kendi içlerinden birine karşı gerçekleşen bir saldırı durumunda "Meşru Müdafaa Hakkını" kullanabilecekleri ifadesidir. Antlaşma'nın 53. maddesi, bölgesel örgütlere Güvenlik Konseyi tarafından kuvvet kullanma yetkisi vermektedir. Ayrıca Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 5. maddesinde üye devletlerden birine yönelik bir saldırı olması durumunda karşılık verileceği ifadesi yer almaktadır. Bunu takiben 6. maddede, NATO'nun görev alanının coğrafi sınırları belirlenmiştir. NATO, yapmış olduğu müdahale ile bu sınırların dışına çıkmaktadır. NATO'nun Soğuk Savaş sonrası stratejik konseptleri ise bu ihlalleri meşru kılma çabasından başka bir şey değildir. Çünkü bu stratejik konseptler kendi kurucu antlaşmasına da ters düşmektedir.[219]

BM Antlaşması çerçevesinde, devletler kendilerine yöneltilen silahlı bir saldırıya maruz kalmadığı müddetçe Meşru Müdafaa Hakkı'nı kullanamazlar. Bu hakkın kullanımını gerekli kılan durumlarda ise alınacak önlemler BM Güvenlik Konseyi'ne iletilmelidir.[220] Bu hususta ele alınan BM Antlaşması'nın 51. maddesindeki ifadeler şu şekildedir:

"Bu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler Üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik

---

[218] Jülide Karakoç, "ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Hegemonya Çabaları Etkisinde NATO'nun Kosova Müdahalesi", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2006, s. 233

[219] Karakoç, *a.g.m.*, s. 234-235

[220] Ulaş Karadağ, "Birleşmiş Milletler Antlaşması'na Göre Meşru Müdafaa Hakkı", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, 2016, s. 175

> *Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel veya ortak müdafaa hakkına halel getirmez. Üyelerin bu meşru müdafaa hakkını kullanırken aldıkları önlemler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez"*[221]

"Müşterek Meşru Müdafaa Hakkı" ise kendisine silahlı saldırıda bulunulan mağdur devletin, meşru müdafaa hakkı kullanımı çerçevesinde, diğer devletlere yardım çağrısında bulunmasıdır. Önemli olan husus ise, kullanılan bu hakkın mağdur tarafın saldırıdan korunması amacıyla sınırlandırılmasıdır. Aksi takdirde orantısız güç kullanımı gibi vahim neticeler elde edilebilir. BM Antlaşması'nın 52. maddesinde ise, bölgesel bir antlaşmaya taraf olan devlet herhangi bir saldırıya maruz kalması durumunda bu saldırı durumunun diğer taraf devletlere de yapıldığı kabul edilmekte ve meşru müdafaa hakkının kullanımını meşru kılmaktadır.[222] Bu açıdan incelendiğinde de NATO müdahalesi hukuki bir dayanağa oturtulamamıştır.

BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Mary Robinson (1997-2002), YFC'nin bombalanmasında çok sayıda sivilin öldüğünü belirterek, sivil tesislerin hedef alındığını belirtmiştir. NATO'nun ise neyin bombalanıp bombalanamayacağı konusunda tek yargıç olmaya devam ettiğini ifade etmiştir. NATO komutanı Wesley Clark ise bombardıman kampanyasının Sırp halkına yönelik olmadığını ifade etmiştir. Diğer yandan gazeteci Jonathan Steele, NATO'nun hava harekâtının eleştirilmesine karşın hiçbir Kosovalı Arnavut'un bu müdahalenin yanlış olduğu konusunda fikir beyan etmediğini vurgulamaktadır. Bunun sebebini, Arnavutların müdahaleyi Sırp yönetiminden kurtulmak için ödenen bir bedel olarak görmeleriyle açıklamaktadır.[223]

---

[221] Gös. yer.
[222] Karadağ, *a.g.m.*, s. 179-180
[223] Roberts, *a.g.m.*, s. 114-115

Başta ABD olmak üzere NATO üyesi ülkeler, Rusya'nın her türlü kararı veto edeceğine kesin gözüyle bakmaktadırlar. Çünkü BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden[224] biri olan Rusya her defasında müdahalenin kınanması ve derhal durdurulmasını dile getirmiştir. 1999'da Kosova'da yaşanan bu olay neticesinde Güvenlik Konseyi'nden müdahale kararı çıkmaması, Konsey'in bu gibi durumlarda göstermiş olduğu müdahale yeteneğini sorgulamaya yetmiştir. BM Genel Kurulu'nda yapılan görüşmelerde Kosova'nın özel bir durum olduğu belirtilmiş ve NATO müdahalesinin bir yapılageliş kuralı oluşturmasının istenmediği görülmüştür. Dünyanın çeşitli bölgelerinden çok sayıda ülkeden gelen eleştiriler neticesinde bu müdahalenin bir yapılageliş kuralı oluşturması mümkün gözükmemektedir. Ancak BM Genel Sekreteri Kofi Annan, barış için müdahalede bulunmanın bazı durumlarda gerekli olduğunu ifade etmiştir. BM Güvenlik Konseyi bu amaçlar çerçevesinde kurulmamıştır ve bu yönde gerekli siyasi desteği de bulunmamaktadır.[225]

Türkiye, Kosova sorununda diplomatik yolların kullanılmasını savunmuştur. Güvenlik Konseyi'nin Yugoslavya için almış olduğu yaptırım kararlarını uygulamıştır. İlerleyen süreçte, Sırbistan'ın Kosova'daki şiddet eylemlerini arttırması neticesinde başlatılan Kosova müdahalesine İtalya'da bulunan on F-16 uçağı ile katılmıştır.[226]

Dönemin NATO Genel Sekreteri Javier Solana (1995-1999), NATO'nun sınırları dışında ilk kez egemen bir devlete sürekli askeri harekât yaptığını vurgulamaktadır. Solana, müdahale sırasında kaçınılmaz bir şekilde sivil kayıpların olacağını ve Rusya ile olan ilişkilerin gerginleşeceğini belirtmiştir. Solana, müdahalenin bu riskleri almaya değer olduğunu belirtmiştir. Nedenini ise Atlantik toplumunun yakınlarında yaşanan etnik temizliğin önlenmesi için müdahalede bulunulmazsa bunun ileride meşru olacağı yönündeki endişelerdir. Solana,

---

[224] 24 Ekim 1945 tarihinde kurulan BMGK, beş daimi üye(Rusya, İngiltere, ABD, Fransa, Çin) ve on geçici üyeden oluşmaktadır. Geçici üyeler, coğrafi dağılıma göre, iki yıl için seçilmektedir. BMGK kararlarının kabul edilebilmesi için on beş üyeden dokuzunun kabul etmesi ve daimi üyelerden ret oyu alınmaması gerekmektedir.

[225] Funda Keskin, "İnsancıl Müdahale: 1999 Kosova ve 2003 Irak Sonrası Durum", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, Sayı 12, Kış 2006-2007, s. 60-61

[226] Bağbaşlıoğlu, *a.g.e.*, s. 233

NATO'nun BM Güvenlik Konseyi'nin açık yetkisi olmadan yapmış olduğu bu müdahalenin, müttefikler tarafından da desteklendiğini belirtmektedir. İngiltere Başbakanı Tony Blair (1997-2007), böyle bir durum karşısında pasif kalmanın, politikalarının inşa edildiği değerler sistemi üzerinde olumsuz etki yaratacağını dile getirmiştir.[227]

Solana, Rusya'nın KFOR'a katılımını da olumlu bir gelişme olarak değerlendirmektedir. Bu katılımın Rusya-NATO ilişkilerini rayına oturttuğuna değinmiştir.[228] Solana, bölgedeki barışın kalıcı olabilmesi için asıl sorumluluğun Kosovalı Arnavutlarda ve Sırplarda olduğunu vurgulamıştır.[229]

Müdahale uluslararası hukuk açısından da şu ilkelerin ihlallerini barındırmaktadır:

- *"1949 Cenevre Sözleşmeleri'nin 3. maddesinde sivillere yönelik vahşice yaralama, işkence ve eziyet gibi eylemler yasaklanmaktadır.*
- *1907 La Haye III sayılı Çatışmaların Başlamasına İlişkin Sözleşme savaşın başlaması için Sözleşme taraflarının ya gerekçeli savaş ilanında ya da birtakım koşulları içeren ve ültimatom adı verilen koşullu savaş ilanında bulunmaları yükümlülüğü getirmektedir."*[230]

NATO'nun müdahalesinin, BM Antlaşması'nın 2. maddesinde yer alan ilkeleri de göz ardı ettiği görülmektedir. Bunlar:

- *"Üye devletlerin egemen eşitliği ilkesi*

[227] Javier Solana, "NATO's Success in Kosovo", *Foreign Affairs*, Vol. 78, No. 6, Kasım- Aralık 1999, s. 117-118
[228] Solana, *a.g.m.*, s. 119
[229] Solana, *a.g.m.*, s. 120
[230] Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, 11. Basım, Turhan Kitabevi, Ankara 2012, s. 543, 548

- *Gerek devletlerin ülke bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına karşı, gerekse BM'nin amaçları ile bağdaşmayan öteki konularda kuvvet kullanılmasına ve tehdidine başvurmama ilkesi"*[231]

Diğer taraftan, Kosova krizinde ele alınacak bir diğer konu self determinasyon ilkesidir. 1789 Fransız Devrimi ve 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'ne dayanan bir tarihi olan bu ilke, halkların kendi kaderini tayin etmesi olarak bilinmektedir. Bu ilke, BM Antlaşması'yla ilk kez evrensel düzeyde bir hukuki metinde yer almıştır. Kökenlerini "milliyetler ilkesine" dayandıran bu ilke, 19. yüzyılda, Almanya ve İtalya'nın birliğini oluştururken, Avusturya Macaristan gibi imparatorlukların parçalanmasına sebep olmuştur. Self determinasyon kavramı, üye devletlerin ve BM organlarının uygulamalarıyla hukuki niteliğe erişmiştir. Ancak bu kavram, BM Antlaşması'nda tanımlanmamıştır ve bu kavramın içeriği hususunda bir uzlaşıdan bahsedilememektedir.[232]

Uluslararası hukuk, self determinasyon ilkesine dayanarak, tek taraflı bir şekilde yeni bir devlet kurulması hakkını ırk ayrımcılığı (apartheid) ve sömürge bağlamı dışında tanımamaktadır. Ayrıca soykırım gibi uç bir koşulun ayrılma için kabul görmesi durumu bugüne kadar genel bir kabul görmemiştir. "Son çare olarak ayrılma" hakkının kullanılmasına ilişkin, bu hakkın varlığı kabul görmekle birlikte, bu hakkın kullanılmasını gerekli kılan şartların ortadan kalkması halinde ne kadar süre daha kullanılacağı konusundaki ifadeler net değildir.[233] Bu durum Kosova krizinde insan hakları ihlallerinin, ayrılma için ne derece etkili olduğu açısından ele alınmıştır. Kosovalı Arnavutların ayrılma isteği birçok ülke tarafından olumlu karşılanmamıştır.

NATO'nun Kosova müdahalesi uluslararası hukuk ve ilkelerini ihlal etmektedir. BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasındaki etkisizliği, BM Güvenlik Konseyi'nin bu yönde bir karar alamamasının neticesi bu krizi NATO

[231] Pazarcı, *a.g.e.*, s. 191
[232] Samancı, *a.g.m.*, s. 162-164
[233] Samancı, *a.g.m.*, s. 168-169

müdahalesine götürmüştür. NATO'nun Soğuk Savaş sonrası değişen güvenlik anlayışıyla bu coğrafyadaki gücünü etkinleştirmek ve bunu korumak istediği söylenebilir. Diğer taraftan, herhangi bir müdahale durumunda, BM Güvenlik Konseyi onayının alınması gerekliliğinin göz ardı edilebileceği anlayışı oluşmaktadır. Farklı algılayış biçimlerine sahip olunması farklı görüşleri de beraberinde getirmektedir. Ancak olayın insani değerler açısından ele alınması birçok farklı yorumu da beraberinde getirmektedir.

3. BÖLÜM

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE KOSOVA'NIN BAĞIMSIZLIK SÜRECİ

3.1. BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu (UNMIK) ve Müdahale Sonrası Kosova'nın Durumu

Bu bölümde, müdahale sonrasında bölgeye gelen Birleşmiş Milletler ve NATO müdahalesi sonrası bölgede yaşananlar ele alınacaktır. Öncelikle incelenecek ilk konu BM'nin amaçlarıdır. Daha sonra UNMIK ve müdahale sonrası Kosova'nın durumu incelenecektir.

BM Antlaşması'nın 1. maddesi örgütün amaçlarını şu şekilde açıklamaktadır:

- *"Uluslararası barış ve güvenliği sağlamak*
- *Uluslararasında dostça ilişkiler geliştirmek*
- *Uluslararası işbirliğini sağlamak*
- *Uluslararası sorunların çözüm bulduğu bir merkez olmak"*[234]

BM Antlaşması'nın 7. maddesinde BM'nin ana organlarına yer verilmiştir. Bu organlar Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve Sekreterlik'tir. Genel Kurul, BM üyesi tüm devletlerin yer aldığı, her üye devletin bir oya sahip olduğu ana organdır. BM Antlaşması'nda bulunan 21. maddede, Güvenlik Konseyi'nin araştırma alanları dışında kalan tüm konularda yetkili olduğu belirtilmektedir. Ayrıca bu organın kararları üye devletler için tavsiye niteliğinde olmasının yanı sıra Güvenlik Konseyi

[234] Pazarcı, *a.g.e.*, s. 190-191

dışındaki organlara ilişkin almış olduğu kararlar uyulmasını zorunlu kılmaktadır. Ekonomik ve Sosyal Konsey, insan haklarının korunması hakkında, toplumsal, kültürel, ekonomik alanlarda incelemeler yapmaktadır. Vesayet Konseyi'nin vesayet altında ülke bulunmamasından dolayı günümüzde görevi bulunmamaktadır. Uluslararası Adalet Divanı, on beş bağımsız yargıca sahiptir. Bu yargıçlar Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul'un yapmış olduğu oylama sonucu seçilmektedir. BM Sekreterliği, Genel Sekreter ve memurlardan oluşmaktadır. BM Genel Sekreteri, uluslararası güvenliğin tehdit edildiğini düşündüğü zaman bu konu hakkında Güvenlik Konseyi'nin dikkatini çekmektedir. Genel Sekreter, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Genel Kurul'un kendisine vermiş olduğu görevleri yerine getirmektedir. Aynı zamanda örgütün en yüksek memurudur.[235]

BM'nin bir diğer önemli organı Güvenlik Konseyi'dir. Bu konsey, 15 üyeden oluşmaktadır. Üyeler sürekli üyeler ve geçici üyeler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sürekli üyeler İngiltere, Rusya, ABD, Fransa, Çin iken geçici üyeler coğrafi dağılım göz önünde bulundurularak iki yıl için seçilmektedir. Bu organın ana görevi, uluslararası güvenliği ve barışı temin etmektir. Konsey'in yetkisi daha önce değinilen BM Antlaşması'nın 7. bölümünde düzenlenmiştir. Böylece Konsey'in, uluslararası barışın ve güvenliğin tehdit edilmesi durumunda alacağı kararlar bağlayıcı niteliktedir. Bu kararlar alınırken beş daimi üyeden veto kararı çıkmaması gerekmektedir.[236] Bu durum bize Kosova sorununda Güvenlik Konseyi'nin neden müdahale için karar alamamasının gerekçesini göstermektedir. Rusya ve Çin çıkacak olan her türlü kararı veto edeceğini belirtmesi üzerine bu konsey Kosova sorunu için herhangi bir müdahale kararı alamamıştır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Kosova müdahalesinde almış olduğu dört karar bulunmaktadır. Bunlar, 31 Mart 1998 tarihli 1160 sayılı karar, 23 Eylül 1998 tarihli 1199 sayılı karar, 24 Ekim 1998 tarihli 1203 sayılı karar ve 14

[235] Pazarcı, *a.g.e.*, s. 191-192, 194-195
[236] Pazarcı, *a.g.e.*, s. 192-193

Mayıs 1999 tarihli 1239 sayılı karardır.[237] Bu kararlar, Kosova sorununda, taraflara uyarı amacıyla alınmıştır. Uyarı amacıyla alınan bu kararların etkili olması beklenirken taraflar arasındaki çatışmanın giderek artması ve herhangi bir uzlaşı yolunun elde edilememesi BM Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barışın korunması karşısında sahip olduğu rolün sorgulanmasına yol açmıştır.

NATO müdahalesi sonrası BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu 1244 sayılı karar ile 10 Haziran 1999 tarihinde BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu[238] (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo-UNMIK) kurulmuştur. Bu tarihlerde NATO önderliğindeki barışı koruma gücü KFOR (Kosovo Force) bölgede varlık göstermiştir.[239] 1244 sayılı karar:

"-*Yugoslavya Federal Cumhuriyeti askeri güçlerinin Kosova'dan çekilmesini*

-*Buradaki şiddetin sona erdirilmesini*

-*KLA'nın silahsızlandırılmasını*

-*YFC'nin toprak bütünlüğünün korunmasını*

-*Kosova için özyönetim sağlayan bir anayasal sürecin başlatılmasını*

-*Yerlerinden edilenlerin güvenli bir şekilde bölgeye geri dönmesini*

---

[237] UNMIK, "United Nations Resolution 1244", https://unmik.unmissions.org/united-nations-resolution-1244 (18.02.2021)

[238] Bu Misyon halen varlığını sürdürse de Kosova Cumhuriyeti'nin ilanından sonra temsili düzeyde faaliyet göstermektedir. Misyon'a BM Genel Sekreteri tarafından atanan Genel Sekreter Özel Temsilcisi öncülük etmektedir. 2015 yılından itibaren Zahir Tanin bu görevi yürütmektedir. Genel merkez Priştine'de yer almaktadır.

[239] Henry H. Perritt, *The Road to Independence for Kosovo: A Chronicle of the Ahtisaari Plan*, Cambridge University Press, 2010, s. 6

-Bölgedeki güvenliğin, istikrarın ve insan haklarının korunmasını talep etmektedir".[240]

Ayrıca UNMIK'in bölgede görev ve yetkileri:

"- *Rambouillet uzlaşıları (S/1999/648) dikkate alınarak, Kosova'nın gelecekteki statüsünü belirlemek için tasarlanmış siyasi sürecin kolaylaştırılması*

- *Gerekli olduğu sürece sivil yönetim işlerinin yerine getirilmesi*

- *Siyasi bir çözüm elde edilinceye kadar, seçimlerin yapılması da dâhil, demokratik ve özerk öz-yönetim için geçici kurumların örgütlenmesi ve gelişiminin denetlenmesi*

- *Uluslararası yardım kuruluşları ile işbirliği içinde çalışılması ve insani yardımın desteklenmesi*

- *İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi*

- *Mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin Kosova'daki evlerine güvenli bir şekilde dönüşünün güvence altına alınması*

- *Altyapının yeniden yapılandırılmasının ve diğer ekonomik yeniden yapılandırmaların desteklenmesi"* olarak ifade edilmektedir.[241]

12 Haziran'da Kosova'ya giren KFOR[242], Sırp güçlerinin 20 Haziran'a kadar geri çekilmesini sağlamıştır.[243]

---

[240] UNMIK, "United Nations Resolution 1244"
[241] Gös. yer.
[242] KFOR, NATO üyesi ve üyesi olmayan ülkelerden toplam 50.000 kadın ve erkekten oluşmaktaydı. Bu rakam bölgedeki güvenliğin iyileştirilmesini takiben 2002 başlarında 39.000'e, 2003'ün sonunda 17.500'e ve günümüzde 3.500'e düşürülmüştür.
[243] NATO, https://jfcnaples.nato.int/kfor/about-us/history (22.02.2021)

KFOR'un bölgedeki görevi,

- *"Bölgede Kosova'nın tüm vatandaşları için güvenli bir ortam oluşturmak*
- *Uluslararası kuruluşlar, ajanslar ve sivil toplum kuruluşları için güvenli bir ortam oluşturulmasına katkıda bulunmak*
- *Bölge sınırlarının güvenliğini korumak"* [244] olarak ifade edilebilir.

Kosova'da barışın sağlanmasını kolaylaştırmak amacıyla KFOR, alanı beşe bölünmüştür. Bu alanlar NATO üyesi devletlerin kontrolü altındadır. Kuzey bölgesi, içinde Mitroviça'nın da yer aldığı, Fransa'nın kontrolü altındadır. Fransa operasyona 7000 askerle destek vermiştir. Güney bölgesi, Prizren bölgesi, Almanya'nın kontrolündedir. Almanya operasyona 8000 askerle destek vermiştir. Batı bölgesi, Peç bölgesi, 6000 askerle İtalya'nın kontrolü altındadır. Son olarak, merkez Priştine bölgesi ve doğusu, 8000 askerle Birleşik Krallık ve 6000 askerle Amerika Birleşik Devletleri'nin kontrolündedir.[245]

Bölgenin yönetimi UNMIK tarafından yürütülmüş, Kosova fiilen yönetimden ayrılmış olsa da Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin bir parçası olarak kalmaya devam etmiştir. UNMIK, okullar, adli meseleler, telekomünikasyon, elektrik santralleri gibi alanların yönetimini üstlenmiştir. Ayrıca önceliğini bölgenin güvenliğinin sağlanmasına ve ekonominin yeniden yapılandırılmasına vermiştir. NATO, AB ve BM'nin ise bu konudaki rolü büyüktür. AB, bölgenin yeniden imarı ve bölgenin demokratik sistemine sahip olması açısından bir takım yatırımlarda bulunmuştur. AB tarafından yapılan yatırımın 1,6 milyar avro olduğu bilinmektedir. AB, Kosova'nın en önemli yabancı yatırımcısı ve ticaret ortağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kosova'ya yapılan yatırımların yüzde 50'sini AB ülkeleri tarafından yapılan yatırımlar oluşturmaktadır.[246]

---

[244] Richard J. Goldstone, *The Kosovo Report: Conflict, international response, lessons learned*, Oxford University Press, 2000, s. 102-103
[245] Gös. yer.
[246] Bağbaşlıoğlu, *a.g.e.*, s. 162-163,166

UNMIK'in yapısı, farklı uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülen dört sütuna bölünmüş ve Genel Sekreterin Özel Temsilcisi (SRSG) tarafından yönetilmiştir. İnsani yardım sütunu BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), sivil yönetim sütunu BM, ekonomik kalkınma ve yeniden yapılandırma sütunu AB, demokratikleşme ve kurumsal yapı sütunu AGİT tarafından yürütülmüştür. Ancak bunun gerçekte tam olarak uygulandığı söylenememektedir.[247] 21 Eylül 1999'da KLA, Kosova Koruma Gücü'ne (KPC) dönüştürülmüştür.[248] KPC'nin görevi, bölgede insani yardım sağlamak, bölgenin mayından arındırılmasına yardımcı olmak, yeniden yapılandırma faaliyetlerine katkıda bulunmak olarak ifade edilebilir.[249]

Müdahale sonrası bölgede bulunan BM ve NATO'nun güvenliği sağlama konusunda birtakım sıkıntılara sahip olduğu söylenebilir. 1999 yazının sonuna gelindiğinde, yaklaşık 100.000 Kosovalı Sırp bölgedeki yerlerini terk etmiştir. Kaçanların özellikle Graçaniça, Rahofça, Mitroviça bölgelerine gittikleri gözlenmiştir. Mitroviça'nın önemi buranın iki etnik bölge olarak bölünmesinden kaynaklanmaktadır. Bölgenin kuzeyi Hristiyan Sırpların kontrolündeyken güneyi başta Arnavutlar olmakla birlikte Müslüman Türk ve Bosnalı unsurları içermektedir. Mart 2004 yılında bu bölgede yaşanan şiddet olayları Kosova'nın statüsü konusunda bir karara varılmasının gerekliliğinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. NATO liderliğindeki KFOR ve UNMIK'in 2004 Mart ayındaki şiddet olaylarında azınlık halklarını korumaktaki başarısızlığı, İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) tarafından rapor edilmiştir.[250] Aidan Hehir, UNMIK'in etnik kökene statü kazandırdığına değinmektedir. Geçici Yönetim Misyonu, mevcut etnik kategorileri, meşru siyasi bölünmeler olarak ele almıştır. Bu kimlikler, oluşturulan yeni siyasi sisteme katılmıştır.[251]

---

[247] Alexandros Yannis, "Kosovo Under International Administration", *Survival*, Vol. 43, No. 2, 2001, s. 32
[248] Yannis, *a.g.m.*, s. 39
[249] Solana, *a.g.m.*, s. 119
[250] Aidan Hehir, "Autonomous Province Building: Identification Theory and The Failure of UNMIK", *International Peacekeeping*, Vol. 13, No. 2, 2006, s. 203-204
[251] Hehir, *a.g.m.*, s. 210

Kosova krizinin yaratmış olduğu etkinin önemi açısından Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme-UNDP) yayınladığı sonuçlarda, Kosova İstatistik Kurumu'nun verilerine göre, 1989-1997 yılları arasında, Kosova'nın özerkliğinin kaldırıldığı dönemde 150.000'den fazla Arnavut çalışanın işlerinden ihraç edildiğini kaydetmektedir. Bölgede yetişmiş eğitimli ve yetenekli genç erkekler, askerlikten kaçmak ve daha iyi bir iş bulabilmek için Batı Avrupa ülkelerine göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göç, yoksulluktan kaçmak için iyi bir yol olarak görülmektedir. Krizin zirveye tırmandığı 1998-1999 yıllarında toplamda 800.000'den fazla kişinin yerlerinden edildiği, bu kişilerin genellikle, ABD, Arnavutluk ve Batı Avrupa ülkelerine mülteci olarak gittiği rapor edilmiştir. Haziran 1999'da çatışmaların sona ermesinden sonra hızlı bir şekilde geri dönüş yaşandığı da belirtilmektedir. 1999'dan sonra Kosova'daki siyasi istikrarın iyileşmeye başlamasıyla bu göçler cazibesini yitirmeye başlamıştır.[252]

Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'ne göre, Haziran 1999'dan Aralık 2012'ye kadar, 200.591 göçmenin evlerine dönmelerine yardım edilmiştir. Dönenlerin en büyük oranını %42,4 (85.047) ile Almanya'dan gelenler oluştururken, İsviçre'den gelenler 34.653 ile %17,3'ünü oluşturmaktadır. Bu sonuçlara göre, yılda ortalama 4.000 ila 5.000 arası kişinin Kosova'ya döndüğü tahmin edilmektedir. Ancak zorunlu geri dönüşlerin sayısı gönüllü geri dönüşlerin sayısından fazladır. Dönenlerin %70'i sınır dışı edilmiş ya da geri dönmeye zorlanmıştır. Bu durum geri dönmeye isteklilik oranının düşük olduğunu göstermektedir. Ayrıca verilere göre, göç edenlerin büyük çoğunluğu Almanya, İsviçre, Slovenya, İtalya, Avusturya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde yoğunlaşmaktadır.[253]

Bu göç hareketleri bölgenin ekonomik, sosyal ve siyasi yapısının, göç eden bölge vatandaşları için iyi yönde olmadığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Göç edenlerin büyük çoğunluğunu oluşturan genç nüfus bölgedeki ekonomik, sosyal

[252] UNDP, "Kosovo Human Development Report 2014: Migration As A Force for Development", s. 23-24, https://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/library/human_development/kosovo-human-development-report-2014/ (22.02.2021)
[253] UNDP, *a.g.e.*, s. 28-29

ve siyasi koşulları yeterince istikrarlı görmemektedir. Bu durum ülkesini terk edenler için büyük bir belirsizlik taşımaktadır.

Kosova'daki ekonomik kalkınmanın geliştirilebilmesi için ABD ve AB ülkelerinin ekonomik desteğine ihtiyaç duyulmaktadır. Savaş sonrası dönemde Kosova, hem uluslararası bağışçılardan hem de Arnavut diasporasından gelen bağışlarla bağımlı hale gelmiştir. Dünya Bankası verilerine göre, Arnavut diasporası Kosova ekonomisine yıllık 500 milyon Euro katkıda bulunmuştur. Brüksel'de 2008 yılında gerçekleşen Bağış Konferansı'nda 1,2 milyar Euro bağış yapılmasına karar verilmiştir.[254] Ancak bu yardımların Kosova'nın ekonomik kalkınmasına etki edebilmesi için ekonomik büyümenin gerçekleşmesi gerekmektedir.

Kosova bölgesindeki ekonomik sorunlar ve işsizlik bölgede güvensizlik hissi yaratmıştır. Ayrıca bu durum etnik şiddet, yolsuzluk gibi sorunların büyümesine yol açmıştır. Diğer yandan Kosova'daki kurumlara duyulan güven de sarsılmaktadır. Tüm bunların neticesinde, Kosova'da yaratılmaya çalışılan devlet inşası süreci de olumsuz etkilenmiştir. UNDP verilerinde, Arnavutlar güvenlik problemi olarak büyük oranla ekonomik yoksulluğu göstermektedir. Sırplar ise yoksulluk ve hırsızlık gibi olayları güvenlik problemi olarak değerlendirmektedirler. Sırplar dışında Kosova toplumu, yapısal şiddeti büyük bir problem olarak görmektedir.[255] Kosova sorununun ana nedenlerinden biri de ekonomik eşitsizlik ve yoksulluk olarak bilinmektedir. Çatışmaların bitmesinden bu yana bölgedeki yoksulluğun giderilememesi, sorunun başlangıcından bu yana müdahale ve yardımlara rağmen bölgede bu sorunun devam ettiğini göstermektedir.

Müdahale sonrası, UNMIK ve Sivil Askeri İşbirliği (CIMIC) tarafından 19 ilde yapılan araştırmalar sonucunda, 120.000 hasar gören veya yıkılan ev rapor edilmiştir. Ayrıca 250 ev ve okulun onarıma ihtiyacı olduğu rapor edilmiştir. Bölgede sağlık ve bankacılık sistemi çökmüştür. Ayrıca elektrik ve posta servisi de

[254] Bülent Sarper Ağır, "Bağımsızlık Sonrası Dönemde Kosova'da Barış", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 14, Sayı 53, 2017, s. 78
[255] Gös. yer.

yoktur.[256] Görüldüğü üzere NATO müdahalesi bölge altyapısına oldukça ciddi zarar vermiştir.

Hükümetler, uluslararası ajanslar ve sivil toplum kuruluşlarının bölge şartlarının geliştirilmesi açısından yapmış olduğu iyileştirmeler şu şekildedir:

- *"Eğitim alanında üniversiteler ve kolejler yeniden açılmıştır. Arnavutça, Türkçe, Sırpça, Boşnakça yeni ders kitapları yayınlanmıştır. Kosova'nın eğitim sistemi için yeni bir eğitim formülü geliştirilmeye çalışılmıştır.*
- *Fiziki altyapı belli bir dereceye kadar onarılmıştır. Elektrik ve su hizmetleri tekrar faaliyete geçmiştir. Ayrıca televizyon ve radyo yayınları tekrar başlamıştır.*
- *2000'de uluslararası mektup hizmeti yeniden başlatılmıştır. Avrupa Yeniden Yapılanma Ajansı, fotokopi ve faks makinesi, mobilya, tartı, araba gibi birçok ekipmanın tedarikinin sağlanmasına yardımcı olmuştur.*
- *UNMIK, FAO(Gıda ve Tarım Örgütü) ve Dünya Bankası tarımsal faaliyetlerin canlanması için girişimlerde bulunmuştur. İlkbahardaki ekim sezonu için tohum dağıtılmıştır."*[257]

Kosova, sağlık hizmetleri açısından da Avrupa'da en kötü şartlara sahip ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Elde edilen verilerde, sağlık altyapısında önemli sorunlarla karşı karşıyadır. Bir diğer olumsuz durum ise örgütlü suç faaliyetleridir. Kosova'da yaşanan örgütlü suçların maliyeti 550 milyon Euro olarak bilinmektedir. Bu rakam ülkenin milli gelirinin dörtte biridir. Uluslararası Şeffaflık Endeksi verilerine göre, Balkanlar'da yaşanan yolsuzlukta birinci sıraya Kosova yerleştirilmektedir. Bu durum ülke ekonomisinin kötü gidişatının nedenini de açıklar niteliktedir. Ayrıca ülkedeki yargı sisteminin yetersizliği ve siyasi müdahaleye açık oluşu bir diğer olumsuz durum olarak ortaya çıkmaktadır. Kosova'da etnik gruplar arasında uzlaşı sağlanması açısından tarafsız ve bağımsız bir adalet sistemi

[256] Goldstone, *a.g.e.*, s.120-121
[257] Gös. yer.

gerekmektedir. Kosova'da savaş suçlarının cezalandırılması konusunda da birçok olay göz ardı edilmektedir. Eski Yugoslavya Ceza Mahkemesi'nin, Kosova krizindeki olaylarla ilgili yedi savaş suçlusu hakkında karar verdiği görülmektedir.[258]

Kosova, Sırplar tarafından, Sırp Ortodoksluğunun doğduğu "kutsal" yer olarak ifade edilmektedir. Bu sebeple, 1999 yılından itibaren Kosovalı Sırplar, yapılan her türlü eylemi, Sırp dini ve kültürel mirasına yapılan saldırı olarak değerlendirmiştir. Kosova'daki Sırp Ortodoks Kilisesi'ne ait dini yapılar başta KFOR tarafından korunsa da daha sonra bu görev Kosova polisine devredilmiştir.[259]

Kosova'da yaşanan çatışmalar neticesinde yapılan müdahalenin, Kosova halkı için ne derece etkili olduğu tartışma konusu olsa da bölge halkının ekonomik, siyasi, sosyal alanda bir takım olumsuzluklarla karşılaştığı açıktır. Bölgenin yıllardır süren ekonomik sorunu müdahale sonrası da devam etmiş ve bölgeden göç eden nüfusun geri dönmesi zorlaşmıştır. Ayrıca bölgede tarafların göstermiş olduğu kültürel şiddet durumu zorlaştırmaktadır. Diğer taraftan bölgeye birçok uluslararası kuruluş tarafından ekonomik yardım yapıldığı da gözlenmektedir. Yapılan bu yardımlar bölgedeki sosyal hayatın kolaylaştırılması açısından önem arz etmektedir. Ancak bölgenin hala nihai statüsüne ilişkin belirsizliklerin bulunması ve bölge halkının bağımsızlık istemesi ilerleyen süreçte Kosova'nın geleceğini etkilemiştir.

Tüm bunların neticesinde bölgede devam eden gerginliklerin bitmemesinin, Kosova'nın geleceğine ilişkin durumun netleşmemesinin de etkisiyle BM, bölgede Kosova'nın nihai statüsüne ilişkin girişimler başlatmıştır.

---

[258] Ağır, *a.g.m.*, s. 79
[259] Ağır, *a.g.m.*, s. 80

3.2. Martti Ahtisaari Planı ve Kosova Cumhuriyeti'nin Bağımsızlığı

Bu bölümde Kosova'nın nihai statüsünün belirlenmesi ve bağımsızlık sürecinde yaşananlar ele alınacaktır. Bağımsızlık sürecinin hemen ardından bu durumun nasıl bir etki yarattığı değerlendirilecektir.

Kosova Bağımsız Uluslararası Komisyonu, Kosova'nın gelecek statüsü ile ilgili herhangi bir tartışmanın şu unsurları göz önünde bulundurması gerektiğini belirtmektedir:

- *"YFC ile olan ilişkileri*
- *BM idari kurumları ve KFOR/NATO güçlerinin varlığını*
- *Kosova sınırlarının doğası ve komşu devletlerle ilişkisi*
- *Kosova'nın varlığının uluslararası toplumdaki tanımı"*[260]

Ancak Kosova'nın gelecekteki statüsü konusunda BM Güvenlik Konseyi herhangi bir fikir birliğine sahip olmamıştır. Komisyon, 1244 sayılı kararın amacına uygun olarak hizmet ettiğini vurgulamış ve mevcut durumun kararlaştırılması yönündeki inancının iyi yönde olduğunu belirtmiştir. Genel Sekreter Özel Temsilcisi tarafından başlatılan süreç bir dinamik yaratmıştır.[261]

Genel Sekreter Kofi Annan, Haziran 2005'te, Norveç'in NATO daimi temsilcisi Kai Eide'yi özel temsilcisi olarak atamış ve Kosova sorunu için detaylı bir inceleme yapmasını istemiştir. Sunulan rapor çerçevesinde Kosova'nın nihai statü sürecinin başlatılması yönünde uzlaşıya varılmıştır.[262]

Kosova'daki altı yıllık UNMIK uluslararası yönetiminin ardından, 2005 yılının ikinci yarısında, Temas Grubu'nun üyeleri olarak bilinen, ABD, Rusya,

[260] Goldstone, *a.g.e.*, s.259
[261] Goldstone, *a.g.e.*, s.262
[262] Samancı, *a.g.m.*, s. 139

İtalya, Almanya, İngiltere ve Fransa, Kosova'nın statüsüne ilişkin görüşmelerin açılmasını kabul etmiştir. Dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan, 14 Kasım 2005'te, Kosova'nın siyasi statüsünün geleceğinin belirlenmesi için Finlandiya eski Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari'yi, BM Özel Temsilcisi olarak atamıştır.[263] Martti Ahtisaari'nin belirttiği üzere, ABD Dışişleri Müsteşarı Nicolas Burns, statü müzakerelerine başlarken bir dizi ilkenin kabul edildiğini dile getirmiştir. Burns, Temas Grubu adına alınan bu on maddelik ilkelerin, partiler için siyasi bir çerçeve oluşturacağını belirtmiştir. Bu belge "Kosova'nın Statüsünün Çözümüne İlişkin Yol Gösterici İlkeler" olarak isimlendirilmiştir. Ahtisaari, Belgrad yönetimine, söz konusu ilkelerde bulunan, "Kosova 1999'dan önceki haline geri dönmeyecek" ifadesini, "Kosova, Sırbistan'a geri dönmeyecek" şeklinde yorumladığını ifade etmiştir.[264]

Ahtisaari, BM tarafından verilen yetkilere sahiptir ve ABD ile AB tarafından atanan iki vekilin de desteğini almıştır. Ahtisaari, Viyana'da yaklaşık on dört ay boyunca, Belgrad ve Priştine arasındaki müzakerelerin kolaylaştırılmasını sağlamıştır. Ahtisaari'nin ofisinin, Priştine ve Belgrad ekipleriyle yapmış olduğu bu uzun görüşmeler sırasında, azınlık hakları, kültürel miras, âdemi merkeziyetçilik, Kosova'nın siyasi statüsüne ilişkin konular ele alınmıştır.[265]

Ancak Belgrad yönetimi, yapılan müzakereler boyunca, Kosova'nın bağımsızlık teklifini asla kabul etmeyeceğini belirtmektedir. Sırbistan, "denetimli özerklik" adını verdiği teklifte, Kosova'ya yasama, yürütme, yargı yetkilerini vermiş ancak, ortak savunma, dış politika, sınır, para ve gümrük kontrollerinde Sırbistan kontrolünde olmaya devam edeceğini belirtmiştir. Aynı zamanda bu teklife göre Kosova, Sırbistan Anayasası'nda temsil edilmeye devam edecektir. Ancak Sırbistan'ın beyan etmiş olduğu bu teklife karşılık, Kosovalı yetkililer bağımsızlık

[263] Labinot Greiçevci, "EU Actorness in International Affairs: The Case of EULEX Mission in Kosovo", *Perspectives on European Politics and Society*, Vol. 12, No. 3, September 2011, s. 288
[264] Martti Ahtisaari, "Conflict Resolution: The Case of Kosovo", *Irish Studies in International Affairs*, Vol. 19, 2008, s. 183-184
[265] Greiçevci, *a.g.m.*, s. 288

konusundaki isteklerini devam ettirmişlerdir. Özel Temsilci Martti Ahtisaari için ise en uygun çözüm yolu "denetimli bağımsızlık" olarak görülmektedir.[266]

Diğer taraftan Kosova Bağımsız Uluslararası Komisyonu, Kosova'nın gelecekteki statüsünün 1244 çerçevesinin ötesine geçmesinden dolayı, başka seçenekleri incelemeye başlamıştır. Değerlendirmeler içerisinde UNMIK yönetiminin bölgede koruyucu rolünde kalarak idari yönetimin bu şekilde devam etmesi yönünde görüşler mevcuttur. Ancak bu koruma seçeneğinin bölgedeki çoğunluk ve azınlık topluluklar arasında, koruyucu rejim tarafından sürekli denetim altında olmadıkça, uygulanabilir olması mümkün gözükmemektedir.[267]

Diğer bir görüş, Kosova'da devam eden şiddet faaliyetlerinden dolayı, Sırp azınlığın bulunduğu kuzey Mitroviça bölgesinin ayrılması yönündedir. Ancak Kosovalı Arnavutların güneye ayrılması her iki toplum için zorunlu nüfus hareketinin başlaması ile sonuçlanacaktır. Komisyon, tam bağımsızlık seçeneğini de ele almaktadır. Kosovalı Arnavutların isteği, uzun süredir BM yönetimi altında olan Kosova'nın uluslararası kabul görmüş bir ulus devlet olarak yer almasıdır. Tam bağımsızlığın siyasi çekiciliğinin Kosovalı Arnavut çoğunluğun uzun zamandır dile getirdiği talepleri karşılayacağı ifade edilmektedir. Ancak Kosova'nın tam bağımsızlığının komşu ülkelerdeki endişeyi arttırdığı belirtilmektedir. Karadağ, Arnavutluk, Kuzey Makedonya gibi ülkelerin bu durumdan endişe duyduğu ifade edilmektedir. Tam bağımsızlık seçeneğine Sırp azınlık şiddetle karşı çıkmaktadır. Kosova'daki Sırplar, tam bağımsızlık durumunda bölgeden sınır dışı edileceklerini belirtmişlerdir. Komisyonun diğer seçeneği ise YFC içerisinde özerkliktir. Ancak YFC içerisinde Kosovalı Arnavutların haklarının ihlal edileceği endişesi oluşmaktadır. Ayrıca Kosovalı Arnavutların, Sırp egemenliği altında yaşamak istemediği belirtilmektedir.[268]

---

[266] Marc Weller, "Kosovo's Final Status", *International Affairs*, Vol. 84, No. 6, 2008, s. 1223-1224
[267] Goldstone, *a.g.e.*, s. 263
[268] Goldstone, *a.g.e.*, s. 266-270

Komisyon son olarak koşullu bağımsızlık seçeneğini değerlendirmiştir. Komisyon, Kosova halkının kendi siyasi geleceğine karar vermesi gerektiğine inanmaktadır. Kosovalı yetkililer bölgenin siyasi geleceği hususunda referandum talep etmişlerdir. Bu durumda azınlık haklarını koruyacak, Kosova'daki tüm vatandaşların haklarına saygı gösterecek bir anayasal rejim gerekmektedir.[269] Tüm bu statü değerlendirmelerine rağmen Kosovalı Arnavutlar kendileri için bağımsızlık istemektedir.

Bu süreçte Rusya'nın, Sırbistan yanlısı tutumunu değiştirmek amacıyla bir takım girişimler gerçekleştirilmişse de bu teşebbüsler başarısız olmuştur. Dönemin Fransa Devlet Başkanı Nikolas Sarkozy, 120 günlük müzakerelerden herhangi bir çözüm alınamazsa, Güvenlik Konseyi'nin, Ahtisaari'nin taslağını kabul etmesini önermiştir.[270] Ancak Rus diplomatlar, Ahtisaari'nin Kosova'nın bağımsızlığına ilişkin planına kesin olarak karşı çıkmışlardır. Diğer taraftan, Amerikalı diplomatlar Rusya'nın bu planı veto etmesine rağmen Kosova'nın, bağımsızlığını ilan etmesini vurgulamışlar ve Kosova'yı tanıyacaklarını ifade etmişlerdir.[271] Kosova müzakerelerindeki Özel Temsilci Martti Ahtisaari, Kosova'nın geleceğine ilişkin statü önerisini, BM Güvenlik Konseyi'ne Mart 2007'de sunmuştur. Bu öneride Kosova'ya "uluslararası gözetim altında bağımsızlık" verilmesini tavsiye etmiştir. Bu öneriye ABD ve AB'nin önde gelen ülkelerinden de destek gelmiştir.[272]

Sonuç alınamayan müzakerelerden sonra ABD, Rusya ve AB'den oluşan *Troyka*, AB Temsilcisi Wolfgang Ischinger başkanlığında, Rusya'dan Alexander Botsan-Harchenko ve ABD'den Frank Wiesner ile yeniden nihai statü görüşmelerine başlamıştır. BM Genel Sekreterliği, *Troyka*'nın 10 Aralık 2007 tarihine kadar

[269] Goldstone, *a.g.e.*, s. 271-272
[270] Weller, *a.g.m.*, s. 1224
[271] The Economist, "A New Battle of Kosovo", May 2007, https://www.economist.com/europe/2007/05/10/a-new-battle-of-kosovo (25.02.2021)
[272] The Economist, "Go Slow on Kosovo?", October 2007, https://www.economist.com/news/2007/10/03/go-slow-on-kosovo (25.02.2021)

hazırlayacakları raporu teslim etmelerini istemiştir.[273] Ancak taraflar arasında bir uzlaşıya varılamamıştır.

Dönemin Sırbistan Cumhurbaşkanı Boris Tadiç (2004-2012) ve Rusya'nın, Kosova'nın bağımsızlık planına ilişkin yapmış oldukları vetolara rağmen Kosova, 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etmiştir.[274] Ancak, AB üyesi İspanya, Yunanistan, Kıbrıs Cumhuriyeti, Slovakya, Romanya bu bağımsızlığı tanımamışlardır.[275]

AB, Şubat 2008'de, Kosova'da, Avrupa Birliği Hukukun Üstünlüğü Misyonu'nu (EULEX) başlatmaya karar vermiştir. EULEX'in misyonu, Kosova'daki kurumların insan hakları ve AB standartlarıyla uyumlu olarak geliştirilmesini ve bunun sürdürülmesini amaçlamaktadır.[276]

İspanya Dışişleri Bakanı Miguel Angel Moratinos (2004-2010), İspanyol Hükümeti'nin Kosova'nın bağımsızlığını tanımayacağını ve bağımsızlığın uluslararası hukuka uygun olmadığını vurgulamıştır. İspanya'nın, Kosova'nın bağımsızlığını tanımamasındaki neden olarak İspanya'daki Bask ve Katalonya özerk bölgeleri gösterilebilir. Bask ayrılıkçı hareketi ETA, bölgenin bağımsızlığı için birçok faaliyette bulunmuş, İspanya'nın kuzeyi ve Fransa'nın güneybatısındaki Bask eyaletinde birçok insan hayatını kaybetmiştir. İspanya, Katalonya'nın kuzeydoğu bölgesindeki ayrılıkçı baskılarla da mücadele etmiştir. Moratinos, Kosova olayındaki bu ayrılmanın ya taraflar arasında bir anlaşmayla ya da BMGK kararıyla olması gerektiğini belirtmiştir.[277]

Çin'in Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Liu Jianchao, *"Çin, Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık ilanından duyduğu derin endişeyi dile getiriyor."* açıklamasında bulunmuştur. Kosova'nın tek taraflı bu eyleminin Balkan coğrafyasındaki barışı ve istikrarı zedeleyeceği ifade edilmektedir. Çin, Tibet ve Tayvan ile aralarında bulunan

[273] Weller, *a.g.m.*, s. 1226
[274] Weller, *a.g.m.*, s. 1232-1233
[275] The Economist, "Go Slow on Kosovo?"
[276] Greiçevci, *a.g.m.*, s. 291
[277] Reuters, "Spain says won't recognise Kosovo independence", 18 February 2008, https://www.reuters.com/article/idUSL18645227 (26.06.2021)

toprak savaşlarından dolayı Kosova'yı tanımamaktadır. Çin için Kosova'nın tanınma durumu, kendi toprak savaşları için örnek teşkil edecektir. Çin ve kendi kendini yöneten Tayvan, 1949 Çin İç Savaşı'nın sona ermesinden bu yana karşı karşıya gelmektedir. Pekin yönetimi, adanın bağımsızlık ilan etmesi durumunda çatışmaların yaşanacağı hususunda Tayvan'ı uyarmaktadır.[278]

Sırbistan Cumhurbaşkanı Boris Tadiç, bağımsızlığa ilişkin yapmış olduğu açıklamada, *"Bu yasadışı eylemi görmezden gelirseniz, ülkelerinizin bazı bölümlerinin aynı yasadışı şekilde bağımsızlık ilan etmeyeceğini size kim garanti ediyor?"* sözlerine yer vermiştir. Rusya da bu konuda Sırbistan'ın yanında yer almaktadır. Rusya, Kosova'nın, BM gibi birçok uluslararası oluşuma da katılımını engelleyeceğini belirtmiştir. Ayrıca Kosova'nın bağımsızlığını kabul etmeyen ülkeler arasında Gürcistan, Azerbaycan gibi ülkeler de yer almaktadır. Türkiye, Osmanlı döneminde beş yüz yıl hüküm sürdüğü Kosova'nın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkelerden biri olmuştur. Fransa Dışişleri Bakanı ve aynı zamanda BM Genel Sekreter Özel Temsilcisi (1999-2001) görevini yerine getirmiş olan Bernard Kouchner ise Kosova'nın bağımsızlığını "Balkan probleminin sonu" olarak değerlendirmiştir. Bağımsızlığa ilişkin, dönemin ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice (2005-2009), *"ABD bugün Kosova'yı resmen bağımsız ve egemen bir devlet olarak tanımıştır. Bu tarihi olaydan dolayı Kosova halkını tebrik ediyoruz."* açıklamasında bulunmuştur.[279] Görüldüğü üzere günümüzde de önemli bir sorun teşkil eden Kosova'nın bağımsızlığının tanınması meselesi devletleri karşı karşıya getirmiştir. Bu durumun temeli tanıyan/tanımayan devletlerin farklılaşan güvenlik algılarından kaynaklanmaktadır.

Bağımsızlık sonrası Kosovalı Arnavutlar, başkent Priştine'de, Fransız, İngiliz, Alman, İtalyan, Amerikan bayraklarına el sallayarak bu durum karşısında olan memnuniyetlerini göstermişlerdir. Kosovalı Arnavut siyasetçi Hajredin Kuçi,

[278] Lindsay Beck, "China "deeply concerned" over Kosovo independence", *Reuters*, 18 February 2008, https://www.reuters.com/article/us-kosovo-serbia-china-idUSTP34030820080218 (26.06.2021)
[279] Douglas Hamilton, "U.S. and EU powers recognize Kosovo as some opposed", *Reuters*, 18 February 2008, https://www.reuters.com/article/us-kosovo-serbia-idUSHAM53437920080218 (26.06.2021)

Kosova'nın tanınmasının bağımsızlık ilanı kadar önemli olduğunu belirtmiştir. Kuçi, Reuters'a verdiği demeçte *" Minnettarız."* sözlerine yer vermiştir.[280]

Bağımsızlığa karşı olan ülkeler, Kosova'nın bağımsızlığının kendileri için bir emsal teşkil etmesinin yaratacağı yıkıcı sonuçlardan çekinmektedir. Bu tür bir ayrılmanın ilerleyen süreçte bazı ülkelerin kendi içlerinde yaratacağı krizleri tetikler nitelikte olduğu açıktır. İspanya gibi AB üyesi bir ülke, Kosova'nın bağımsızlığını tanımamakta ve 1244 sayılı karara uyulmadığı yönünde açıklamalarda bulunmaktadır. Diğer taraftan Çin, Kosova'nın bağımsızlığının, Tayvan ve Tibet ile aralarında bulunan sorunlara örnek teşkil etmesini istememektedir. Bu da Çin'in Kosova'nın bağımsızlığını desteklememesine ve bu yönde açıklamalarda bulunmasına sebep olmaktadır. Rusya'nın ise en başından bu bağımsızlığa karşı olduğu bilinmektedir. Fakat Kosovalı Arnavutlar, bölgeye yapılan NATO müdahalesini, kendi gelecekleri açısından olumlu görmekte ve desteklemektedir. Bölgede birçok sivilin öldürülmesi, yanlış hedeflerin vurulması gibi olaylar ise Kosovalı Arnavutlar tarafından, bağımsızlık için ödenen bir bedel olarak görülmüştür.

Son olarak, Kosova'nın bağımsızlığında medyanın rolüne değinilecek olursa, NATO müdahalesinde de görüldüğü gibi Kosova'nın bağımsızlık sürecinde de Batı medyasının desteği ortaya çıkmaktadır. Müdahale sırasında, Batılı birçok gazetecinin NATO karargâhında günlük brifingler verdiği ve tamamen NATO bilgilendirmelerine bağlı olduğu belirtilmektedir. Aynı durumun Kosova'nın bağımsızlık sürecinde de gerçekleştiği ve bu konu hakkında objektif bir yaklaşıma sahip olunamadığı belirtilmektedir.[281]

Özgür bir basın, demokratik sivil toplumun temel direklerinden biridir. Kosova krizinde ise medyanın kontrolünün bölgenin kırılgan istikrarını kötü etkileyeceği belirtilmektedir. UNMIK bölgede medyanın kontrolünü yürütmüştür. Buna ek olarak, uluslararası misyon kendi misyon yayınını geliştirmiştir. Örnek

[280] Gös. yer.
[281] Goldstone, *a.g.e.*, s. 218

olarak ise UNMIK için Blue Sky ve KFOR için Radio Galaxy örnek gösterilebilmektedir. Diğer taraftan bölgedeki çatışmalar sonrası sivil toplum örgütleri ve uluslararası hükümetler tarafından medyanın yeniden yapılandırılmasına öncelik verilmesi gerektiği belirtilmektedir.[282]

Kosova'nın hem bağımsızlık sürecinde hem de müdahale sırasında medyanın bir propaganda aracı olarak kullanılması bölgedeki olayların tarafsız bir şekilde ele alınmasını zorlaştırmıştır.

[282] Goldstone, *a.g.e.*, s. 223-224

SONUÇ

Balkan coğrafyası geçmişten bugüne Batı ve Doğu arasında karmaşık bir bölge olmuştur. Bu topraklarda belki de en önemli sorunlardan biri olarak nitelendirilen Kosova sorunu ise yüzyıllardır süre gelen bir problemdir. Balkan coğrafyasında birçok etnik köken varlığını sürdürmüştür. Bunlardan Arnavutlar ve Sırplar ise bölgede hâkimiyeti sağlamak adına uzun bir mücadele vermişlerdir. 1389 Kosova Savaşı'yla Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeye gelmesi Sırplar açısından büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Yine de bu topraklarda en huzurlu dönemin Osmanlı İmparatorluğu'nun bu bölgedeki varlığı sırasında olduğu söylenebilir. Bunda Osmanlı'nın istimalet politikasının büyük önem teşkil ettiği görülmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde bölgede yaşanan birçok savaş milliyetçilik akımının da etkisiyle bu coğrafyayı çatışma ortamına çevirmiştir. Balkan Savaşları'nın ardından, I. Dünya Savaşı'yla bir Yugoslav ulusu oluşturma çabaları başlamıştır. Kosova Arnavutları ise bu dönem Sırp baskın tutumu nedeniyle birçok olumsuzluğa maruz kalmıştır. Ardından II. Dünya Savaşı'yla Yugoslavya'da Nazi işgali başlamıştır. Burada ortaya Tito yönetimindeki "Partizan" Hareketi ve Sırp milliyetçileri "Çetnikler" çıkmaktadır. Partizanlar ve Çetnikler, Nazi işgaline karşı mücadele vermişlerdir. Ayrıca Yugoslavya ve Arnavutluk, Sovyetlerin etkisi altında kalmadan bağımsızlık mücadelelerini yürütmüşlerdir. Arnavutların işgalci güçlerin yanında bulunması ise topraklarında hâkimiyet sahibi olmak istemeleri yönünde değerlendirilebilir. Nitekim bu sürece kadar yoğun bir Sırplaştırma politikasına maruz kalmışlardır. Ayrıca Arnavutluk'la birleşme istekleri ise başarılı olamamıştır.

Alman işgalinden başarıyla kurtulduktan sonra Tito liderliğinde Güney Slavlarını bir araya getiren bir federasyon kurulmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası sistemde Batı ve Doğu Bloğu olmak üzere iki kutuplu bir sistem ortaya çıkmıştır. Tito liderliğindeki Yugoslavya ise kendisini etnik milliyetçilikten uzak tutarak bir Yugoslav ulusu yaratmaya çalışmıştır. Kosovalı Arnavutların istekleri göz ardı edilerek Kosova, Sırbistan'ın içerisinde özerk bölge olarak kalmıştır. 1945 yılında ise Kosova-Metohija Özerk İli adını almıştır. 1963 Anayasası'yla bu özerklik

statüsü neredeyse ortadan kalkmıştır. Kosova bölgesi, eğitimsizliğe ve ekonomik belirsizliğe terk edilmiştir. Ayrıca bu anayasayla federasyon Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti adını almıştır. 1966'dan sonra yine bir takım iyileşmeler görülse de 1974 Anayasası bir dönüm noktası olmuştur. Kosova ve Voyvodina özerk bölgeleri hatırı sayılır ayrıcalıklar elde ederek "özerk cumhuriyetler" olarak görülmeye başlanmıştır. Fakat Belgrad yönetimi bu durumdan çok rahatsız olmuştur. Kosovalı Arnavutların "geç uyanmış" milliyetçiliği, 1981 üniversite olaylarında daha da belirgin hale gelmiştir. Kosovalı Arnavutların bu dönemden sonra elde etmek isteyecekleri tek şey, bağımsız cumhuriyettir.

Ancak 1980'de Tito'nun ölümüyle her şey daha da vahim bir duruma sürüklenmiştir. Miloseviç'in yükselen Sırp milliyetçiliğini körüklemesi ve Büyük Sırbistan hegemonyası yaratma arzusu, başta Hırvatlar ve Slovenler olmak üzere tüm ulusları rahatsız etmiştir. Ayrıca Yugoslavya'nın ekonomik açıdan kötü bir durumda olması, özellikle Arnavut nüfusunun yoğun olduğu Kosova'nın en geri kalmış bölge olması, federasyonun dağılışını hızlandırmıştır.

Miloseviç döneminde özerklik statüsü kaldırılan Kosova, Kosovalı Arnavutlara yönelik yapılan saldırı eylemlerine karşılık vermek için Kosova Kurtuluş Ordusu'nu (KLA) kurmuş ve Sırp güçleriyle uzun süre devam edecek olan çatışmaların aktörlerini oluşturmuştur. 1992'de Rugova'nın tek taraflı bağımsızlık ilanına Sırplar karşı çıkmış, Miloseviç de bu bölgede yoğun baskı ve şiddet faaliyetlerine başlamıştır. Etnik temizlik olarak nitelendirilen bu eylemler uluslararası basında uzunca bir süre yer edinmiştir. Yeni adı Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (YFC) olan ülke, tüm dünyada çatışmaların yaşandığı yer olarak anılmaya başlanmıştır.

Diğer yandan Soğuk Savaş'ta Sovyet tehdidine karşı Nisan 1949'da Kuzey Atlantik Antlaşması'nın imzalanmasıyla kurulan NATO, Soğuk Savaş sonrası iki kutuplu yapının yok olmasıyla, yeni güvenlik rotaları arayışına girmiştir. ABD ise, tek hegemon güç olarak uluslararası sistemde yerini almıştır. Bu değişen düzende ABD'nin liderliğinde NATO'nun da 1990'lı yıllardan sonra geçirmiş olduğu

dönüşüm dikkat çekicidir. Londra Bildirisi'yle başlayan bu atılımlar, 1991 yılında Roma'da yayınlanan "Yeni Stratejik Konsept" ile somut hale getirilmiştir. Bunu ilerleyen yıllarda 1999 ve 2010 yıllarında yayınlanan stratejik konseptler izlemiştir. Böylece Soğuk Savaş'ta ana unsuru oluşturan Sovyet tehdidi yerini çeşitli güvenlik alanlarına bırakmıştır. Bunlara bölgesel çatışmalar, etnik anlaşmazlıklar, terörizm, iklim değişikliği gibi birçok alan örnek verilebilir. Ayrıca Batı'nın istikrar ve güvenliği için ise NATO en iyi araç olarak görülmektedir.

Kosova'da devam eden çatışmalara çözüm için bir araya getirilen tarafların Rambouillet'den eli boş dönmeleri neticesinde NATO, tüm diplomatik yolların tükendiğini ve insan hakları ihlallerinin en üst düzeye ulaştığını öne sürerek 24 Mart 1999'da hava saldırılarına başlamıştır. Ancak bu müdahalede sivillerinde öldürüldüğü inkâr edilemez bir gerçektir. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright'ın "korunmasız olanı korumak" ilkesiyle yola çıkarak, bu müdahaleye destek verdiği görülmektedir. BM Güvenlik Konseyi'nin onayı alınmadan yapılan bu müdahale uluslararası ilişkilerde büyük yankı uyandırmıştır.

Kosova müdahalesinin yasal olup olmadığı sorunu bir takım argümanlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Öncelikle Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 5. maddesi gereği müdahale hakkı yalnızca üyelere yönelik saldırı olması durumunda meşru kılınmaktadır. Müdahalenin tanımlanan NATO görev sınırları dışında gerçekleşmesi önemli bir husustur. Ayrıca bu müdahale BM Antlaşması'nı da ihlal etmektedir. Nitekim NATO, bu müdahale için BM Güvenlik Konseyi'nden onay almamıştır. BM Antlaşması'nın 51. maddesi gereği, BM üyelerine yönelik bir saldırı olması durumunda alınacak önlemler Güvenlik Konseyi'ne bildirilmelidir. NATO'nun yayınlamış olduğu stratejik konseptler ise bu ihlalleri yasal kılmaktan öteye gidememiştir. *"Yasadışı ancak meşru"* olarak adlandırılan bu durum herhangi bir hukuk prensibiyle desteklenememiştir. ABD bu müdahaleyle tıpkı Bosna Savaşı'nda olduğu gibi hava saldırısıyla tüm dünyaya nasıl zafer elde edileceğini göstermektedir.

Müdahale sonrası BMGK'nın 1244 sayılı kararıyla, bölgenin yönetimi UNMIK tarafından yürütülmüş ve KFOR da bu bölgede faaliyet göstermiştir. Bu

karara göre YFC'nin toprak bütünlüğüne vurgu yapılmıştır. Ancak 2004 yılındaki şiddet olayları sonrası Kosova'nın statüsüne ilişkin görüşmeler başlamış, bu hususta Finlandiya eski Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari, bu krizin sonuca bağlanması amacıyla Kosova Özel Temsilcisi olarak atanmıştır. Diğer taraftan Rusya ve Sırbistan ise Kosova'nın statüsüne ilişkin her türlü kararı veto etmiştir. Sırbistan, bu kapsamda Kosova'nın "denetimli özerklik" elde edebileceğini söylerken, Kosovalı yetkililer bunu yeterli görmemiştir. İlerleyen süreçte Ahtisaari, 2007' de sunduğu raporda *"uluslararası gözetim altında bağımsızlık"* teklifini gündeme getirmiştir. Bir dizi anlaşmazlığın sonunda, krizin sonuca bağlanamayacağı düşüncesiyle, Kosova, 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu bağımsızlık ABD, Türkiye gibi birçok ülke tarafından kabul edilirken, İspanya, Sırbistan, Rusya gibi ülkelerce tanınmamaktadır. Kısacası, sınırlı bir tanınma söz konusudur. Başta BM'de olan yönetim ise daha sonra AB'nin bölgede varlık göstermesiyle AB'ye geçmiştir.

KAYNAKÇA

Ağır, Bülent Sarper, "Bağımsızlık Sonrası Dönemde Kosova'da Barış", *Uluslararası İlişkiler* 14, no. 53 (2017): 69-90.

Ahtisaari, Martti, "Conflict Resolution: The Case of Kosovo", *Irish Studies in International Affairs* 19 (2008): 183-87.

Akgün, Seçil, "The Emergence of Tanzimat in the Ottoman Empire" (1991).

Albright, Madeleine, ve Bill Woodward, *Tanrı ve Güçlü Amerika, Tanrı ve Dünya İlişkileri Üzerine Düşünceler*, (Çev.) Sevda Kubilay, Truva Yayınları, 2007.

Asmus, Ronald D., Richard L. Kugler, ve F. Stephen Larrabee, "Building a New NATO", *Foreign Affairs* 72, no. 4 (1993): 28-40.

Aytaç, Gizem Bilgin, *Üçüncü Dünya Güvenliği ve İnsani Müdahale*, İstanbul: Dezanj Yayınları, 2014.

Bağbaşlıoğlu, Arif, *NATO'nun Dönüşümü'nün Balkanlar'a Yansımaları: Müdahale, Genişleme, Ortaklıklar*, Nobel Yayıncılık, 2018.

Bataković, Dušan T., "Balcanica XXXIX: Kosovo and Metohija: Serbia's Troublesome Province", *Institute for Balkan Studies Serbian Academy of Sciences and Arts* (2009).

Beck, Lindsay, "China "Deeply Concerned" over Kosovo Independence", *Reuters* (2008), https://www.reuters.com/article/us-kosovo-serbia-china-idUSTP34030820080218. (26.06.2021)

Bellamy, Alex J., "Reconsidering Rambouillet", *Contemporary Security Policy* (2001): 31-56.

Bird, Chris, "Serbs Put Kosovo to the Torch", *The Guardian*, 1999, https://www.theguardian.com/theguardian/1999/mar/24/guardianweekly.guardianweekly12. (19.10.2020)

Bojicic, Vesna, "The Disintegration of Yugoslavia: Causes and Consequenses of Dynamic Inefficiency in Semi-Command Economies", *Yugoslavia and After: A Study in Fragmentation, Despair and Rebirth*, (ed.) David A. Dyker ve Ivan Vejvoda, London: Routledge, 2014.

"Bosnia-Herzegovina Country Profile", BBC News, 2018, https://www.bbc.com/news/world-europe-17211415. (30.12.2020)

Britannica, "Non-Aligned Movement", Britannica, https://www.britannica.com/topic/Non-Aligned-Movement (17.01.2021)

Brzezinski, Zbigniew, *Tercih: Küresel Hâkimiyet Mi? Küresel Liderlik Mi?*, (Çev.) Cem Küçük, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2005.

Burg, Steven L., *Conflict and Cohesion in Socialist Yugoslavia; Political Decision Making since 1966*, Princeton University Press, 2014.

Caplan, Richard, "International Diplomacy and the Crisis in Kosovo", *International Affairs* 74, no. 4 (1998): 745-61.

Charney, Jonathan I., "Anticipatory Humanitarian Intervention in Kosovo", *American Journal of International Law* 93, no. 4 (1999): 834-41.

Chinkin, Christine M., "Kosovo: A "Good" or "Bad" War?", *American Journal of International Law* 93, no. 4 (1999): 841-47.

Chomsky, Noam, *Failed States: The Abuse of Power and the Assault on Democracy* , England: Hamish Hamilton, 2006.

Clayer, Nathalie, *Arnavut Milliyetçiliğinin Kökenleri: Avrupa'da Çoğunluğu Müslüman Bir Ulusun Doğuşu*, (Çev.) Ali Berktay, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.

Cottey, Andrew, "NATO Transformed: The Atlantic Alliance in a New Era", *Rethinking Security in Post-Cold War Europe*, (ed.) William Park ve G. Wyn Rees, New York: Routledge, 1998.

Dedeoğlu, Beril, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, İstanbul: Derin Yayınları, 2003.

Doder, Dusko, "Yugoslavia: New War, Old Hatreds", *Foreign Policy*, no. 91 (1993): 3-23.

Dragnich, Alex N., *The First Yugoslavia: Search for a Viable Political System*, Hoover Press, 1983.

Erhan, Çağrı, "ABD'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* (2001).

Erlanger, Steven, "Milosevic Agrees to Let Diplomatic Observers into Kosovo", *The New York Times* (1998),

https://www.nytimes.com/1998/06/08/world/milosevic-agrees-to-let-diplomatic-observers-into-kosovo.html?searchResultPosition=2. (29.12.2020)

Ertuğrul, Ümmühan Elçin, "Koruma Sorumluluğu: İnsani Müdahaleyi Makyajlamak", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 20, no. 2 (2016): 441-70.

Gaddis, John Lewis, "Was the Truman Doctrine a Real Turning Point?", *Foreign Affairs* 52, no. 2 (1974): 386-402.

Gall, Carlotta, "Mines and NATO Bombs Still Killing in Kosovo", *The New York Times* (1999), https://www.nytimes.com/1999/08/06/world/mines-and-nato-bombs-still-killing-in-kosovo.html?searchResultPosition=1. (05.02.2021)

Gessen, Masha, "The Undoing Bill Clinton and Boris Yeltsin's Friendship, and How It Changed Both of Their Countries", *The New Yorker* (2018), https://www.newyorker.com/news/our-columnists/the-undoing-of-bill-clinton-and-boris-yeltsin-friendship-and-how-it-changed-both-countries. (22.10.2020)

Glenny, Misha, *Balkanlar 1804-1999: Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler*, (Çev.) Mehmet Harmancı, İstanbul: Sabah Kitapları, 2000.

"Go Slow on Kosovo?", The Economist, 2007, https://www.economist.com/news/2007/10/03/go-slow-on-kosovo. (25.02.2021)

Goldstone, Richard J., *The Kosovo Report: Conflict, international response, lessons learned*, Oxford University Press, 2000.

Graff, James L., "The Butcher of the Balkans", *TIME* (2001), http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,159835,00.html . (24.11.2020)

Greiçevci, Labinot, "EU Actorness in International Affairs: The Case of EULEX Mission in Kosovo", *Perspectives on European Politics and Society* 12, no. 3 (2011): 283-303.

Gromes, Thorsten, "A Humanitarian Milestone? NATO's 1999 Intervention in Kosovo and Trends in Military Responses to Mass Violence", *Peace Research Institute Frankfurt* (2019).

Guzina, Dejan, "Kosovo or Kosova-Could It Be Both? The Case of Interlocking Serbian and Albanian Nationalisms", *Understanding the War in Kosovo*, (ed.) Florian Bieber ve Zhidas Daskalovski, London: Frank Cass, 2003.

Haass, Richard N., "Fatal Distraction: Bill Clinton's Foreign Policy", *Foreign Policy* (1997): 112-23.

Hamilton, Douglas, "U.S. and EU Powers Recognize Kosovo as Some Opposed", *Reuters* (2008). https://www.reuters.com/article/us-kosovo-serbia-idUSHAM53437920080218 . (26.06.2021)

Hedges, Chris, "Albanians Bury 24 Villagers Slain by the Serbs", *The New York Times* (1998), https://www.nytimes.com/1998/03/04/world/albanians-bury-24-villagers-slain-by-the-serbs.html?searchResultPosition=1. (28.12.2020)

Hehir, Aidan, "Autonomous Province Building: Identification Theory and the Failure of UNMIK", *International Peacekeeping* 13, no. 2 (2006): 200-13.

HISTORY, "NATO Bombs Yugoslavia", HISTORY, 2010, https://www.history.com/this-day-in-history/nato-bombs-yugoslavia. (19.10.2020)

Holzgrefe, J. L., "The Humanitarian Intervention Debate", *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, (ed.) J. L. Holzgrefe ve Robert O. Keohane, Cambridge University Press, 2003.

Huntington, Samuel P., "Medeniyetler Çatışması Mı? ", *Medeniyetler Çatışması ve Samuel Huntington*, (ed.) Murat Yılmaz, İstanbul: Vadi Yayınları, 2018.

Judah, Tim, *The Serbs; History, Myth and the Destruction of Yugoslavia*, Yale University Press, 2009.

Karadağ, Ulaş, "Birleşmiş Milletler Antlaşması'na Göre Meşru Müdafaa Hakkı", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, no. 2 (2016): 171-86.

Karakoç, Jülide, "ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Hegemonya Çabaları Etkisinde NATO'nun Kosova Müdahalesi", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (2006): 227-42.

Karaosmanoğlu, Ali L., "NATO'nun Dönüşümü", *Uluslararası İlişkiler* 10, no. 40 (2014): 3-38.

Karpat, Kemal H., *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*, (Çev.) Recep Boztemur, İstanbul: Timaş Yayınları, 2019.

Ke, Jing, "Did the US Media Reflect the Reality of the Kosovo War in an Objective Manner? A Case Study of the Washington Post and the Washington Times", *Intercultural Communication Studies* 17, no. 1 (2008): 157-68.

Keskin, Funda, "İnsancıl Müdahale: 1999 Kosova ve 2003 Irak Sonrası Durum", *Uluslararası İlişkiler* 3, no. 12 (2007): 49-70.

Kissinger, Henry, *Dünya Düzeni*, (Çev.) Sinem Sultan Gül, İstanbul: Boyner Yayınları, 2016.

Malcolm, Noel, *Kosova: Balkanları Anlamak İçin*, (Çev.) Özden Arıkan, İstanbul: Sabah Kitapları, 1999.

Mandelbaum, Michael, "A Perfect Failure: NATO's War against Yugoslavia", *Foreign Affairs* 78, no. 5 (1999): 2-8.

Mason, David S., "Glasnost, Perestroika and Eastern Europe", *International Affairs* 64, no. 3 (1988): 431-48.

Mazower, Mark, *Bizans'ın Çöküşünden Günümüze Balkanlar*, (Çev.) Ayşe Ozil, İstanbul: Alfa Yayınları, 2010.

Mirkova, Anna M., ""Population Politics" at the End of Empire: Migration and Sovereignty in Ottoman Eastern Rumelia, 1877-1886", *Comparative Studies in Society and History*, no. 4 (2013): 955-85.

Mitchell, Bruce, ve Saša Kicošev, "A Brief Population History of the Vojvodina 1683-1718", *Geographica Pannonica*, no. 1 (1997): 18-21.

NATO, "The Alliance's New Strategic Concept, Agreed by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council", NATO, Updated 26.08.2010, 1991, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm. (18.01.2021)

NATO, "The Alliance's Strategic Concept Approved by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C.", NATO, Updated 25.06.2009, 1999, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm. (18.01.2021)

NATO, "KFOR History", NATO, https://jfcnaples.nato.int/kfor/about-us/history. (22.02.2021)

NATO, "Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü Üyelerinin Savunması ve Güvenliği için Stratejik Kavram", NATO, Updated 03.02.2012, 2010,

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120207_strategic-concept-2010-tur.pdf

" New Battle of Kosovo", The Economist, 2007, https://www.economist.com/europe/2007/05/10/a-new-battle-of-kosovo. (25.02.2021)

Nye, Joseph S., "What New World Order?", *Foreign Affairs* 71, no. 2 (1992): 83-96.

Oktay, Emel G., ve Jonilda Rrapaj, "Sosyal İnşacılık Açısından Kosova'nın Kimliği: Bağımsızlık Sonrasında Ortak Bir "Kosovalı" Kimliği Oluşturmak Mümkün Mü?", *Uluslararası İlişkiler* 13, no. 49 (2016): 43-59.

"On Kosovo: Letters to the Editor", *The New York Times*, 1998, https://www.nytimes.com/1998/04/03/opinion/IHT-on-kosovo-letters-to-the-editor.html?searchResultPosition=1. (29.12.2020)

Owen, Robert C., "Operation Deliberate Force: A Case Study on Humanitarian Constraints in Aerospace Warfare", *MA: Harvard Kennedy School of Government* (2001): 59-72.

Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk* , Ankara: Turhan Kitabevi, 2012.

Perritt, Henry H., *The Road to Independence for Kosovo: A Chronicle of the Ahtisaari Plan* , Cambridge University Press, 2010.

Ramet, Sabrina P., *Balkan Babel: The Disintegration of Yugoslavia from the Death of Tito to the Fall of Milosevic*, New York: Routledge, 2018.

"Resolution 1160", Security Council Resolutions-UNSCR, 1998, http://unscr.com/en/resolutions/1160. (29.12.2020)

"Resolution 1199", Security Council Resolutions-UNSCR, 1998, http://unscr.com/en/resolutions/1199 (29.12.2020)

Reuters, "Spain Says Won't Recognise Kosovo Independence", *Reuters* (2008), https://www.reuters.com/article/idUSL18645227. (26.06.2021)

Rhodes, Aaron, "The Dayton Pact Endorses Outlawed Ethnic Abuse in Bosnia", *The New York Times* (1996), https://www.nytimes.com/1996/02/14/opinion/IHT-the-dayton-pact-endorses-outlawed-ethnic-abuse-in-bosnia.html?searchResultPosition=1. (30.12.2020)

Roberts, Adam, "NATO's 'Humanitarian War' over Kosovo", *Survival* 41, no. 3 (1999): 102-23.

Rohde, David, "Kosovo Seething", *Foreign Affairs* 79, no. 3 (2000): 65-79.

Rothschild, Emma, "What Is Security? ", *Daedalus* 124, no. 3 (1995): 53-98.

Samancı, Uğur, "Uluslararası Adalet Divanının Kosova'nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşü", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, no. 2 (2009): 123-94.

Sancaktar, Caner, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası", *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi* 2, no. 2 (2011): 27-47.

———, "Kosova'da Uluslararası Himaye Yönetimi", *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi* 4, no. 4 (2018): 63-71.

Sander, Oral, *Siyasi Tarih: 1918-1994*, Ankara: İmge Kitabevi, 2014.

Sarınay, Yusuf, "Atatürk'ten Günümüze Türk Dış Politikası Hakkında Genel Bir Değerlendirme", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 16, no. 48 (2000): 857-86.

Schlesinger, Arthur, "Origins of the Cold War", *Foreign Affairs* 46, no. 1 (1967): 22-52.

Sciolino, Elaine, "Aides Give Clinton Bosnia Peace Plan", *The New York Times* (1993), https://www.nytimes.com/1993/02/09/world/aides-give-clinton-bosnia-peace-plan.html?searchResultPosition=2 . (30.12.2020)

Sell, Louis, *Slobodan Milosevic and the Destruction of Yugoslavia*, Durham: Duke University Press, 2002.

Skendi, Stavro, "Beginnings of Albanian Nationalist and Autonomous Trends: The Albanian League, 1878- 1881", *The American Slavic and East European Review* 12, no. 2 (1953): 219-32.

Solana, Javier, "NATO's Success in Kosovo", *Foreign Affairs* 78, no. 6 (1999): 114-20.

Sönmezoğlu, Faruk, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, İstanbul: Der Yayınları, 2006.

Taşdemir, Fatma, ve Pınar Yürür, "Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (1999): 135-52.

"The North Atlantic Treaty", North Atlantic Treaty Organization, Updated 10.04.2019, 1949, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm. (14.01.2021)

Troçki, Lev, *Balkan Savaşları*, (Çev.) Tansel Güney, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.

Türkmen, Füsun, *Kırılgan İttifaktan "Model Ortaklığa": Türkiye-ABD İlişkileri* , İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.

UN, "Chapter VII: Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression", UN, https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vii/index.html. (28.01.2021)

UNDP, "Kosovo Human Development Report 2014: Migration as a Force for Development", UNDP, https://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/library/human_development/kosovo-human-development-report-2014/. (22.02.2021)

UNMIK, "United Nations Resolution 1244", UNMIK, https://unmik.unmissions.org/united-nations-resolution-1244. (18.02.2021)

Uzgel, İlhan, "Sosyalizmden Ulusçuluğa: Yugoslavya'da Ulusçuluğun Yeniden Canlanışı", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 47, no. 1 (1992).

Ülger, İrfan Kaya, *Yugoslavya Neden Parçalandı?* , Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003.

Wallander, Celeste A., "Institutional Assets and Adaptability: NATO after the Cold War", *International Organization* 54, no. 4 (2000): 705-35.

Wallerstein, Immanuel, *Dünya Sistemleri Analizi*, (Çev.) Ender Abadoğlu ve Nuri Ersoy, İstanbul: Bgst Yayınları, 2018.

"War in the Balkans: Milosevic: Crimes against Humanity", Independent, 1999, https://www.independent.co.uk/news/war-in-the-balkans-milosevic-crimes-against-humanity-1096371.html. (28.12.2020)

Weller, Marc, "Kosovo's Final Status", *International Affairs* 84, no. 6 (2008): 1223-43.

Williamson, Samuel R., "The Origins of World War I", *The Journal of Interdisciplinary History* 18, no. 4 (1988): 795-818.

Yannis, Alexandros, "Kosovo under International Administration", *Survival* 43, no. 2 (2001): 31-48.

EKLER

EK-A

Harita 1: Balkan Yarımadası ve Kosova Haritası

(Kaynak: https://www.britannica.com/place/Kosovo)

Harita 2: Yugoslavya Haritası (1919-1992)

(Kaynak:https://www.britannica.com/place/Yugoslavia-former-federated-nation-1929-2003)

EK-B

UNITED NATIONS S

Security Council

Distr.
GENERAL

S/RES/1244 (1999)
10 June 1999

RESOLUTION 1244 (1999)

Adopted by the Security Council at its 4011th meeting,
on 10 June 1999

The Security Council,

Bearing in mind the purposes and principles of the Charter of the United Nations, and the primary responsibility of the Security Council for the maintenance of international peace and security,

Recalling its resolutions 1160 (1998) of 31 March 1998, 1199 (1998) of 23 September 1998, 1203 (1998) of 24 October 1998 and 1239 (1999) of 14 May 1999,

Regretting that there has not been full compliance with the requirements of these resolutions,

Determined to resolve the grave humanitarian situation in Kosovo, Federal Republic of Yugoslavia, and to provide for the safe and free return of all refugees and displaced persons to their homes,

Condemning all acts of violence against the Kosovo population as well as all terrorist acts by any party,

Recalling the statement made by the Secretary-General on 9 April 1999, expressing concern at the humanitarian tragedy taking place in Kosovo,

Reaffirming the right of all refugees and displaced persons to return to their homes in safety,

Recalling the jurisdiction and the mandate of the International Tribunal for the Former Yugoslavia,

Welcoming the general principles on a political solution to the Kosovo crisis adopted on 6 May 1999 (S/1999/516, annex 1 to this resolution) and welcoming also the acceptance by the Federal Republic of Yugoslavia of the principles set forth in points 1 to 9 of the paper presented in Belgrade on

2 June 1999 (S/1999/649, annex 2 to this resolution), and the Federal Republic of Yugoslavia's agreement to that paper,

Reaffirming the commitment of all Member States to the sovereignty and territorial integrity of the Federal Republic of Yugoslavia and the other States of the region, as set out in the Helsinki Final Act and annex 2,

Reaffirming the call in previous resolutions for substantial autonomy and meaningful self-administration for Kosovo,

Determining that the situation in the region continues to constitute a threat to international peace and security,

Determined to ensure the safety and security of international personnel and the implementation by all concerned of their responsibilities under the present resolution, and acting for these purposes under Chapter VII of the Charter of the United Nations,

1. Decides that a political solution to the Kosovo crisis shall be based on the general principles in annex 1 and as further elaborated in the principles and other required elements in annex 2;

2. Welcomes the acceptance by the Federal Republic of Yugoslavia of the principles and other required elements referred to in paragraph 1 above, and demands the full cooperation of the Federal Republic of Yugoslavia in their rapid implementation;

3. Demands in particular that the Federal Republic of Yugoslavia put an immediate and verifiable end to violence and repression in Kosovo, and begin and complete verifiable phased withdrawal from Kosovo of all military, police and paramilitary forces according to a rapid timetable, with which the deployment of the international security presence in Kosovo will be synchronized;

4. Confirms that after the withdrawal an agreed number of Yugoslav and Serb military and police personnel will be permitted to return to Kosovo to perform the functions in accordance with annex 2;

5. Decides on the deployment in Kosovo, under United Nations auspices, of international civil and security presences, with appropriate equipment and personnel as required, and welcomes the agreement of the Federal Republic of Yugoslavia to such presences;

6. Requests the Secretary-General to appoint, in consultation with the Security Council, a Special Representative to control the implementation of the international civil presence, and further requests the Secretary-General to instruct his Special Representative to coordinate closely with the international security presence to ensure that both presences operate towards the same goals and in a mutually supportive manner;

7. Authorizes Member States and relevant international organizations to establish the international security presence in Kosovo as set out in point 4 of annex 2 with all necessary means to fulfil its responsibilities under paragraph 9 below;

8. Affirms the need for the rapid early deployment of effective international civil and security presences to Kosovo, and demands that the parties cooperate fully in their deployment;

9. Decides that the responsibilities of the international security presence to be deployed and acting in Kosovo will include:

(a) Deterring renewed hostilities, maintaining and where necessary enforcing a ceasefire, and ensuring the withdrawal and preventing the return into Kosovo of Federal and Republic military, police and paramilitary forces, except as provided in point 6 of annex 2;

(b) Demilitarizing the Kosovo Liberation Army (KLA) and other armed Kosovo Albanian groups as required in paragraph 15 below;

(c) Establishing a secure environment in which refugees and displaced persons can return home in safety, the international civil presence can operate, a transitional administration can be established, and humanitarian aid can be delivered;

(d) Ensuring public safety and order until the international civil presence can take responsibility for this task;

(e) Supervising demining until the international civil presence can, as appropriate, take over responsibility for this task;

(f) Supporting, as appropriate, and coordinating closely with the work of the international civil presence;

(g) Conducting border monitoring duties as required;

(h) Ensuring the protection and freedom of movement of itself, the international civil presence, and other international organizations;

10. Authorizes the Secretary-General, with the assistance of relevant international organizations, to establish an international civil presence in Kosovo in order to provide an interim administration for Kosovo under which the people of Kosovo can enjoy substantial autonomy within the Federal Republic of Yugoslavia, and which will provide transitional administration while establishing and overseeing the development of provisional democratic self-governing institutions to ensure conditions for a peaceful and normal life for all inhabitants of Kosovo;

11. Decides that the main responsibilities of the international civil presence will include:

(a) Promoting the establishment, pending a final settlement, of substantial autonomy and self-government in Kosovo, taking full account of annex 2 and of the Rambouillet accords (S/1999/648);

(b) Performing basic civilian administrative functions where and as long as required;

(c) Organizing and overseeing the development of provisional institutions for democratic and autonomous self-government pending a political settlement, including the holding of elections;

(d) Transferring, as these institutions are established, its administrative responsibilities while overseeing and supporting the consolidation of Kosovo's local provisional institutions and other peace-building activities;

(e) Facilitating a political process designed to determine Kosovo's future status, taking into account the Rambouillet accords (S/1999/648);

(f) In a final stage, overseeing the transfer of authority from Kosovo's provisional institutions to institutions established under a political settlement;

(g) Supporting the reconstruction of key infrastructure and other economic reconstruction;

(h) Supporting, in coordination with international humanitarian organizations, humanitarian and disaster relief aid;

(i) Maintaining civil law and order, including establishing local police forces and meanwhile through the deployment of international police personnel to serve in Kosovo;

(j) Protecting and promoting human rights;

(k) Assuring the safe and unimpeded return of all refugees and displaced persons to their homes in Kosovo;

12. Emphasizes the need for coordinated humanitarian relief operations, and for the Federal Republic of Yugoslavia to allow unimpeded access to Kosovo by humanitarian aid organizations and to cooperate with such organizations so as to ensure the fast and effective delivery of international aid;

13. Encourages all Member States and international organizations to contribute to economic and social reconstruction as well as to the safe return of refugees and displaced persons, and emphasizes in this context the importance of convening an international donors' conference, particularly for the purposes set out in paragraph 11 (g) above, at the earliest possible date;

14. Demands full cooperation by all concerned, including the international security presence, with the International Tribunal for the Former Yugoslavia;

15. Demands that the KLA and other armed Kosovo Albanian groups end immediately all offensive actions and comply with the requirements for demilitarization as laid down by the head of the international security presence in consultation with the Special Representative of the Secretary-General;

16. Decides that the prohibitions imposed by paragraph 8 of resolution 1160 (1998) shall not apply to arms and related matériel for the use of the international civil and security presences;

17. Welcomes the work in hand in the European Union and other international organizations to develop a comprehensive approach to the economic development and stabilization of the region affected by the Kosovo crisis, including the implementation of a Stability Pact for South Eastern Europe with broad international participation in order to further the promotion of democracy, economic prosperity, stability and regional cooperation;

18. Demands that all States in the region cooperate fully in the implementation of all aspects of this resolution;

19. Decides that the international civil and security presences are established for an initial period of 12 months, to continue thereafter unless the Security Council decides otherwise;

20. Requests the Secretary-General to report to the Council at regular intervals on the implementation of this resolution, including reports from the leaderships of the international civil and security presences, the first reports to be submitted within 30 days of the adoption of this resolution;

21. Decides to remain actively seized of the matter.

Annex 1

Statement by the Chairman on the conclusion of the meeting of the G-8 Foreign Ministers held at the Petersberg Centre on 6 May 1999

The G-8 Foreign Ministers adopted the following general principles on the political solution to the Kosovo crisis:

- Immediate and verifiable end of violence and repression in Kosovo;

- Withdrawal from Kosovo of military, police and paramilitary forces;

- Deployment in Kosovo of effective international civil and security presences, endorsed and adopted by the United Nations, capable of guaranteeing the achievement of the common objectives;

- Establishment of an interim administration for Kosovo to be decided by the Security Council of the United Nations to ensure conditions for a peaceful and normal life for all inhabitants in Kosovo;

- The safe and free return of all refugees and displaced persons and unimpeded access to Kosovo by humanitarian aid organizations;

- A political process towards the establishment of an interim political framework agreement providing for a substantial self-government for Kosovo, taking full account of the Rambouillet accords and the principles of sovereignty and territorial integrity of the Federal Republic of Yugoslavia and the other countries of the region, and the demilitarization of the KLA;

- Comprehensive approach to the economic development and stabilization of the crisis region.

Annex 2

Agreement should be reached on the following principles to move towards a resolution of the Kosovo crisis:

1. An immediate and verifiable end of violence and repression in Kosovo.

2. Verifiable withdrawal from Kosovo of all military, police and paramilitary forces according to a rapid timetable.

3. Deployment in Kosovo under United Nations auspices of effective international civil and security presences, acting as may be decided under Chapter VII of the Charter, capable of guaranteeing the achievement of common objectives.

4. The international security presence with substantial North Atlantic Treaty Organization participation must be deployed under unified command and control and authorized to establish a safe environment for all people in Kosovo and to facilitate the safe return to their homes of all displaced persons and refugees.

5. Establishment of an interim administration for Kosovo as a part of the international civil presence under which the people of Kosovo can enjoy substantial autonomy within the Federal Republic of Yugoslavia, to be decided by the Security Council of the United Nations. The interim administration to provide transitional administration while establishing and overseeing the development of provisional democratic self-governing institutions to ensure conditions for a peaceful and normal life for all inhabitants in Kosovo.

6. After withdrawal, an agreed number of Yugoslav and Serbian personnel will be permitted to return to perform the following functions:

- Liaison with the international civil mission and the international security presence;

- Marking/clearing minefields;

- Maintaining a presence at Serb patrimonial sites;

- Maintaining a presence at key border crossings.

7. Safe and free return of all refugees and displaced persons under the supervision of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees and unimpeded access to Kosovo by humanitarian aid organizations.

8. A political process towards the establishment of an interim political framework agreement providing for substantial self-government for Kosovo, taking full account of the Rambouillet accords and the principles of sovereignty and territorial integrity of the Federal Republic of Yugoslavia and the other

countries of the region, and the demilitarization of UCK. Negotiations between the parties for a settlement should not delay or disrupt the establishment of democratic self-governing institutions.

9. A comprehensive approach to the economic development and stabilization of the crisis region. This will include the implementation of a stability pact for South-Eastern Europe with broad international participation in order to further promotion of democracy, economic prosperity, stability and regional cooperation.

10. Suspension of military activity will require acceptance of the principles set forth above in addition to agreement to other, previously identified, required elements, which are specified in the footnote below.[1] A military-technical agreement will then be rapidly concluded that would, among other things, specify additional modalities, including the roles and functions of Yugoslav/Serb personnel in Kosovo:

Withdrawal

- Procedures for withdrawals, including the phased, detailed schedule and delineation of a buffer area in Serbia beyond which forces will be withdrawn;

Returning personnel

- Equipment associated with returning personnel;

- Terms of reference for their functional responsibilities;

- Timetable for their return;

- Delineation of their geographical areas of operation;

- Rules governing their relationship to the international security presence and the international civil mission.

Notes

[1] Other required elements:

- A rapid and precise timetable for withdrawals, meaning, e.g., seven days to complete withdrawal and air defence weapons withdrawn outside a 25 kilometre mutual safety zone within 48 hours;

- Return of personnel for the four functions specified above will be under the supervision of the international security presence and will be limited to a small agreed number (hundreds, not thousands);

- Suspension of military activity will occur after the beginning of verifiable withdrawals;

- The discussion and achievement of a military-technical agreement shall not extend the previously determined time for completion of withdrawals.
